

Mutlová, Petra; Nicolaus Dresdensis

Nicolai Dresdensis Apologia

In: Mutlová, Petra. *Nicolai Dresdensis Apologia : de conclusionibus doctorum in Constantia de materia sanguinis*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2015, pp. [107]-233

ISBN 978-80-210-8124-6

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135135>

Access Date: 27. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

NICOLAI DRESDENSIS APOLOGIA

Ratio edendi

Při přepisu jsem vycházela z pravidel pro transkripci latinských literárních rukopisných textů, vypracovaných Bohumilem Rybou. Základem edice je pražský univerzitní rukopis sign. IV G 15 se siglou G, který určuje její grafickou podobu. Text *Apologie* do něj opsali dva písaři s různým grafickým projevem, jenž byl při přepisu respektován – proto se v první části textu objevují spíše klasické tvary, v druhé části středověké. Ve shodě se zásadami moderní textové kritiky tedy na grafickém vyjádření nebylo nic měněno a odlišně se vyskytující varianty nebyly zásadně sjednocovány. V případě zkratk byl respektován převládající úzus každého písaře, proto jsou rozepisovány jinak v první a jinak v druhé části; obecně je použito tvarů neasimilovaných. Střídavě se objevující římské a arabské číslovky byly respektovány, neboť textu zásadně neubírají na přehlednosti. Grafické varianty ovlivněné výslovností a dalšími faktory, se kterými se setkáváme v případě všech rukopisů, nejsou v aparátu zohledněny, pokud nemění význam textu. K několika emendacím jsem přistoupila pouze v případě citátů z autorit, kdy jinak nesrozumitelný text byl znám z jiných Mikulášových prací či citovaných textů. S výjimkou zřetelných písařských chyb a jevů ryze grafických jsou tedy v aparátu zachycena různočtení všech rukopisů od rekonstruovaného textu.

Marginální glosy ve všech rukopisech – kromě několika výjimek zachycených v aparátu – obsahují písařské opravy a doplňky, upozorňují na obsah příslušných míst, případně se vztahují k členění textu (jedná se především o odkazy na konkluze a číslování jednotlivých úseků textu), a proto nebyly do edice zahrnuty. Pro úplnost je třeba připomenout, že v souvislosti s výše analyzovaným rejstříkem k textu *Apo-*

logie se v rukopise *E* na okrajích vyskytují odkazy na místa indexovaná v rejstříku; ani ty ovšem nejsou pro text samotný relevantní, a edice je tedy nezachycuje.

Biblická místa, citáty z kanonického a římského práva a další citované autority, na které autor v textu odkazuje, jsou pokud možno důsledně dohledány a určeny v aparátu. U autorit, které Mikuláš citoval ze sbírek kanonického práva, určují jejich výskyt primárně v nich, respektive ve zdroji bližším znění *Apologie*; v případě, že znění v *Corpus iuris canonici* i v relevantním díle jsou shodná, uvádím oba odkazy. Z důvodu výše popsané komplikované geneze a z ní pramenící struktury textu je v aparátu u citovaných míst rovněž upozorněno na jejich užití v relevantních textech²¹⁹ – tento vertikální průřez má umožnit nahlédnutí do geneze textu a vydávaný text prezentovat v co nejširším kontextu svého vzniku.

Biblické citace jsou v textu vyznačeny kurzívou; u odkazů na *auctoritates* jsou rozlišeny přímé citace, vyznačené uvozovkami, a aluze, uvedené zkratkou *cfr.*, jejichž rozsah je vymezen v aparátu pomocí prvního a posledního slova. Vnitřní citáty, které jsou určeny v kritických edicích svých pramenů, určeny ani vyznačeny nejsou; výjimku představují citace z prvotisků či rukopisů, pokud bylo z hlediska smyslu textu nutné je vyznačit. V odkazech na citovaná místa jsou respektovány zásady užívané v ediční řadě *Corpus Christianorum, Continuatio Mediaevalis* nakladatelství Brepols; zkratky jsou uváděny standardně – pokud to bylo možné – dle normy zavedené v *Thesaurus Linguae Latinae*. Kanonické a římské právo je citováno podle zavedených norem.

219 S výjimkou biblických citátů jsou to místa v kvestii Ondřeje z Brodu *Utrum licitum sit*, Jakoubkově traktátu *Pius Iesus*, Husově kvestii *De sanguine Christi sub specie vini*, dále v *Confutatio Iacobi de Misa* Petra z Pulky a nakonec v konkluzích kostnických doktorů *Theologorum Constantiensis Concilii Conclusiones contra Jacobum de Misa*.

Abbreviationes

quae in apparatu critico locisque inveniuntur

a.	articulus
add.	additum
c.	canon, capitulum, caput
C.	causa
cfr.	confer
Clem.	Clementinae
cod., codd.	codex, codices
Cod.	Codex Iustinianus
col.	columna
corr.	correctum
d., D.	distinctio
De consecr.	De consecratione
De poen.	De poenitentia
del.	deletum
Dig.	Digesta
em.	emendavi
f.	folio
hom.	homilia
ibid.	ibidem
l.	liber
marg.	margo, margine
om.	omisit, omissum
p.	pagina
par.	paragraphus
q.	quaestio
sec.	secundum
seqq.	sequentes
suppl.	supplevi
tr.	tractatus
vol.	volumen
VI	Liber Sextus Decretalium
X	Decretales Gregorii IX.

Conspectus auctoritatum

- ALBERT. M., *In Apoc.* = ALBERTUS MAGNUS. *Commentarii in Apocalypsim*. In: *B. Alberti Magni Opera omnia*, vol. 11b. Ed. P. JAMMY. Lugduni: Sumptibus Claudii Prost et al., 1651.
- ALBERT. M., *Sacr.* = ALBERTUS MAGNUS. *Liber de sacramento Eucharistiae*. In: *B. Alberti Magni Opera omnia*, vol. 38, p. 191–463. Ed. A. BORNET. Parisiis: Apud Ludovicum Vivès, 1899.
- ALEX. HAL., *Summa theol.* 1–3 = ALEXANDER HALENSIS. *Summa theologica seu sic ab origine dicta “Summa fratris Alexandri”*. Liber I–III. 5 vol. Quaracchi: Cura PP. Collegii S. Bonaventurae, 1924–1948.
- ALEX. HAL., *Summa theol.* 4 = ALEXANDER HALENSIS. *Summae theologiae pars quarta*. Coloniae Agrippinae: Sumptibus Ioannis Gymnici, 1622.
- AMBR., *Paenit.* = AMBROISE DE MILAN. *La Pénitence*. Ed. R. GRYSOY. Sources chrétiennes 179. Paris: Les Éditions du Cerf, 1971.
- PS. AMBR., *Serm.* = PSEUDO AMBROSIIUS. *Sermones S. Ambrosio hactenus ascripti*. Ed. J.-P. MIGNE. Patrologia Latina 17, col. 603–762. Parisiis: 1845.
- ANDR. BROD., *Utrum licitum* = ANDREAS DE BRODA. *Quaestio Utrum licitum sit seu an debeat Christi populus laicalis sub utraque specie sacramentali communicare, quemadmodum sacerdos facit in altari*. Ed. J. KADLEC. In: *Studien und Texte zum Leben und Wirken des Prager Magisters Andreas von Brod*, p. 159–166. Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters, Neue Folge, Band 22. Münster 1982.
- AUG., *Acad.* = AURELIUS AUGUSTINUS. *Contra academicos*. Ed. W. M. GREEN. In: *Sancti Avrelii Avgvstini Contra academicos. De beata vita. De ordine. De magistro. De libero arbitrio*, p. 1–61. (Avrelii Avgvstini Opera II/2). Ed. W. M. GREEN – KL. D. DAUER. Corpus Christianorum, series Latina 29. Turnhout: Brepols, 1970.
- AUG., *Adult. coniug.* = AURELIUS AUGUSTINUS. *De adulterinis coniugiis libri duo*. Ed. I. ZYCHA. In: *Sancti Avrelii Avgvstini De fide et symbolo. De fide et operibus. De agone christiano. De continentia. De bono coniugali. De sancta virginitate. De bono viduitatis. De adulterinis coniugiis lib. II. De mendacio. Contra mendacium. De opere monachorum. De divinatione daemonum. De cura pro mortuis gerenda. De patientia*, p. 345–410. (Avrelii Avgvstini Opera V/3). Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum XXXI. Vindobonae: F. Tempsky, 1900.
- AUG., *Bapt.* = AURELIUS AUGUSTINUS. *De baptismo libri septem*. Ed. M. PETSCHENIG. In: *Sancti Avrelii Avgvstini Scripta contra Donatistas pars I: Psalmus contra partem Donati. Contra epistolam Parmeniani libri tres. De baptismo libri septem*, p. 143–375. (Avrelii Avgvstini Opera VII/1). Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum LI. Vindobonae: F. Tempsky, 1908.

- AUG., *Civ.* = *Sancti Aurelii Augustini De civitate Dei*. 2 vol. In: *Aurelii Augustini Opera* XIV/1-2. Ed. B. DOMBART – A. KALB. Corpus Christianorum, series Latina 47-48. Turnhout: Brepols, 1955.
- AUG., *Enchir.* = AURELIUS AUGUSTINUS. *Enchiridion ad Laurentium de fide et spe et caritate*. Ed. E. EVANS. In: *Sancti Aurelii Augustini De fide rerum invisibilium. Enchiridion ad Laurentium de fide et spe et caritate. De catechizandis rudibus. Sermo ad catechumenos de symbolo. Sermo de disciplina christiana. Sermo de utilitate ieiunii. Sermo de excidio urbis Romae. De haeresibus*, p. 21-114. (Aurelii Augustini Opera XIII/2). Ed. M. P. J. VAN DEN HOUT – E. EVANS – I. BAUER – R. VANDER PLAETSE – S. D. RUEGG – M. V. O'REILLY – C. BEUKERS. Corpus Christianorum, series Latina 46. Turnhout: Brepols 1969.
- AUG., *Epist.* = *Sancti Aurelii Augustini Epistolae*. In: *Aurelii Augustini Opera* III/1-3. Ed. Kl. D. DAUR. Corpus Christianorum, series Latina 31, 31A, 31B. Turnhout: Brepols, 2004-2009.
- AUG., *In evang. Ioh.* = *Sancti Aurelii Augustini In Iohannis evangelium tractatus CXXIV*. In: *Aurelii Augustini Opera* VIII. Ed. R. WILLEMS. Corpus Christianorum, series Latina 36. Turnhout: Brepols, 1954.
- AUG., *Serm.* = AURELIUS AUGUSTINUS. *Sermones*. Ed. J.-P. MIGNE. Patrologia Latina 38. Parisiis 1865.
- AUG., *Trin.* = *Sancti Aurelii Augustini De trinitate libri XV*. 2 vol. In: *Aurelii Augustini Opera* XVI/1-2. Ed. W. J. MOUNTAIN – FR. GLORIE. Corpus Christianorum, series Latina 50-50A. Turnhout: Brepols, 1968.
- BARTOL., *Dig.* = BARTOLUS A SAXO FERRATO. *In primam ff. veteris partem cum adnotationibus Alex. Barb. Parisii ... atque aliorum*. Venetiis: Apud Iuntas, 1570.
- Biblia sacra iuxta vulgatam versionem*. Rec. R. WEBER. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1994⁴.
- PS. CHRYSOST., *In Matth.* = PSEUDO CHRYSOSTOMUS. *Opus imperfectum in Matthaëum*. Ed. J.-P. MIGNE. Patrologia Graeca 56, col. 601-946. Parisiis: 1859.
- Conciliorum oecumenicorum decreta* = *Conciliorum oecumenicorum decreta*. Curantibus J. ALBERIGO, J. A. DOSSETTI, P.-P. JOANNOU, C. LEONARDI, P. PRODI, consultante H. JEDIN. Bologna: Istituto per le scienze religiose, 1973³.
- Corpus iuris canonici in tres partes distinctum, glossis diversorum illustratum*. 3 vol. Lugduni: Sumptibus Ioannis Antonii Huguetan et Guilielmi Barbier, 1671.
- Corpus iuris civilis. Digesta*. Ed. Th. MOMMSEN – P. KRUEGER. Berolini: Apud Weidmannos, 1922; *Codex Iustinianus*. Ed. P. KRUEGER. Berolini: Apud Weidmannos, 1915.
- CYPR., *Epist.* = *Sancti Cypriani episcopi Epistularium*. 3 vol. In: *Sancti Cypriani episcopi opera* III/1-3. Ed. G. F. DIERCKS. Corpus Christianorum, series Latina III B-D. Turnhout: Brepols, 1994-1999.

- CYPR., *Laps.* = *Sancti Cypriani episcopi Opera. De lapsis.* In: *Sancti Cypriani episcopi opera* I, p. 217–242. Ed. M. BÉVENOT. Corpus Christianorum, series Latina III. Turnhout: Brepols, 1972.
- CYPR., *Patient.* = *Sancti Cypriani episcopi Opera. De bono patientiae.* In: *Sancti Cypriani episcopi opera* II, p. 115–133. Ed. C. MORESCHINI. Corpus Christianorum, series Latina III A. Turnhout: Brepols, 1976.
- PS. CYPR., *Adv. Iud.* = THASCIUS CAECILIUS CYPRIANUS. *Adversus Iudaeos.* In: *S. Thascii Caecilii Cypriani Opera omnia. Opera spuria*, p. 133–144. Ed. G. HARTEL. Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum III/3. Vindobonae: Apud C. Geroldi filium bibliopolam academiae, 1871.
- PS. CYPR., *Laud. mart.* = PSEUDO THASCIUS CAECILIUS CYPRIANUS. *De laude martyrii.* In: *S. Thascii Caecilii Cypriani Opera omnia. Opera spuria*, p. 26–52. Ed. G. HARTEL. Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum III/3. Vindobonae: Apud C. Geroldi filium bibliopolam academiae, 1871.
- EUSEB. CREM., *Mort. Hier.* = EUSEBIUS CREMONENSIS. *De morte S. Hieronymi ad Damasum.* Ed. J. KLAPPER. In: *Schriften Johanns von Neumarkt 2: Hieronymus. Die unechten Briefe des Eusebius, Augustin, Cyrill zum Lobe des Heiligen.* Vom Mittelalter zur Reformation. Forschungen zur Geschichte der deutschen Bildung 6. Ed. K. BURDACH. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1932.
- FOLC. SITT., *Hom.* = FOLCUINUS SITTENBACENSIS. *Lectio sancti euangelii secundum Matthaeum.* Ed. J. LECLERCQ. In: *Une homélie de Volcuin de Sittichenbach.* Studi medievali, serie terza 3, 1962, p. 323–339.
- FRIEDBERG = *Corpus iuris canonici.* 2 vol. Ed. Ae. FRIEDBERG. Lipsiae 1879–1881. Reprint Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 1959.
- GAUFR. CLAR., *Coll.* = GEOFFROY D'AUXERRE. *Entretien de Simon-Pierre avec Jésus.* Ed. H. ROCHAIS. Sources chrétiennes 364. Paris: Les Éditions du Cerf, 1990.
- Gloss. int.* = *Glossa interlinearis.* In: *Bibliorum sacrorum cum glossa ordinaria iam ante quidem a Strabo Fulgensi, collecta ... et Postilla Nicolai Lyrani...* 6 vol. Venetiis: Apud Iuntas, 1603.
- Gloss. ord.* = *Glossa ordinaria.* In: *Bibliorum sacrorum cum glossa ordinaria iam ante quidem a Strabo Fulgensi, collecta ... et Postilla Nicolai Lyrani...* 6 vol. Venetiis: Apud Iuntas, 1603.
- GREG. M., *Epist.* = *S. Gregorii Magni Registrum epistularum.* 2 vol. Ed. D. NORBERG. Corpus Christianorum, series Latina 140–140A. Turnhout: Brepols, 1982.
- GREG. M., *Moral.* = *S. Gregorii Magni Moralia in Iob.* 3 vol. Ed. M. ADRIAEN. Corpus Christianorum, series Latina 143–143B. Turnhout: Brepols, 1979–1985.
- GUID., *Ros.* = GUIDO DE BAYSIO. *Rosarium decretorum.* Argentinae: Johannes Mentelin, 1473 (GW 3744).

- GUILL. MIL., *Sacr.* = GUILLELMUS DE MILITONA. *Quaestiones de sacramentis*. 2 vol. Ed. C. PIANA – G. GAL. Bibliotheca Franciscana scholastica medii aevi XXII–XXIII. Quaracchi: Cura PP. Collegii S. Bonaventurae, 1961.
- GUILL. MONT., *Sacr.* = GUILLELMUS DE MONTE LAUDUNO. *Sacramentale*. Praha, Národní knihovna ČR, sign. V B 17, f. 224r^a–297r^a.
- HARDT = *Theologorum Constantiensis Concilii Conclusiones contra Jacobum de Misa et ejus doctrinam de communione plebis sub utraque specie*. In: *Magnum oecumenicum Constantiense concilium* 3, col. 586–592. Ed. H. von der HARDT. Francofurti et Lipsiae: In Officina Christiani Genschii, 1698.
- HIER., *Epist.* = S. EUSEBIUS HIERONYMUS. *Epistularum pars III. Epistulae CXXI–CLIV*. Ed. I. HILBERG. Editio altera supplementis aucta. Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum LVI/1. Vindobonae: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1996.
- HENR. SEUS., *Hor.* = HEINRICH SEUSES. *Horologium sapientiae*. Ed. P. KÜNZLE, OP. Spicilegium Friburgense 23. Freiburg: Universitätsverlag, 1977.
- HRAB. MAUR., *In Matth.* = HRABANUS MAURUS. *Expositio in Matthaëum*. 2 vol. Ed. B. LÖFSTEDT. Corpus Christianorum, Continuatio Mediaevalis 174–174A. Turnhout: Brepols, 2000.
- HUG. RIP., *Compend.* = HUGO RIPLELINUS. *Compendium theologicae veritatis*. In: *D. Alberti Magni, Ratisbonensis episcopi, ordinis praedicatorum, Opera omnia* 34, p. 1–306. Ed. A. BORGNET. Parisiis: Apud Ludovicum Vivès, 1895.
- PS. HUGO S. CAR., *Super Apoc.* = PSEUDO HUGO DE SANCTO CARO. *Expositio super Apocalypsim* ('*Vidit Iacob*'). In: *Thomae Aquinatis sacri ordinis F. F. praedicatorum Opera omnia* 31, p. 469–661, 32, p. 1–86. Ed. S. E. FRETTE. Parisiis: Apud Ludovicum Vivès, 1876–1879.
- HUS, *Sang. Christ.* = IOHANNES HUS. *De sanguine Christi sub specie vini a laicis sumendo*. In: *Iohannis Hus et Hieronymi Pragensis confessorum Christi Historia et Monumenta* I, f. 42r–44r. Ed. M. FLACIUS ILLYRICUS. Norimbergae: In Officina Ioannis Montani et Vlrici Neuberi, 1558.
- IAC., *Pius Iesus* = IACOBELLUS DE MISA. *Pius Iesus*. Ed. J. KADLEC. In: *Literární polemika mistrů Jakoubka ze Stříbra a Ondřeje z Brodu o laický kalich*, p. 80–87. Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis XXI/2, 1981.
- IAC. VITR., *Hist. orient.* = JACQUES DE VITRY. *Histoire orientale (Historia orientalis)*. Ed. J. DONNADIEU. Sous la Règle de saint Augustin 12. Turnhout: Brepols, 2008.
- IOH. ANDR., *Novella* = Ioannis Andreae ... *In sex Decretalium libros et in titulum De regulis iuris Nouella Commentaria*. 2 vol. Venetiis: Apud Franciscum Franciscum Senensem, 1581.
- Leg. aur.* = IACOPO DA VARAZZE. *Legenda aurea*. 2 vol. Ed. G. P. MAGGIONI. Millennio Medievale 6. Tavarnuzze – Firenze: SISMEL – Edizioni del Galluzzo, 1998.

- MANSI = *Theologorum Constantiensium Conclusiones contra Jacobum de Misa, et ejus doctrinam de Communione Plebis sub utraque specie*. In: *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio* 28, col. 157–160. Ed. G. D. MANSI. Reprint Paris: Welter, 1903.
- MATTH. JAN., *Regulae* = *Matthiae de Janov dicti Magistri Parisiensis Regulae Veteris et Novi Testamenti* 2. Ed. V. KYBAL. Oeniponte: Sumptibus Librariae Universitatis Wagnerianae, 1909.
- MAX. TAUR., *Serm.* = *Maximi episcopi Taurinensis Sermones. Collectio sermonum antiqua nonnullis sermonibus extravagantibus adiectis*. Ed. A. MUTZENBECHER. Corpus Christianorum, series Latina 23. Turnhout: Brepols, 1962.
- NICOL. DRESD., *De proprio sacerdote et casibus* = NICOLAUS DE DRESDEN. *De proprio sacerdote et casibus*. Brno, Moravská zemská knihovna, sign. Mk 102, f. 83r–88r.
- NICOL. DRESD., *Puncta* = *Nicolai (ut dicunt) de Dresda vulgo appellati de Čerruc (De Černá růže id est de Rosa Nigra [†1418]) Puncta*. Ed. R. CEGNA. Mediaevalia Philosophica Polonorum 33. Varsoviae: Institut de Philosophie et de Sociologie de l'Académie Polonaise des Sciences, 1996.
- NICOL. DRESD., *De quadruplici missione* = *Nicolai de Drážďan De quadruplici missione*. Ed. J. SEDLÁK. Studie a texty k náboženským dějinám českým 1, 1914, p. 95–117.
- NICOL. DRESD., *Querite* = NICOLAUS DE DRESDA. *Querite primum regnum Dei*. Ed. J. NECHUTOVÁ. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1967.
- NICOL. DRESD., *Replica* = NICOLAUS DE DRESDEN. *Replica rectori scholarum in Corbach*. Praha, Knihovna metropolitní kapituly, sign. D 118, f. 1r–51v.
- NICOL. DRESD., *Sermo Nisi manducaveritis* = NICOLAUS DE DRESDEN. *Sermo ad clerum de materia sanguinis. Nisi manducaveritis*. In: *Puncta*, p. 157–187. Ed. R. CEGNA. Mediaevalia Philosophica Polonorum 33. Varsoviae: Institut de Philosophie et de Sociologie de l'Académie Polonaise des Sciences, 1996.
- NICOL. DRESD., *Tabule* = NICOLAUS DE DRESDEN. *Tabule veteris et novi coloris*. In: *Master Nicholas of Dresden. The Old Color and the New*. Ed. H. KAMINSKY – D. L. BILDERBACK – I. BOBA – P. N. ROSENBERG. Transactions of the American Philosophical Society N. S. 55/1, p. 38–65. Philadelphia 1965.
- NICOL. LIR., *Postil.* = NICOLAUS DE LIRA. *Postilla*. In: *Bibliorum sacrorum cum glossa ordinaria iam ante quidem a Strabo Fulgensi, collecta ... et Postilla Nicolai Lyrani...* 6 vol. Venetiis: Apud Iuntas, 1603.
- PETR. PULK., *Conf.* = PETRUS DE PULKA. *Confutatio Iacobi de Misa*. Ed. D. GIRGENSOHN. In: *Peter von Pulkau und die Wiedereinführung des Laienkelches*. Leben und Wirken eines Wiener Theologen in der Zeit des großen Schismas, p. 217–250. Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 12. Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht, 1964.

- PETR. TAR., *Sent.* = PETRUS DE TARENDAISE. *In IV. libros Sententiarum Commentari.* Tolosae: Apud Arnaldum Colomerium, 1652.
- RICHARD. MED., *Sent.* = RICHARDUS DE MEDIAVILLA. *Super quatuor libros Sententiarum Petri Lombardi Quaestiones subtilissimae.* Tomus quartus. Brixiae: Apud Vincentium Sabbium, 1591.
- SIM. CAS., *Gest. Dom.* = SIMON FIDATI DE CASSIA, OESA. *De gestis Domini Salvatoris.* 7 vol. Ed. W. ECKERMANN. Würzburg: Augustinus-Verlag, 1998–2003.
- Spec. aur.* = *Speculum aureum de titulis beneficiorum ecclesiasticorum.* Ed. W. SEŇKO. In: *Piotr Wysz z Radolina i jego dzieło «Speculum aureum»*, p. 73–169. *Studia „Przeglądu Tomistycznego“* 2. Warszawa: Instytut Tomistyczny, 1995.
- STANISL., *Rom. eccl.* = STANISLAUS DE ZNOYMA. *Tractatus de Romana ecclesia.* Ed. J. SEDLÁK. In: *Miscellanea husitica Ioannis Sedlák*, p. 312–322. Ed. J. V. POLC – S. PŘIBYL. Praha: Karolinum, 1996.
- STEPH., *Eccl.* = STEPHANUS DE PÁLEČ. *Tractatus de ecclesia (partes selectae).* Ed. J. SEDLÁK. In: *M. Jan Hus*, p. 202*–304*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996².
- THOM. AQ., *Summa theol.* = THOMAS AQUINAS. *Summa theologiae ... cum textu ex recensione Leonina. Tertia pars et Supplementum.* Ed. P. CARAMELLO. Torino: Marietti, 1956.
- THOM. AQ., *Super Ioh.* = THOMAS AQUINAS. *Super Evangelium S. Ioannis lectura.* Ed. R. CAI. Torino: Marietti 1952⁵.
- Tubach* = TUBACH, Frederic C. *Index exemplorum. A Handbook of Medieval Religious Tales.* Helsinki: Akademia scientiarum Fennica, 1969.

Synopsis codicum

- G** – cod. bibl. Univ. Pragensis, IV G 15, f. 166ra–192va
- U** – cod. bibl. Univ. Pragensis, III G 9, f. 71^r–98^r
- V** – cod. bibl. Nat. Vindobonensis, 4937, f. 47^r–66^r
- D** – cod. bibl. Univ. Pragensis, XI D 9, f. 174^r–201^v
- M** – cod. bibl. Univ. Brunensis, Mk 102, f. 59^r–80^v
- C** – cod. bibl. Univ. Jagellonensis, 2148, f. 163^r–179^v, 29^r–33^r
- J** – cod. bibl. Univ. Jagellonensis, 1690, f. 243ra–254vb
- B** – cod. bibl. Budissiensis, 8° 8, f. 135^v–172^r
- L** – cod. bibl. Univ. Lipsiensis, 602, f. 243va–256ra
- E** – cod. bibl. Univ. Pragensis, VII E 27, f. 38^r–62^r
- F** – cod. bibl. Univ. Pragensis, IX F 7, f. 1^r–33^v
- K** – cod. archiv. Confluentis, Best. 701 Nr. 198, f. 206ra–229va
- W** – cod. bibl. Univ. Vratislaviensis, I Q 90, f. 245^r–269^r
- O** – cod. bibl. Capit. Metrop. Pragensis, O XIII, f. 75^r–86^v

G 166ra U	Prima conclusio.	
71r V 47r	Cristus post cenam instituit et ministravit sub utraque	
D 174r M	specie panis et vini sui sacratissimi corporis et sagwinis	
59r C 163r	sacramentum.	
J 243ra B	Prima conclusio patet ex ewangeliis Mathei XXVI, Marci	5
135v L	XVIII et Luce XXII et per Apostolum, prima Corinthiorum	
243va K	XI.	
206ra W		
245r E 38r	2 ^{us} . <i>Fundamentum aliud nemo potest ponere preter id, quod</i>	
F 1r O 75r	<i>positum est, quod est Cristus Iesus, prima Corinthiorum III.</i>	10

1/7 Prima - XI] *cf.* HARDT (col. 586-587); MANSI (col. 157-158) ||
 5 Mathei XXVI] *cf.* Matth. 26, 26-28 || 5/6 Marci XIII] *cf.* Marc.
 14, 22-24 || 6 Luce XXII] *cf.* Luc. 22, 19-20 || 6/7 prima - XI] *cf.*
 I Cor. 11, 23-25 || 9/10 Fundamentum - Iesus] I Cor. 3, 11

I Prima] Sequitur prima conclusio de communione utriusque speciei
suprascriptum, primus *add. in marg.* **G**, Incipit tractatus magistri
 Nycolay de Drazna tractans de communicacione sub utraque specie
suprascriptum **U**, Hic sequuntur conclusiones doctorum de
 Constanciensi concilio de communione sub utraque specie, scilicet
 panis et vini, cum scripturis pro conclusionibus illis et contra
 easdem. Primus. Prima **V**, Primus. Prima **DL**, Primus articulus
suprascriptum **J**, Prima conclusio doctorum de Constancia de
 communione sub utraque specie quoad populum fidelem laycalem.
 Responsio et approbacio illius dicti et quod Cristus est omnino
 audiendus probatur per multos testes et doctores fideles
suprascriptum **E**, Conclusiones concilii Constanciensis contra
 communionem utriusque speciei, sed articuli hic positi causam
 tumentur *suprascriptum* Primus articulus et prima **F**, Primus dicit.
 Prima **K**, Replicacio garrula hussitarum contra conclusiones de
 communione sub utraque specie doctorum concilii Constanciensis
suprascriptum **W**; conclusio] Primus *suprascriptum* **C** || 3 sui] *om.* **L**
 sagwinis] sanguinis sui **L** || 5 Prima - patet] patet prima conclusio
L || 6 et¹] *om.* **CJBW**; Apostolum] Apostolos **ME**; Corinthiorum] ad
 Corinthios **UMJLFK** || 9 2us] *in marg.* **G**, Secundo **W**
 Fundamentum] Et fundamentum **O**; potest ponere] ponere potest **B**
 || 10 quod - Iesus] *om.* **K**; Iesus] *om.* **W**; Corinthiorum] ad
 Corinthios **UMLFK**

3us. *Venit vox de nube dicens: 'Hic est Filius meus carissimus, audite eum'*, Marci IX.

4us. *Dicit mater eius ministris: 'Quodcunque dixerit vobis, facite'*, Iohannis II°.

15 Quintus. *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, ewangelizare pauperibus misit me*, Luce IIII. *Penitemini et credite ewangelio*, Marci I. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sagwinem, non habebitis vitam in vobis*, Iohannis VI. *Qui misit me, verax est, et ego, que audiui ab eo, hec loquor in*
 20 *mundo, et a meipso facio nichil, sed sicut docuit me Pater, ita loquor. Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem | meum*, Iohannis VIII. *Qui spernit me et non accipit verba mea, habet, qui iudicet eum. Sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eum in novissimo die. Quia ego ex meipso non sum*
 25 *locutus, sed qui misit me, Pater, ipse michi mandatum dedit, quid dicam et quid loquar. Et scio, quia mandatum eius vita eterna est. Que ergo loquor ego, sicut dixit michi Pater, sic loquor*, Iohannis XII. | *Qui habet mandata | mea et servat ea, ille est, qui diligit me*, Iohannis XIII. *Celum et terra transibunt, verba autem mea non preteribunt*, Mathei XXIII. *Iota unum aut unus apex non*

K 206rb

B 136r

G 166rb

11/12 Venit – eum] Marc. 9, 6 || 13 Dicit – facite] Ioh. 2, 5 || 15/16 Spiritus – me] Luc. 4, 18 || 16/17 Penitemini – ewangelio] Marc. 1, 15 || 17/18 Nisi – vobis] Ioh. 6, 54 || 19/20 Qui – mundo] Ioh. 8, 26 || 20/21 et – loquor] Ioh. 8, 28 || 21/22 Quare – meum] Ioh. 8, 43 || 22/27 Qui – loquor²] Ioh. 12, 48-50 || 28/29 Qui – me] Ioh. 14, 21 || 29/30 Celum – preteribunt] Matth. 24, 35 || 30/31 Iota – fiant] Matth. 5, 18

11 3us] *in marg.* G, Tercio W; carissimus] beatissimus V || 13 4us] *in marg.* G, Quarto W || 14 Iohannis II°] *om.* GVMBO || 15 Quintus] *om.* GE, Quinto W; propter quod] *eoque* L || 19 loquor] loquar M; in] *om.* L || 20 sicut] *om.* D; docuit me] me docuit W; me Pater] Pater me B || 23 accipit] accepit F || 24 Quia] *om.* U || 25 michi mandatum] mandatum michi F || 26 quid] que B; mandatum eius] eius mandatum D || 27 loquor¹] loquar K || 28 est] *om.* G || 29 me] *om.* F; autem mea] mea autem D || 30 preteribunt] transibunt BL; unum] aut unum W; unus apex] apex unus J

preteribit a lege, donec omnia fiant, Mathei V. Ego sum via, veritas et vita, Iohannis XIII.

- W 245v Sextus. *Moyses quidem dixit ad patres nostros: Quoniam*
 D 174v *Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus de fratribus vestris |*
 E 38v *tamquam me, ipsum audietis iuxta omnia, quecunque | locutus* 35
 fuert vobis. Erit autem: omnis anima, | quecunque non audierit
 prophetam illum, exterminabitur de plebe, Actuum III et
 Deuteronomii XVIII.
- F 1v | Septimus. *Ait angelus: Hic erit magnus et Filius Altissimi*
 vocabitur, Luce I. De Spiritu sancto est. Ipse enim salvum faciet 40
 populum suum a peccatis eorum, Mathei I.
- J 243rb Octavus. *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. | Qui misit*
 K 206va *me baptizare in aqua, ille michi dixit: Super | quem videris*
 Spiritum descendentem et manentem super eum, hic est, qui
 baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi et testimonium perhibui, 45
 quia hic est Filius Dei, Iohannis I. Cuius ventilabrum in manu
 sua et permundabit aream | suam et congregabit triticum suum in
 U 71v *horreum suum, | paleas autem conburet igni | inextingwibili,*
 L 243vb *Mathei III. Ecce positus est hic in ruinam et resurrectionem*
 O 75v *multorum in Ysrael et in signum, cui contradicetur, Luce II.* 50

31/32 Ego – vita] Ioh. 14, 6 || **33/37** Moyses – plebe] Act. 3, 22-23; *cfr.* Deut. 18, 15-19 || **39/40** Hic – vocabitur] Luc. 1, 32 || **40/41** De – eorum] Matth. 1, 20-21 || **42** Ecce – mundi] Ioh. 1, 29 || **42/46** Qui – Dei] Ioh. 1, 33-34 || **46/48** Cuius – inextingwibili] Matth. 3, 12; *cfr.* Luc. 3, 17 || **49/50** Ecce – contradicetur] Luc. 2, 34

32 veritas – vita] et veritas **L** || **33** Sextus] *in marg.* **GF**, Sexto **W** Quoniam] *om.* **L** || **34** suscitabit – Deus] vobis Dominus Deus suscitabit **CJ**; vobis] in vobis **V** || **35** audietis] audite **G** || **37** plebe] populo **L**; et] *om.* **G** || **39** Septimus] *in marg.* **GF**, *om.* **W**; Hic] *om.* **L** || **40** Ipse] Et ipse **E**; faciet] facit **E**, faciat **BW** || **41** suum] *om.* **J** || **42** Octavus] *in marg.* **GF**, *om.* **W**; qui] ecce qui **UVMCJBFEKWO** mundi] *om.* **LF** || **42/43** misit me] me misit **L** || **46** quia] et **B**, *om.* **J**; Iohannis I] quia Iohannis I **J**, *om.* **M** || **47** suum] *om.* **J** || **48** inextingwibili] inextingwibilo **F** || **49** Ecce] Ecce autem **O**; est] *om.* **B**; resurrectionem] in resurrectionem **DMCJLW**

	Nonus. <i>Vobis igitur credentibus honor, non credentibus autem lapis, quem reprobaverunt edificantes. Hic factus est in caput anguli et lapis offensionis et petra scandali hiis, qui offendunt verbo nec credunt, in quo et positi sunt, prima Petri II. Hic est lapis, qui reprobatus a vobis edificantibus factus est in caput anguli. Et non est in aliquo alio salus nec enim nomen aliud est sub celo datum hominibus, in quo oportet salvos fieri, Actuum IIII. Et precepit nobis predicare populo et testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum. Huic omnes prophete testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum, Actuum X.</i>	C 163v M 59v G 166va V 47v B 136v
55		
60	Decimus. <i>Unus est enim legislator et iudex, qui potest perdere et liberare, Iacobi IIII. Unus mediator Dei et hominum, homo Cristus Iesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, Collossensium III.</i>	K 206vb
65	Undecimus. „Si sacerdotes Dei et Cristi sumus, non invenio, quem magis sequi quam Cristum debeamus, quando in ewangelio maxime dicat: ‘Ego sum lumen seculi; qui me	D 175r W 246r

51/54 Vobis – sunt] I Petr. 2, 7-8 || 54/57 Hic – fieri] Act. 4, 11-12
 || 57/61 Et – eum] Act. 10, 42-43 || 62/63 Unus – liberare] Iac. 4,
 12 || 63/64 Unus – omnibus] recte I Tim. 2, 5-6 || 66/73 Si –
 recedamus] CYPR., *Epist.* 63, 18 (p. 415-416); *cf.* IAC., *Pius Iesus* (p.
 83); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43r); *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 247)

51 Nonus] *in marg.* GF, Nono W; igitur] autem B ||
 52 reprobaverunt] reprobant O || 53 anguli] angeli J || 54 verbo]
 in verbo J; est] *om.* B || 55 reprobatus] reprobatus est DMBF ||
 56 enim] vero J; nomen aliud] aliud nomen O || 57 oportet]
 oporteat UVDMCJBLEFKWO || 58 populo] *om.* W; quia] qui D ||
 58/59 est – Deo] *om.* L || 59 est] *om.* W || 60 testimonium] *om.* K
 peccatorum] *om.* L || 61 X] I° L, XI° O || 62 Decimus] *in marg.*
 GF, *om.* CJ, Decimo W || 62/63 Unus – IIII] *om.* J || 62 est enim]
 enim est E || 63 liberare] salvare L; homo] *om.* CJ ||
 64 semetipsum] seipsum BF; redemptionem] in redemptionem GB,
om. M || 65 Collossensium] Ad Collossenses UMBEK
 Collossensium III] *om.* BO; III] III. Unus est legislator et iudex, qui
 potest perdere et liberare, Iacobi IIII J || 66 Undecimus] *in marg.*
 GF, Undecimo W; Si] Cyprianus: Si U, *om.* MB || 67 quam –
 debeamus] debeamus quam Cristum L; debeamus] debemus O
 quando] quoniam L || 68 dicat] ligat O

- Dominus et Deus noster, sacrificii huius autor et doctor, fecit et docuit, religiosum pariter et necessarium duxi de hoc literas facere, ut si quis adhuc | in isto errore tenetur, 90 veritatis luce perspec|ta ad radicem atque originem tradicio|nis | Dominice revertatur“. Hec sanctus Ciprianus, famosus doctor.
- 12us. „Si Cristo et apostolis perversi non credunt, quomodo crederent homini?“ Et sequitur porro: „Si ad morum 95 correccionem ewangelio Cristi non creditur, desperandum est, cui alteri melius credatur. Subterfugia sunt, excusa|ciones sunt, fidem nolle simpliciter servare, nolle a criminibus explicari. Nam si omnes angeli ewangelizarent, si spiritus inmundi ligwis humanis predicarent, si omnes mortui 100 revocarentur ad vitam cum sciencia et potestate loquendi, si ostenderentur oculis humanis superna bona et inferni mala, ad hec omnia plus est Cristus, cui pre omnibus adhibenda est fides.“ Hec doctor famosus et modernus Symon de Cassia dictus.
- 105 Ex dicto istius doctoris | scire debent omnes doctores Constanciensis concilii, ymmo et tocius mundi, Cristum primam firmiorem | et efficaciorem | habere vocem, cui pre
- O 76r
K 207ra
U 72r
L 244ra

D 175v

C 164r W
246v
G 167ra
M 60r

93/103 Si – fides] *Inter verba Simonis Fidati de Cassia non inveni; cfr. NICOL. DRESD., Replica* (f. 8v-9r, 12v, 22r); *NICOL. DRESD., Sermo Nisi manducaveritis* (p. 173); *NICOL. DRESD., Querite* (p. 79)

87 Dominus – Deus] et Dominus **L**; et^{1]} *om.* **G**; autor – doctor] doctor et auctor **B** || **89** adhuc – errore] in hoc errore adhuc **L**; in] de **O** || **91** sanctus] *om.* **J** || **92** famosus doctor] doctor famosus **L** doctor] doctor *in rubrica add.* Nicola **D** || **93** 12us] *in marg.* **GF**, Duodecimo **W** || **94** crederent] credent **VCJ**; morum] modum **O** || **95** correccionem] porrectionem **O** || **95/104** desperandum – dictus] ut supra secundum Symonem de Cassia doctorem famosum et modernum **V** || **96** melius credatur] credatur melius **B**; credatur] creditur **W** || **97** sunt] *om.* **VM** || **98** si^{1]} sicut si **F**, sicut **L**; si^{2]} tunc **O** || **99** inmundi] mundi **W**; ligwis humanis] humanis lingwis **B** || **100** revocarentur] *om.* **W** || **101** inferni] inferna **L** || **102** ad] et **B** adhibenda] inihibenda **G**; adhibenda est] est adhibenda **CJ** || **105** dicto] dictis **W**; istius] illius **L** || **106** ymmo] *om.* **W** || **107** firmiorem] et firmiorem **CJ**; et] *bis* **G**

	omnibus adhibenda est fides. Nec putant posse inmutare leges et tempora, quod est proprium Anticristi, Danielis VII.	
F 2v	Huiusmodi enim doctor „putat se esse sapienciosem quam Deum et incipit falsus esse testis“, secundum Crisostomum.	110
B 137v	„Est enim falsus doctor gladius anceps, scindit opere et exemplo percutit et percutit verbis iniquis et dolosis“, ut dicit Ieronimus De norma vivendi. Unde dicit Salvator, Mathei XV:	
K 207rb	<i>Omnis plantacio, quam non plantavit Pater meus celestis</i> , „id est doctrina ab homine inventa, que non est legi ipsius Dei consona, eradicabitur, quia non habet firmum fundametum“,	115
V 48r	ut dicit Lyra ibidem. Vel secundum Glosam interliniarem: <i>Omnis plantacio</i> , id est „doctores cum sequacibus suis, qui non habent fundamentum Cristum, cor figentes in terrenis“, <i>quam</i>	120
J 243vb	<i>non plantavit Pater meus celestis</i> , sed „carna lis cupiditas, cui consulunt“, <i>irradicabitur</i> „de terra vivencium“. Hec ibi.	

108/109 Nec – Anticristi] *cf.* Dan. 7, 25 || **110/111** putat – testis] Ps. CHRYSOST., *In Matth.* 20 (col. 747) || **112/113** Est – dolosis] EUSEB. CREM., *Mort. Hier.* 15 (p. 56) || **115** Omnis – celestis] *Matth.* 15, 13 || **115/117** id – fundametum] NICOL. LIR., *Postil. ad Matth.* 15, 13 ad ‘omnis plantatio’, ‘eradicabitur’ (col. 265) || **119/122** doctores – vivencium] *Gloss. int. Matth.* 15, 13 (col. 265-266)

108 putant] putent **J** || **108/110** posse – putat] *om.* **O** || **108** inmutare] mutare **B** || **109** est] *om.* **G** || **110** enim] *om.* **D** || **111** falsus esse] esse falsus **CJ** || **112** Est] Etenim **W** || **113** exemplo] ex exemplo **E**; et percutit] *om.* **F** || **114** dicit Salvator] Salvator dicit **F** || **115** celestis] celestis eradicabitur **CJ**; id] idem **M** est] *om.* **K** || **116** ipsius] *om.* **J** || **117** eradicabitur] *om.* **CJ** || **118** ut] unde **D**; ibidem] ibi **UDMCJBLEKWO**, *om.* **V** || **119** sequacibus suis] suis sequacibus **M** || **122** irradicabitur] erradicabitur **UUDMCJBLEFWO**, irradicabitur *corr. ex* erradicabitur **K**; ibi] ibi etc **DE**

Secunda conclusio.

- 125 13us. | Item 2^a conclusio. Non obstante huiusmodi E 39v
 institucione et ministracione laudabilis et approbata
 consuetudo ecclesie servavit et servat, quod huiusmodi
 sacramentum non debet confici post cenam, nec recipi a
 fidelibus nisi in casu infirmitatis aut alterius necessitatis
 130 mortem conminantis.
 | 2^a conclusio patet ex observancia universalis ecclesie, O 76v
 quam Spiritu sancto inspirante acceptavit, „ut in honorem
 tanti sa|cramenti in os cristani prius Dominicum corpus D 176r
 intret, quam ceteri cibi“, ut habetur ex dictis Augustini ad
 135 Ianuarium de consuetudinibus ecclesie, libro primo, | ubi sic G 167rb
 | dicit, „quod Salvator, quo vehemencius commendaret L 244rb
 institucionis | illius altitudinem, ultimum voluit hoc infigere U 72v
 cordibus et memorie discipulorum, a quibus per passionem
 discessurus erat, et ideo non precepit, quo deinceps ordine
 140 sumeretur, ut apostolis, per quos ecclesias | dispositurus erat, K 207va
 reservaret hunc locum“.

125/141 Item - locum] *cf.* HARDT (col. 586-587); MANSI (col. 157-158) || **132/134** ut - cibi] De consecr. D. 2 c. 54, FRIEDBERG I, 1334 = AUG., *Epist.* 54, 8 (p. 232); *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 226) || **136/141** quod - locum] De consecr. D. 2 c. 54, FRIEDBERG I, 1334 = AUG., *Epist.* 54, 8 (p. 232); *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 226)

124 Secunda conclusio] Secunda conclusio doctorum, item conclusio **E**, *in marg.* **MFW**, *om.* **UCJBLKO** || **125** 13us] *in marg.* **GMEF**, Decimo tercio **W**; Item] sequitur **F**, *om.* **BL**; huiusmodi] huiuscemodi **C** || **126** institucione] constitucione **E**; et¹] *om.* **G**; et²] *om.* **M** || **127** ecclesie] *om.* **J** || **129** infirmitatis] necessitatis **CJ** || **131** universalis ecclesie] ecclesie universalis **L** || **132** acceptavit] acceptat **O** || **134** intret] intrat **BW**; Augustini] beati Augustini **F** || **135** consuetudinibus] consuetudine **C** || **135/159** libro - Patre] *om.* **W** || **136** quo] hoc **O** || **137** illius] *om.* **J**; voluit hoc] hoc voluit **JBL** || **139** discessurus] decessurus **L**; precepit] precipit **DLO**; ordine] in ordine **E** || **140** ut] et **E**; dispositurus] dispensaturus **CJ** || **141** reservaret] reservavit **B**; locum] locum etc **DBE**

14us. Dicit Augustinus De consecratione, distincione II,
 B 138v *Liquido*, et sequitur | immediate post verba posita in
 probacione doctorum sic: „Nam si hoc ille monuisset, ut post 145
 cibos alios semper acciperetur, credo, quod eum morem
 nemo mutasset“, quia secundum eundem XXVIII, questione
 I, *Sic enim*, „nullomodo quod Dominus iubet, servus bonus
 prohibet“. Et in Glosa dicti capituli *Liquido* dicitur: „Quod 150
 enim Dominus iubet, servus bonus non mutat“. Si ergo
 dixisset Christus: ‘Nisi post cibos alios hoc feceritis’, vel: ‘Hoc
 facite post alios cibos in meam conmemoracionem’, sicut
 dixit: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius*
sagvinem, non habebitis vitam in vobis, nemo eciam 155
 apostolorum hunc morem mutasset, secundum Augustinum
 supra. „Nam et apostolus nullomodo faceret contra
 Dominum“, ut in dicto canone *Sic enim*; „non enim
 C 164v revocantur a Filio, que | a Patre geruntur, Codex, De
 F 3r restitutione militum, *Que a Patre*.“ | „Ubi enim Paterfamilias

145/147 Nam – mutasset] De consecr. D. 2 c. 54, FRIEDBERG I, 1334 = AUG., *Epist.* 54, 8 (p. 232); *cfr.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 226) || 148/149 nullomodo – prohibet] C. 28 q. 1 c. 9, FRIEDBERG I, 1083 = AUG., *Adult. coniug.* 1, 19 (p. 367) || 149/150 Quod – mutat] De consecr. D. 2 c. 54, glossa ad ‘mutasset’ (col. 1940) || 151/152 Hoc – conmemoracionem] *cfr.* Luc. 22, 19; I Cor. 11, 24 || 153/154 Nisi – vobis] Ioh. 6, 54 || 154/155 nemo – mutasset] AUG., *Epist.* 54, 8 (p. 232-233) || 156/157 Nam – Dominum] C. 28 q. 1 c. 9, glossa ad ‘servus’ (col. 1539) || 157/159 non – Patre] C. 28 q. 1 c. 9, glossa ad ‘servus’ (col. 1539-1540); *cfr.* Cod. 2, 50, 7, Krueger II (p. 115) || 159/160 Ubi – est] C. 26 q. 7 c. 12, FRIEDBERG I, 1044 = PS. CHRYSOST., *In Matth.* 43 (col. 878)

143 14us] *in marg.* GEF, *om.* L || 144/145 in probacione] *om.* CJ || 145 probacione] prolacione M; sic] *om.* K; ille] *om.* B || 146 acciperetur] sumeretur D; quod] *om.* K || 147 XXVIII] XXXVIII V || 148 Sic] sicut J || 148/149 quod – Liquido] *om.* J || 148/150 servus – iubet] *om.* O || 150 ergo] enim D || 151 hoc feceritis] *om.* CJ || 152 cibos] *om.* F || 153/154 carnem – vobis] etc F || 154 non – vitam] *om.* K; in vobis] eternam L || 154/155 nemo – Augustinum] ubi G || 157 Dominum] Deum C canone] capitulo DBLK || 158 a¹] et a F || 159 militum] *om.* G

- 160 largus est“, quia instituit et dedit sub utraque specie, ut ex
prima conclusione habetur, „dispensator non debet esse
tenax“ denegando alterum vel nonnumquam utrumque simul
retrahens, sicut filius Belial cum filiis Heli populum a
sacrificiis Dei; ad hoc | Crisostomus XXVI, questione VII, J 244ra
- 165 *Alligant.*
„Utique ille sacerdos vice Cristi | vere fungitur, qui id, quod
Cristus fecit, imitatur“. | „Non potest | ewangelium | in
parte consistere et in parte mutare. Aut utrumque oportet
valeat, aut | utrumque vim | veritatis amittat. Ita martires
170 nichil possunt, si ewangelium solvi potest. Si autem
ewangelium non potest solvi, contra ewangelium facere non
possunt, qui de ewangelio martires fiunt.“ Hec Ciprianus
martir. O 77r
D 176v
M 60v
G 167va
W 247r
K 207vb
- Sic dicit de iuramento idem Augustinus XXII, questione I,
175 *In novo:* „In novo testamento dictum est, ne omnino iuremus,
quod quidem michi propterea dictum esse videtur, non quia
iurare peccatum est, | sed quia periurare imane peccatum
est, a quo nos longe esse voluit, qui | omnino ne iuremus
conno|nuit“. Hec ille. Quis ergo audet inmutare, quod
180 Dominus conmonuit? Utique nemo, per superius dicta
Augustini. B 139r
V 48v
E 40r

161/162 dispensator – tenax] *ibid.* || **163/164** sicut – Dei] *cf.* I
Reg. 2, 12-17 || **166/167** Utique – imitatur] CYPR., *Epist.* 63, 14 (p.
410-411) || **167/172** Non – fiunt] CYPR., *Laps.* 20 (p. 232) ||
175/179 In² – nuit] C. 22 q. 1 c. 3, FRIEDBERG I, 862 = AUG., *Epist.*
47, 2 (p. 204)

160 instituit] sic instituit **M**; ex] *om.* **K** || **161** habetur] haberetur **K**
|| **165** Alligant] Allegant **E**, Allegat **CJ** || **166** vice – vere] vere vice
Cristi **L** || **167/168** in parte] *om.* **CJ** || **168** et] aut **W**; in] *om.* **CJ**
oportet] oportet quod **L** || **169** vim veritatis] veritatem **J**; amittat]
amittant **M**, omitant **O**; Ita] ista **U** || **170** si] sed **O**; Si] *om.* **G** ||
171 non¹ – solvi] solvi non potest **DEO** || **174** Sic] sicut **J**; dicit] *om.*
DM || **174/175** XXII – novo¹] *om.* **L** || **175** In novo¹] In novo etc
K, *om.* **GDML**; ne] non **D** || **176** michi] *om.* **GL**; videtur] videtur
magnum **D** || **177** quia] *om.* **O** || **178** est] *om.* **C**; nos longe] longe
nos **O**; longe esse] esse longe **B** || **179/180** Hec – conmonuit] *om.*
CJ || **180** Utique] Itaque **U**; per] *om.* **D**

Tercia conclusio.

Quintus decimus. Tercia conclusio. Licet in primitiva ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur a fidelibus sub utraque specie, tamen ad evitandum aliqua pericula potuit simili aut maiori ratione introduci et introductum est, quod a fidelibus | conficientibus sub utraque specie et a laicis sub specie panis tantum accipiatur. 185

L 244va

Tercia conclusio quoad primam partem est manifesta. Quoad 2^{am} partem patet per hoc: Quia sicut ecclesia primum modum, scilicet communicare | post cenam, potuit inmutare propter reverenciam sacramenti, ita et secundum, scilicet populum communicare sub utraque specie, potuit inmutare propter pericula, que pluries accidisse creduntur in tanta multitudine populi fidelis. 190

U 73r

Unde ille famosus doctor Alexander de Halis in 4° in materia de sacramento recitat duo pericula, scilicet effusionis sagwinis et periculum infidelitatis, | quod se | non inmerito fidelium mentibus ingereret, si semper sub speciebus panis et vini daretur; possent enim credere, quod Christus non converteretur | integre sub altera specie tantum, sicut 195

K 208ra

O 77v

F 3v

183/225 Tercia - tantum] *cf.* HARDT (col. 587-588); MANSI (col. 157-158) || **196/202** Alexander - contingit] *verbis expressis non inveni*; *cf.* ALEX. HAL., *Summa theol.* 4, q. 10, par. 4-5 (p. 351-354); *cf.* GUILL. MIL., *Sacr.* tr. 4, q. 33, 9 (p. 654)

182 Tercia conclusio] 15us Tercia conclusio *in marg.* **BEFW**, *om.* **UMCJLKO** || **183** Quintus decimus] *om.* **GLEF**, primus **V**, Decima quinta **W** || **185** tamen] *om.* **U**; potuit] *om.* **CJ** || **186** maiori ratione] ratione maiori **L**; introduci] introducta **CJ**; est] *om.* **V** || **187** a] *om.* **V** || **188** accipiatur] suscipiatur **UVDMCJBLEFKWO** || **189** quoad] ad **O**; partem] eius partem **L** est manifesta] manifesta est **L** || **190** patet - hoc] per hoc patet **V** sicut] sic **C** || **193** populum communicare] communicare populum **UVDMCJBLFKWO**, communicare sub utraque specie populum **E** || **194** pluries] sepius **J** || **196/197** ille - sacramento] *om.* **V** || **196** 4o] III° summarum **D**, quinto **J** || **199** ingereret] ingeret **VC** speciebus] specie **D** || **200** possent] posset **CJO**; enim] enim sic **M** credere] credi **C**; credere quod] credi **J**; Christus] *om.* **K** || **201** converteretur] contineretur **C**; converteretur integre] integre converteretur **L**, integre contineri **J**

- quandoque contingit. | Et circa hoc idem doctor recidat hanc
 hystoriam: Aliquibus religiosis appetentibus et instantibus, ut
 sub utraque specie sumerent sacramentum, sacerdote
 205 quodam pio celebrante, cum faceret fraccionem, concavum
 patene totum visum est repleri | sagwine, ad quod B 139v
 obstupuerat ipse et circumstantes. Sed cum con|iungeret | J 244rb
 partes hostie, totum visum est reintegrari. | Et sic petitioni et D 177r
 210 assertit ex intencione, quod quia Cristus integre sumitur sub
 utraque specie, bene licet sumere Cristum sub specie panis
 tantum. W 247v
- Item dicit alius famosus doctor, Richardus de Media Villa,
 libro IIII, distincione X, questione VI et allegat eadem
 215 pericula. Et ille notabilis doctor Petrus de | Tharantasia C 165r
 dicit, quod quia „efficacia equalis est sub utraque specie, ideo
 omnibus traditur sub altera specie, in qua tradi potest sine
 periculo. A maioribus vero, id est presbiteris et ministris,
 sumitur sub utraque specie.“ Quod vero dicit de ministris,
 220 scilicet altaris, in paucissimis locis est consuetum. Et sanctus
 Thomas parte 3^a Summe sue, questione LXXX, *Vult*, salvat

203/209 Aliquibus – satisfactum] *non inveni*; *cf.* ANDR. BROD., *Utrum licitum* (p. 162); *cf.* IAC., *Pius Iesus* (p. 84); *cf.* Tubach 2689; *cf.* *etiam Leg. aur.* 111 (p. 748) || **213** Richardus – Villa] *cf.* RICHARD. MED., *Sent.* d. 11, a. 4, q. 6 (p. 146^b) || **216/219** efficacia – specie] PETR. TAR., *Sent.* l. 4, d. 11, q. 2, a. 5 (p. 127^a); *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 233-234) || **221/223** Thomas – tantum] *cf.* THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80, a. 12 (p. 502^b-503^b); *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 233)

205 quodam] *om.* O; quodam pio] pio quodam L, quodam modo pio D; fraccionem] confraccionem B || **206** totum] *om.* K || **208** reintegrari] reintegrare UVDMCBLEFKWO || **209** iste] ille M || **211** bene] unde VDCE, bene *corr. in* unde F, bene *corr. ex* unde J, *om.* M; sumere Cristum] Cristum sumere D; Cristum] ipsum L || **214** III] III° M || **215** Petrus] *om.* B || **216** quod] *om.* B; quia] quoniam U, *om.* G || **217** specie] specie tantum F || **218** presbiteris] a sacerdotibus J, a presbiteris O || **219** sumitur] sumatur F; sumitur – ministris] *om.* CJ; Quod] Quid V; vero] vere MCJ || **220** scilicet] *om.* UL; locis est] est locis L || **221** parte 3a] in tercia parte L; 3a Summe] tercie parte D; Vult] ultima J, articulo ultimo F

O 78r
K 208rb
consuetudinem, | qua populus communicatur sub specie
panis tantum. Et non occurit aliquis famosus | doctor, qui
dampnare presumat consuetudinem communicandi populum
sub specie panis tantum. 225

E 40v
G 168ra
M 61r
L 244vb
F 4r
B 140r
U 73v
V 49r
Sedecimus. Ex prima ergo conclusione et ex principio
huius tercie colligendo patet, quod Cristus sic instituit et
ministravit et in primitiva ecclesia a fidelibus huiusmodi
sacramentum sub utraque specie reci|piebatur et hoc est 230
manifestum. *Quid ergo adhuc egemus testibus?* Ecce nunc
audivimus ab ore ipsorum Cristi esse institutionem, sicuti est
| in primitiva | ecclesia tentum. Hoc est fundamentum, super
quo edificamus. „Quia ubi Cristus | non est fundamentum,
nullius boni operis superest edificium“, ut | dicit Gregorius I, 235
questione I, *Cum Paulus*. Hoc tenere desideramus, | quod
ecclesia primitiva tenuit, in hoc *supra petram* Cristum |
edificata, contra quam non tantum doctores Constanciensis
concilii, sed nec *porte inferi non prevalebunt*, ut Mathei XVI,
ubi dicit Ieronimus in Glosa ordinaria: „Porte inferi sunt 240
peccata, | mine, blandimenta, hereses, quibus infirmi ruunt

231 Quid – testibus] Matth. 26, 65 || 231/232 Quid – ipsorum] *cf.*
Luc. 22, 71 || 233/234 Hoc – edificamus] *cf.* I Cor. 3, 10-11 ||
234/235 Quia – edificium] C. 1 q. 1 c. 26, FRIEDBERG I, 369; *cf.*
GREG. M., *Epist.* 9, 136 (p. 685-686), 11, 28 (p. 915) || 237 supra
petram] Matth. 16, 18 || 239 porte – prevalebunt] *ibid.* ||
240/243 Porte – edificavisse] *Gloss. ord.* Matth. 16, 18 ad ‘et portae’
(col. 280)

222 qua] quia **D** || 223 aliquis] *om.* **V** || 227 Sedecimus] *in marg.*
GEFK, Decimo sexto **W**; ergo] autem **W** || 228 tercie] *om.* **B**
colligendo] *om.* **E**; sic] *om.* **CJ**; instituit] et scivit **M** || 228/229 et
ministravit] *om.* **CJ** || 229 et] *om.* **O**; in] *om.* **G**; a – huiusmodi]
huiusmodi fidelibus **B**; huiusmodi] huius **E** || 230 reci – piebatur]
sumebatur **L** || 231 adhuc] ad hoc **L**; Ecce] *om.* **V** || 232 ipsorum]
eorum **W**; esse] *om.* **G** || 233 tentum] tentam **UVMFKWO**, tenta
GCJ || 237 ecclesia primitiva] primitiva ecclesia **O**; supra] super **CJ**
|| 238 doctores] *om.* **K** || 239 non] *om.* **MJL**; ut] ut patet **L** ||
241 mine] ruine **J**

	in mortem, qui non vere supra petram, sed supra arenam domum professionis sue credendi sunt edificavisse“. Hec ille.	D 177v
245	Non est autem Cristi institutio, ut illo vel illo determinato tempore, scilicet ante cibos vel post, recipiatur, „nam si hoc monuisset, nemo mutasset“, de quo in precedenti conclusione. Non potuit ergo de iure oppositum introduci, quamvis de facto introductum est, quod sub una specie tantum datur; sed „illud possumus, quod de iure 250 possumus“. Est enim hoc Anticristi putare se posse inmutare leges et tempora, Danielis VII. Vendicant enim quidam secundum leges suas regere totum mundum, et tamen nesciunt secundum legem Dei seipsos regere vel suos domesticos. „Quid expavescimus in Anticristo, nisi quia 255 nomen suum honorificaturus est et nomen Domini contempturus?“ Hec Augustinus. Qui, scilicet Anticristus, <i>sermones contra Excelsum loquetur et sanctos Altissimi conteret,</i> Danielis VII.	K 208va W 248r O 78v J 244va
260	Patet ergo ex dictis, quomodo valde claudicat similitudo doctorum, scilicet quod ecclesia sicut potuit primum modum, scilicet communicare post cenam, inmutare, ita et 2 ^m , scilicet communicare populum sub utraque specie. Nam in primo	G 168rb

246 nam – mutasset] De consecr. D. 2 c. 54, FRIEDBERG I, 1334 = AUG., *Epist.* 54, 8 (p. 232-233); *vide supra p. 127* || **249/250** illud – possumus] ALEX. HAL., *Summa theol.* 1, pars 1, inquisitio 1, tr. 4, q. 2, membrum 2, c. 2 (p. 220^b) || **250/251** Est – tempora] *cf.* Dan. 7, 25 || **254/256** Quid – contempturus] AUG., *Serm.* 129, 6 (col. 723) || **257** sermones – conteret] Dan.7, 25

242 in] ad **B**; qui] quod **B**; vere] fere **F**; supra²] super **UVKO** || **243** sue] *om.* **VL**; Hec ille] *om.* **G** || **244** vel illo] *om.* **V** || **244/245** illo determinato] illa determinatio **B** || **245** cibos] cibum **K**; post] post cibos **ME** || **248/249** sub – tantum] tantum sub una specie **O** || **249** tantum datur] datur tantum **MB**; illud] id **JW** || **251** inmutare] mutare **L** || **253** seipsos regere] regere seipsos **L** regere] regere nesciunt **K** || **254** quia] quod **G** || **255** Domini] Dei **DJO** || **256** Augustinus] beatus Augustinus **L** || **257** sermones] sermones suos **C** || **259** dictis] predictis **M** || **261** communicare – cenam] post cenam communicare **L**;et] *om.* **E**

	non recepit ecclesia Cristi institutionem sive monicionem, ut scilicet post cenam communicaret, et sic mutavit. Quam monicionem si recepisset, ut in 2 ^o , scilicet communicare sub	265
B 140v	utraque specie, credendum est cum Augustino, quod hunc morem nemo inmutasset, de quo supra.	
C 165v	Nec obstat, quod allegant de periculis. Alias habent doctores concedere et statuere, ut deinceps ad sacros nullus promoveatur, quia est periculosius, ut dicit Augustinus in	270
O 79r	epistola ad Valerium sic: „Cogitat religiosa prudentia tua nichil esse in hac vita, maxime hoc tempore, difficilius, laboriosius, periculosius episcopi aut presbiteri aut dyaconi	
K 208vb	officio, sed aput Deum nichil beacius, si eomodo militetur, quo imperator noster iubet“. Hec ille. Si ergo secundum	275
F 4v	dicta istius doctoris militare eomodo, quo imperator noster iubet, est beacius, ergo per oppositum non sic militare est dampnabilius, et per consequens sacerdotibus non	
D 178r	ministrare sacramenta eomodo, quo im perator noster iubet, est periculosissimum. Videant ergo, quomodo evadant	280
L 245ra	periculum dampnacionis, ut videntur innuere verba dicti doctoris.	
E 41r		

266/267 quod - inmutasset] *cfr.* De consecr. D. 2 c. 54, FRIEDBERG I, 1334 = AUG., *Epist.* 54, 8 (p. 232-233); *vide supra p. 127, 132* || **271/275** Cogitat - iubet] AUG., *Epist.* 21, 1 (p. 48) = D. 40 c. 7, FRIEDBERG I, 146-147

263 recepit] recipit **VMB**; Cristi institutionem] institutionem Cristi **L**; institutionem - monicionem] monicionem sive institutionem **E** sive] seu **V** || **265** ut] nec **L**; communicare] *om.* **B** || **266** cum] *bis* **B** Augustino] beato Augustino **L** || **267** inmutasset] mutasset **LKW** || **268** obstat] obstant **W**; Alias] Alias tunc **DK** || **270** promoveatur] promoveatur ordines **MJ**; est] nichil est **C**; dicit] beatus **L** Augustinus] Gregorius **FK**; in] *om.* **D** || **270/271** in epistola] *om.* **L** || **271** sic] sic dicit **L**; tua] *om.* **G** || **272** hoc] in hoc **L** || **273** laboriosius] laborosius **UMFKW**; aut¹] vel **B** || **275** quo] *om.* **L** Hec] *bis* **D**; secundum] *om.* **CJ** || **276** istius] illius **ML**; eomodo] scilicet eomodo **J** || **277** est¹] nichil est **G** || **280** est periculosissimum] periculosum **CJ**; evadant] evadent **UVDMCBEFKWO**

285	Consu litur ergo doctoribus Constanciensis concilii et toto concilio, ut si quis adhuc in isto errore teneretur, scilicet episcopus vel presbiter, ex ignorantia vel simplicitate, quod in calice Dominico sanctificando et plebi ministrando non hoc faceret, quod Iesus Kristus, Dominus et Deus noster, sacrificii huius autor et doctor, fecit et docuit, quod exemplo beati Cipriani, cuius hec sunt verba, literas et constituciones	U 74r J 244vb W 248v
290	faciant, ut „veritatis luce perspecta ad radicem atque originem tradicionis Dominice revertatur“, ut sic evadat dampnacionis periculum, de quo non inmerito scientes et ex proposito non facientes secundum legem Cristi habent timere, quia servus sciens voluntatem domini sui et non	G 168va M 61v B 141r O 79v
295	faciens vapulabit plagis multis. Istud ergo periculum dampnacionis timentes sancti in primitiva ecclesia Cristo crediderunt et secundum legem ipsius operati sunt et practicaverunt, que practica adhuc viguit temporibus beati Cipriani et sancti Donati. Et dicit Gwilhelmus de Monte	K 209ra V 49v
300	Lauduno, quod „adhuc in multis locis communicatur cum pane et vino, id est cum toto sacramento“. Hec ille. „Quid rogo est in usu hominum, unde non possit pernicious irrogari?“, ut dicit Augustinus XXIII, questione V, <i>De</i>	

284/288 si - docuit] *cf.* CYPR., *Epist.* 63, 1 (p. 389-390) ||
290/291 veritatis - revertatur] *ibid.* (p. 390) || **294/295** servus - multis] *cf.* Luc. 12, 47-48 || **299** sancti Donati] *cf.* *Leg. aur.* 111 (p. 748) || **300/301** adhuc - sacramento] GUILL. MONT., *Sacr.* (f. 258v^a); *cf.* IAC., *Pius Iesus* (p. 82); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43v) ||
301/303 Quid - irrogari] C. 23 q. 5 c. 8, FRIEDBERG I, 933 = AUG., *Epist.* 47, 5 (p. 207); *cf.* IAC., *Pius Iesus* (p. 87)

284 teneretur] detineretur **L**, tenetur **C** || **285** quod] vel **B** ||
287 faceret] faciunt **CJ**; Iesus - Dominus] Dominus Iesus Kristus **J** Dominus] *om.* **V** || **288** et doctor] *om.* **V** || **289** beati] *om.* **L**; hec sunt] sunt hec **L** || **291** revertatur] revertantur **CJ**; ut] et **B**; evadat] evadant **CJ** || **294** quia] sed **D**; sciens] *bis* **O**; sui] *om.* **L** ||
295 vapulabit plagis] plagis vapulabit **L** || **298** practica] *om.* **K** temporibus] tempore **JO** || **299** Cipriani] *om.* **D** ||
300 communicatur] communicantur **UVDMBLEFK**; cum] sub **B** ||
301 Hec ille] *om.* **CJ** || **302** rogo] ergo **W**; est] cum? **G** ||
303 Augustinus] beatus Augustinus **L**; XXIII] XXIII **O**

	<i>occidendis</i> et ibi pulchre et plura loquitur de istis periculis.	
D 178v	Excusaciones heu sunt, subterfugia sunt, legem Cristi nolle simpliciter servare, ut supra, <i>pax autem multa diligenti</i> <i>tibus legem tuam et non est illis scandalum</i> , ut in Psalmo. Non enim curavit Cristus aliquid exprimere de huiusmodi periculis, cum tamen omnia scivit, nec sancti in primitiva ecclesia occasione ipsorum obmiserunt. Sic consulitur cuilibet fideli sacerdoti in lege Cristi, ut secundum primitivam ecclesiam ministret sacramentum et diligenciam suam faciat, et sic cum gracia Dei et adiutorio evadere potest omne periculum eciam dampnacionis, quod forte occurreret, si non sic ministraret, de quo supra.	305 310 315
O 80r	Allegant postmodum famosum doctorem eorum Alexandrum de Halis, quem dicunt dicere, quod periculum infidelitatis se non inmerito fidelium mentibus ingereret, si semper sub speciebus panis et vini daretur; possent enim credere, quod Cristus non converteretur integre sub altera specie tantum. Respondetur, quod si hoc credere est infidelitas, tunc Bartholomeus Brixiensis est infidelis, qui	320
G 168vb		
C 166r		
B 141v		
J 245ra		
L 245rb		

305/306 Excusaciones – servare] *vide supra p. 124* || **306/307** pax – scandalum] Ps. 118, 165 || **315** supra] *vide supra p. 133*; *cf.* CYPR., *Epist.* 63, 1 (p. 389-390) || **317/321** periculum – tantum] *cf.* ALEX. HAL., *Summa theol.* 4, q. 10, par. 5 (p. 354); *vide supra p. 129-130*

304 plura] multa **L**; istis] illis **L** || **305** sunt²] *om.* **D** || **305/306** nolle simpliciter] simpliciter nolle **B** || **307** ut] ut patet **L** || **308** curavit] curat **B**; Cristus] Dominus **K**, *om.* **D**; aliquid] aliquid de illis **L**, aliud **V**; de huiusmodi] *om.* **L** || **311** in lege] legem **J** || **312** ministret] ministrat **ULEFKWO**, ministrant **B**; faciat] faciant **B** et sic] nec **M**; sic] sicut **D** || **313** Dei et] et Dei **UVDMCJBLEFKWO**; omne] *om.* **L** || **314** occurreret] incurreret **UVDMCJBLEFKWO**; non sic] sic non **F** || **315/316** supra Allegant] supra allegatum est **J** || **316** postmodum] postmodum allegant **D**; famosum doctorem] doctorem famosum **J**; eorum] eorum famosum **U**, *om.* **J** || **317** Alexandrum – Halis] de Halis Alexandrum **J** || **318** infidelitatis] *om.* **O**; mentibus] mentibus fidelium **L** || **319** speciebus] specie **J**; enim] tamen **W** || **320** credere] dicere **D**; converteretur] contineretur **J**; converteretur integre] integre converteretur **L** || **322** tunc] tunc et **W**

- 325 dicit De consecratione, distincione II, *Quid est:* | „In | solam K 209rb
 enim carnem panis convertitur et vinum in sagwinem.“ Et W 249r
 330 idem dicit eadem distincione, *Comperimus:* | „Hec non est U 74v
 concedenda: Vinum transsubstanciatum in corpus Christi. Nec
 ista: Panis transsubstanciatum in sagwinem. Sed panis tantum
 in carnem et vinum tantum in sagwinem; tamen ubicunque
 est caro, ibi est sanguis per coniunctionem, sicut anima est | E 41v
 335 ibi per unionem, non per transsubstanciationem.“ Hec ibi. Et
 idem Iohannes cum eo et hec communis sententia
 theologorum. Et si aliter diceret Alexander de Halis vel
 doctores Constanciensis concilii, scilicet quod sub altera
 specie integre converteretur, nisi aliter uterentur hoc
 340 termino, quam ut supra dictum est, iudicent ipsi, an sint
 fideles vel infideles cum Alexandro de Halis. In hoc enim
 stilus meus omnino ebetatus est, ne videar os ponere in
 celum. Sed manifestum est, quod ex hoc, quod non datur
 sagwis sub specie vini, magnum periculum infidelitatis,
 345 scilicet ydolatrie, in|gerit se in mentibus multorum, qui D 179r
 audientes in predicacionibus | de manducatione et bibicione O 80v
 dum accedunt ad calicem, credunt sumere sagwinem et pro
 tali venerantur, cum non sit tamen nisi purum vinum sive
 aliquando locio manuum vel digitorum.
 345 Dicunt insuper eundem doctorem, scilicet Alexandrum,
 recitare historiam de quibusdam religiosis, | de qua supra. G 169ra

323/324 In – sagwinem] De consecr. D. 2 c. 46, glossa ad ‘solum’
 (col. 1936) || **325/330** Hec – transsubstanciationem] De consecr.
 D. 2 c. 12, glossa ad ‘Quia divisio’ (col. 1918) || **337/338** os –
 celum] *cf.* Ps. 72, 9 || **345** Alexandrum] *vide supra p. 130*

326 Cristi] *om.* **G** || **327** ista] illa **M**, ita **O**; sagwinem] sangwinem
 Cristi **J** || **329** est sanguis] *om.* **G**; est³] *om.* **E** || **330** ibi²] ibidem **O**
 || **331** idem] idem dicit **B** || **332** Alexander – Halis] de Alis
 Allexander **D** || **333** quod] *om.* **GCJ** || **334** hoc] hinc
UCJBFKWO, illo **L**, isto **E** || **335** iudicent] iudicant
UVMCJBLEFKWO || **336** vel] an **LF** || **337** ne] et ne **L** ||
338 Sed] Si **D**; quod²] *om.* **B** || **340** scilicet] *om.* **W**; in] *om.* **VL**; qui]
 quia **E** || **343** sive] nisi **L** || **345** insuper] super **G**; scilicet] *om.*
UVMCJBLEFKWO || **346** de quibusdam] *om.* **V**

F 5v
K 209va
M 62r
J 245rb
B 142r

Dicendum, quod in hoc est famosus doctor facti, sicut
communiter doctores moderni | temporis magis se|cuntur
facta sive consuetudines | vel potius corruptelas modernas, |
quas plus appreciantur et ponderant | cum institucionibus 350
humanis quam legem Cristi, cum ut plurimum legem Cristi
cum glosis eorum et addicionibus trahunt secundum facta
currencia et ad hominum consuetudines sive aliquando
corruptelas excusandas et plus puniuntur contra huiusmodi
facta facientes, quam contra legem Dei facientes. 355

De quibus dicit Augustinus in Encheridion: „Peccata
quamvis magna et horrenda cum in consuetudinem venerint,
aut parva aut nulla esse creduntur.“ Ita plerumque contingit,
quod ea, que non sunt consueta, sed insolita, licet sint bona
valde, aut nulla vel eciam mala reputantur. Itaque homo 360
suum iudicium sepe eciam in intellectu Scripturarum reflectit
secundum | consuetudinem vel disuetudinem suam. Hec ille.
Sic videmus, quod quamvis symoniaca heresis sit gravior
quam Macedonia, ut I, questione I, *Eos*, et inter omnes

O 81r

349 consuetudines – modernas] *cf.* X 1.4.5, FRIEDBERG II, 38; *cf.*
etiam X 1.4.7, FRIEDBERG II, 39; X 1.4.11, FRIEDBERG II, 41 ||
356/375 De – Punctis] *cf.* NICOL. DRES., *Sermo Nisi manducaveritis*
(p. 180-181); *partim etiam* NICOL. DRES., *Replica* (f. 7r); *cf.* NICOL.
DRES., *De quadruplici missione* (p. 108-109) || **356/358** Peccata –
creduntur] AUG., *Enchir.* 80 (p. 93) || **358/362** Ita – suam] *cf.* *ibid.*
(p. 94) || **363/364** quamvis – Eos] *cf.* C. 1 q. 1 c. 21, FRIEDBERG I,
364-366 || **364/366** inter – reputatur] *cf.* C. 1 q. 7 c. 27,
FRIEDBERG I, 437-438

347 quod] est **D**; est] eciam **M**; facti] facta **M** || **348** temporis]
tempore **J** || **349** sive] seu **L** || **350** ponderant] ponderantur **B**
institucionibus] constitucionibus **UVDMCJBLEFKWO** || **351** cum
ut] ut cum **W**; cum – Cristi²] *om.* **G**; ut plurimum] ait plurimi **M** ||
352 addicionibus] deduccionibus **J** || **353** et] et non **V** ||
354 excusandas] excusando **L**; huiusmodi] huius **C** || **355** quam –
facientes²] *om.* **G** || **356/375** De – Punctis] *om.* **UVDBFW**, *add. in*
fine operis in f. 80r-80v **M**, *add. in folio separato, quod inter f. 209v et*
211r insertum numeroque 210 designatum est **K** || **358** creduntur]
credantur **MCJLEKO** || **360** vel] aut **L**; reputantur] reputentur
MCJEKO || **361** in intellectu] intellectum **G CJ** || **362** Hec ille]
om. **EK** || **364** ut] *om.* **L; I**¹] patet **O**

- 365 hereses primum obtinet locum, prima, questione ultima,
Patet, tamen ab hereticis symoniacis pro nichilo reputatur,
 ymmo omnem Scripturam illud vicium | et peccatum, scilicet L 245va
 symonie, improbantem glosant et ad suam cupidinosam
 trahunt consuetudinem. Sic potest dici de usura, fornicatione
 370 et sic de aliis suo modo. Sic in presenti: Scripturam de
 communione sub utraque | specie loquentem, quia transit in C 166v
 dissuetudinem, multipliciter impugnant alii per intellectum
 spiritualem, alii quia presbiter in persona | omnium sumit, G 169rb
 alii quia non est consuetum, alii quia inminet periculum et sic
 375 de aliis excusacionibus | in Punctis. E 42r
- Cum tamen dicat lex, Codex, De sentenciis et
 interlocucionibus omnium iudicum, *Nemo*, quod „non
 exemplis, sed legibus iudicandum est,“ non enim quid sit
 factum, sed quid faciendum, considerandum est, ut ff. De
 380 officio presidis, lege *Sed licet*. Ideo dicit Iohannes Andre et
 Hostiensis, Extra, Qui filii sunt legitimi, *Per venerabilem*, | § W 249v
Paulus: „Non recurrimus ad fabulas, exempla vel mendicata
 suffragia | nec ad <ius> positivum, quod ponitur et O 81v
 deponitur, in quo est sepe pro ratione voluntas, sed ad ius
 385 divinum et inpermutabile.“ Ideo dicitur in Psalmo:

375 Punctis] *cf.* NICOL. DRES., *Puncta* (p. 89, 106 et *passim*) ||
 377/378 non – est] Cod. 7, 45, 13, Krueger II (p. 316) ||
 378/379 non – est] *cf.* Dig. 1, 18, 12, Mommsen – Krueger I (p. 44)
 || 382/385 Non – inpermutabile] IOH. ANDR., *Novella ad X 4.17.13*
 (f. 59r^a); *cf.* IAC., *Pius Iesus* (p. 85-86); PETR. PULK., *Conf.* (p. 237)

365 primum] primam **K** || 366 pro nichilo] nichil **L**; nichilo] nullo
E || 367 illud] id **L**; vicium – peccatum] peccatum et vicium **L** ||
 368 et] *om.* **G** || 370 suo modo] solummodo **O**; modo] modo ut ibi
CJ; Sic] Sicut **CJ**; Sic – presenti] *om.* **O** || 370/375 Sic – Punctis] *om.*
L || 373 alii] *om.* **MK** || 374 quia²] *om.* **O**; inminet] timent **K** ||
 375 Punctis] Punctis etc **K** || 377 quod] *om.* **F**; non] si non **D** ||
 378/379 non – est] *om.* **D** || 379 considerandum] et
 considerandum **O**; est] *om.* **K**; ut] *om.* **E** || 380 officio] officiis **B**; Ideo
 dicit] *om.* **D**; dicit] dicunt **UVMCJBLEFKWO**; et] *om.* **UM** || 381 §]
om. **E** || 382 Non] Et non **G**; exempla] *om.* **J** || 382/385 exempla –
 inpermutabile] etc **V** || 382 mendicata] manducata **W** || 383 ius]
add. sed. Ioh. Andr. || 383/384 et deponitur] *om.* **G**

Narraverunt michi iniqui fabulaciones, sed non ut lex tua. Et probato isto facto non tamen per hoc | probaretur sive inferetur | communionem calicis sub specie vini non debere fieri quoad populum laycalem, sicut non valet sancto Gregorio petente panis Christi | formam digiti accepit versus 390

V 50r
J 245va
D 179v
U 75r
K 209vb

incruentam | carnem, ut legitur de eo, ergo sub specie panis non est communicandum; sic nec hic valet, cum utrobique eadem videtur | ratio, scilicet incredulitas sive temptatio, ergo dicunt doctores in eorum allegacione petitioni et temptacioni eorum etc. 395

Dicunt consequenter eundem dicere, quod quia Cristus integre sumitur sub utraque specie, bene licet sumere sub specie panis tantum. Dicendum, quod sic suo modo diceretur: Cristus recipitur | in discipulo suo, ut dicit ipse Mathei X: *Qui vos recipit, me recipit*, ideo bene licet sumere 400

B 142v
F 6r
G 169va

Cristum in discipulo tantum. Numquid ergo | superflue sumitur | sub forma panis et vini? Absit. Ideoque sumitur sub utraque specie, ut utrumque significetur Cristum

386 Narraverunt – tua] Ps. 118, 85 || **390/391** Gregorio – carnem] *cf.* Leg. aur. 46 (p. 299) || **396/398** quia – tantum] *cf.* ALEX. HAL., *Summa theol.* 4, q. 10, par. 5 (p. 352-354); *vide supra p. 129-130* || **400** Qui – recipit²] Matth. 10, 40 || **401/407** Numquid – significabitur] *cf.* De consecr. D. 2 c. 12, glossa ad ‘quia divisio’ (col. 1918); *cf.* IAC., *Pius Iesus* (p. 86); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 44r)

386 michi] *om.* V; iniqui] inique W; tua] *om.* U || **387** probato] reprobato G; per] pro K; probaretur] probarentur C, reprobatur G || **388** inferetur] infertur B || **389** laycalem] *om.* V || **390** accepit] acceperit B || **392** sic] sicut D; cum] *om.* D; utrobique] utrolibetque G, utroque B || **393** videtur] sit L || **394/395** petitioni – temptacioni] petitionem et temptacionem J || **395** temptacioni] alligacioni L; etc] *om.* DEFK || **396** consequenter] communiter F eundem] eum L || **397** integre] *om.* O; bene] unde JL || **399** diceretur] dicitur CJ, non diceretur B; ipse] *om.* L || **400** ideo] *om.* U; bene licet] licet bene F || **400/401** sumere Cristum] Cristum sumere L || **401** tantum] tantum vel verba Dei audiendo, ut patet per Origenem Omelia 17 in libro Numeri M || **401/402** superflue sumitur] sumitur superflue F || **402** forma] specie L; Ideoque] Ideoque ergo UVDMCJBLEKWO || **403** significetur] videtur O

- 405 assumpsisse, scilicet et carnem et animam, et quod tam
 anime, quam corpori partici|pacio valeat. Unde si sub una O 82r
 tantum assumeretur, ad alterius tantum tuicionem
 significabitur. Hec habentur De consecracione, distincione
 II, in Glosa canonis *Comperimus* per Iohannem.
- 410 Et concordat ad hoc Albertus quondam Ratisponensis
 episcopus, qui inter cetera sic dicit, quod „cum alimentum ad
 nature perfeccionem non possit perfecte significari nisi in
 edulio cibi et potus, oportet, quod elementum cibi et potus
 sit in sacramento.“ Et sequitur: „Sicut post nutrimentum
 415 corporale sumitur potus ad perfeccionem nutrimenti, ita in
 nutrimento spiritali datus est potus spiritalis ad
 perfeccionem nutrimenti spiritalis, qui habet divisam
 operacionem in satisfaccione sitis et lacione nutrimenti.“ Ad
 idem dicit Ciprianus: „Quomodo docemus aut provocamus
 eos in confessione sagwinem suum fundere, | si eis W 250r
 420 militaturis Cristi sagwinem denegamus? Aut quomodo ad
 martirii poculum ydoneos facimus, si non eis prius | ad
 bibendum in ecclesia Domini poculum iure
 conmun|cacionis admittimus?“ „Quomodo autem possumus
 propter Cristum | sagwinem fundere, qui sagwinem Cristi
 425 erubescimus bibere?“ „Qui tunc demum | potest letificare in
 O 82v

410/413 cum – sacramento] ALBERT. M., *Sacr. d.* 3, tr. 2, c. 5 (p. 298^b) || **413/417** Sicut – nutrimenti] *ibid.* || **418/423** Quomodo – admittimus] CYPR., *Epist.* 57, 2 (p. 303); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43r) || **423/425** Quomodo – bibere] CYPR., *Epist.* 63, 15 (p. 412); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43v) || **425/427** Qui – veritatem] CYPR., *Epist.* 63, 11 (p. 405); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43v)

404 et¹] *om.* **VLFW** || **405** corpori] corporis *glossa ad De consecr. D.* 2 c. 12; corpori *legitur etiam in NICOL. DRESD., Sermo Nisi manducaveritis* (p. 168) et in *Replica* (f. 24v); partici – pacio] participacione **J**; Unde] Bene **M**; una] una specie **JBF** || **406** assumeretur] assumeretur specie **L**; ad] et **B** || **408** canonis] capitulo **O** || **409** Et] *om.* **UVDMCJBLEFKWO**; quondam Ratisponensis] Ratisponensis quondam **E** || **410** cum] tamen **F** || **412** elementum] alimentum **MJ** || **416** nutrimenti spiritalis] spiritalis nutrimenti **L** || **419** in] *om.* **G** || **421** eis] eos **CJ**; prius] *om.* **M** || **423** autem possumus] possumus autem **F** || **425** demum potest] potest demum **D**; letificare] letificari **LW**

C 167r ecclesia bibentem turbam, si quod | bibitur, | Dominicam
 D 180r teneat veritatem.“ „Redeat igitur in cor nostrum | non
 J 245vb ambu|lasse nos in viis Domini et abiecisse legem Dei,
 E 42v precepta eius et monita | salutaria numquam voluisse
 M 62v servare.“ | Hec et plura alia per eundem. Ad idem dicit 430
 B 143r Albertus sic: „Bonam spem nobis tribuit cuncta impetrandi et
 cuncta vincendi.“ „Hoc est, quod dicitur primi Machabeorum
 VI: Ostenderunt elephantibus sagwinem uve et mori, ut
 acuerent eos in prelium. Ex natura enim habet hoc animal,
 quod audax et bone spei efficitur, quando aliquid simile videt 435
 sagwini. Quia elephas propter castitatem et fortitudinem
 virum sanctum significat, qui acuitur sagwine Cristi in
 prelium, qui de uva | Cristo et moro, que Cristum significat
 propter similitudinem peccati, quam a nobis accepit,
 F 6v exprimitur. Ille enim sagwis | valde nos facit audaces“ etc., ut 440
 ibi.

Et quia Cristus sic instituit, eciam primitiva ecclesia sic
 tenuit, ut supra dictum est, nullam pretendens excusacionem,
 | non inmerito habemus idem facere, si saltem cum Cristo et
 | de ecclesia sua volumus computari. Et diceres: Quid ergo 445
 peribunt omnes, qui sic non receperunt aut biberunt? Ad

427/430 Redeat – servare] CYPR., *Laps.* 21 (p. 233); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43v) || **431/432** Bonam – vincendi] ALBERT. M., *Sacr.* d. 3, tr. 2, c. 2 (p. 289^a) || **432/440** Hoc – audaces] *ibid.* (p. 289^{ab}) || **445/449** Quid – decidamus] *cf.* De consecr. D. 5 c. 33, FRIEDBERG I, 1421 = HIER., *Epist.* 125, 17 (p. 136)

426 quod] *om.* M || **427** Redeat igitur] Reddeatur D; igitur] enim B || **431** tribuit] *om.* G || **432** est] *om.* W; Machabeorum] *om.* V || **433** VI] III° D || **434** prelium] prelio LF || **435** quando aliquid] qui aliquando D || **436** sagwini] simile sagwini G || **438** significat] significant M || **439** peccati] *om.* D; quam] *om.* CJ || **440** valde nos] nos valde E; ut] ubi ut D || **442** quia] qui V; sic¹] *om.* UL; eciam – ecclesia] ecclesia primitiva UVDMBEFKWO, eciam ecclesia primitiva L || **442/443** eciam – tenuit] *om.* CJ || **443** supra dictum] predictum L; est] *om.* BK || **444** non] ne D, *om.* U habemus] debemus LF, hominis D || **445** de] *bis* G, *om.* F; sua] eius B; Et] Sed L || **446** omnes] homines L; aut biberunt] *om.* E biberunt] dederunt UVDMCJBLFKWO

quod | respondeo breviter: Me in presenti | opusculo O 83r
 disputare nolle de hiis, quorum Deus iudex est, sed nos K 211rb
 instruere, ne sub iudicio decidamus. Ad hoc consimilis
 450 questio per Ieronimum, De consecratione, distincione V,
Numquam, in fine. Ad idem dicit beatus Ciprianus: „Frater
 carissime, id, quod constat Dominum fecisse, faciamus. Siquis
 autem de antecessoribus nostris vel ignoranter vel simpliciter
 non hoc observavit et tenuit, quod nos Dominus facere
 455 exemplo et magisterio suo docuit, potest simplicitati eius de
 indulgentia Domini venia concedi. Nobis vero non potest
 ignosci, qui nunc a Domino moniti et instructi | sumus.“ Hec W 250v
 ille. Contemptus enim et malicia et ex proposito | resistere B 143v
 dampnatur. „Necessitas autem legem non habet,“ ut est
 460 communis sententia doctorum.

Demum dicunt sanctum Thomam salvare consuetudinem,
 qua populus communicatur sub specie panis tantum.
 Dicendum, quod in hoc, quod nititur | salvare D 180v
 consuetudinem in hiis rebus, in quibus divina Scriptura
 465 aliquid certi constituit, potius | est ab eo | declinandum et
 certum statutum Dei, qui non | fallit neque fallitur, G 170rb
 L 246ra
 O 83v

451/457 Frater – sumus] CYPR., *Epist.* 63, 17 (p. 413-414); *cf.* IAC., *Pius Iesus* (p. 86); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43r); *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 249-250) || **459** Necessitas – habet] De consecr. D. 1 c. 11, FRIEDBERG I, 1297 || **461/462** Thomam – tantum] *cf.* THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80, a. 12 (p. 502^b-503^b); *vide supra p. 130-131* || **464/467** in¹ – sequendum] *cf.* D. 11 c. 7, FRIEDBERG I, 25 = AUG., *Epist.* 36, 2 (p. 130)

447 respondeo] respondendum **F**, respondebo **O**; breviter] *om.* **G** ||
448 disputare] me disputare **L**; disputare nolle] nolle disputare **D**
 nolle] *om.* **V** || **449** hoc] quod **B** || **450** Ieronimum] beatum
 Ieronimum **L** || **452** Dominum] Deum **CJO**; faciamus] *om.* **V** ||
453 de] in **CJ** || **456** venia] *om.* **CJ** || **457** sumus] sumus, ut
 calicem Dominicum vino mixtum, secundum quod Dominus obtulit,
 offeramus et de hoc quoque ad collegas nostros literas dirigamus, ut
 ubique lex ewangelica et tradicio Dominica servetur et ab ea, que
 Cristus fecit et docuit, non recedatur **M** || **458** et²] *om.* **F**; ex] *om.* **G**
 || **461** dicunt] autem **L** || **463** Dicendum] Et dicendum **B**; quod²]
om. **J**; salvare] servare **CJB** || **465** aliquid] *del., in marg.* nichil **W**
 certi] certe **L** || **466** neque] nec **JK**

- J 246ra tenendum et sequendum; | ad hoc per Augustinum, XI
distincione, *In hiis rebus*, et per Ciprianum et multos alios
supra in principio positos et plenius patebit infra in
conclusionem sequenti. Sed quod sanctus Thomas modum 470
communicandi sub utraque specie non reprobatur, sed magis
approbat, in hoc tamquam Christi coadiutor est reverenter
audiendus. Dicit enim parte 3^a, questione LXXVI, articulo II:
- K 211va „Quamvis totus | Christus sit sub utraque specie, non tamen
frustra, quia hoc est conveniens usui huius sacramenti, ut 475
seorsum exhibeatur fidelibus corpus Christi in cibum et sanguis
in potum; quia corpus exhibetur pro salute corporis et
sanguis pro salute anime.“ Ecce in hoc doctorem
ewangelicum, | non consuetudinum tantum, | ideo dicimus
eum audiendum. 480
- Postremo ponunt, quod non occurrit aliquis famosus doctor
etc. Dicendum, | quod ille famosus | Magister, Iesus Christus
et magnus propheta, Filius carissimus Dei Patris, precipiens
nobis, ut supra in principio, eum audire, dicit Iohannis III:
Qui non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine 485
unigeniti Filii Dei. Et dicit ille famosus doctor | Iohannes
Crisostomus super Matheum De imperfecto: „Credere Christo
est obedire Christo. Qui ergo sic confitetur Christum, |
- G 170va U
76r
O 84r

474/478 Quamvis – anime] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 76, a. 2
(p. 457^a); *cfr.* IAC., *Pius Iesus* (p. 86); *cfr.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 42v) ||
485/486 Qui – Dei] Ioh. 3, 18 || 487/492 Credere – celorum] PS.
CHRYSOST., *In Matth.* 19 (col. 742)

467 ad] et E; ad hoc] et hoc patet W; hoc] hoc quod L ||
468 multos] per multos J; alios] *om.* M || 469 supra – principio] in
principio supra B; in¹ – positos] positos in principio D; infra] in fine
M || 470 Sed] Sed in hoc E; quod] *om.* CJ || 473 parte] in parte J
LXXXVI] LXXXVI VD, LXX CJ, 75 B; articulo] capitulo VD; II] II° sic
dicit C, II° sic J || 474 Christus sit] sit Christus W || 475 hoc] in hoc
V || 476 exhibeatur] exhibetur G, exhibebatur O || 477 exhibetur]
exhibetur C || 479 consuetudinum] consuetudinem W; dicimus]
adicimus F || 481 famosus doctor] doctor famosus E ||
482 Dicendum] *om.* B; Iesus Christus] Christus Jesus L ||
483/484 Patris – audire] *om.* G || 484 dicit] *om.* J || 486 dicit] *om.*
U || 487 super] supra J; De] De opere BW || 488 Christum] *om.* B

490 quomodo docuit ipse, et qui sic conversatur, quomodo ipse
 mandavit, ille credit Cristo. Qui autem non sic confitetur nec
 conversatur, quomodo ille mandavit, non credit | Cristo nec B 144r
 intrabit in regnum celorum.“ Et famosus doctor Ciprianus
 dicit errorem et condempnat, ut supra. Et famosus doctor
 Augustinus supra dicit: Nichil esse periculosius, si non
 495 militetur, sicut imperator noster iubet. Taceo de Doctore
 gencium, sancto Paulo, qui | sic a Domino accepit et D 181r
 Corintheis tradidit. Per factum enim suum | noluit, sed W 251r
 reprobavit oppositum, scilicet istius, quod Dominus monuit.
 Quia illud nemo mutare audet, ut supra per Augustinum.
 500 Illorum ergo sententias | exequi cupimus, quos iam cum K 211vb
 Cristo regnare credimus.

|Sequitur quarta conclusio.

V 51r

17. Quarta conclusio. Cum huiusmodi consuetudo sit ab
 505 ecclesia introducta et diutissime ex causis rationabilibus
 observata, habenda est pro lege, quam non licet reprobare
 aut sine auctoritate ecclesie pro libito inmutare.

492/493 Ciprianus – condempnat] *cf.* CYPR., *Epist.* 63 (p. 389-417);
vide supra p. 123-124, 134 || **494/495** Nichil – iubet] *cf.* D. 40 c. 7,
 FRIEDBERG I, 146-147 = AUG., *Epist.* 21, 1 (p. 48); *vide etiam supra p.*
133 || **496/497** qui – tradidit] *cf.* I Cor. 11, 23 *seqq.* || **499** illud –
 Augustinum] *vide supra p. 127, 132, 133* || **503/512** Sequitur –
 inmutare] *cf.* HARDT (col. 587-589); MANSI (col. 157-158)

489 quomodo¹ – conversatur] *om.* L; quomodo²] sicut M ||
490 mandavit] manducavit F || **490/491** Qui – Cristo] *om.* B ||
490 confitetur] credit F || **492** in] *om.* E || **493** dicit – et] errorem
 F || **493/494** Et – supra] *om.* G || **494** esse] est E || **497** Per
 factum] Profectum CJ; enim] ergo UVDMCJBLEKO, autem FW
 suum noluit] noluit suum B; noluit] voluit FW || **498** reprobavit
 oppositum] oppositum reprobavit L; scilicet istius] istius scilicet F
 istius] illius L; Dominus] Deus J || **499** illud] id V || **500** ergo] *om.*
 D; exequi] sequi L || **503** Sequitur – conclusio] Quarta conclusio
suprascriptum V, *in marg.* EFW, *om.* UMCJBLKO || **504** 17] *in*
marg. GEW, *om.* F; Quarta conclusio] *om.* VK || **505** diutissime] *om.*
 CJ || **507** pro – inmutare] inmutare pro libito L

- 4^a conclusio patet in Decretis, distincione I, in canone
Consuetudo in textu et in Glosa. Illo addito, quod sicut
 G 170vb singularis persona non debet | dare legem ecclesie, ita nec 510
 O 84v licet sibi consuetudinem | laudabilem pro lege habendam
 iuxta suum libitum inmutare.
- J 246rb L XVIII. Gregorius: | „Si consuetudinem fortassis opponas,
 246rb advertendum est, quod Dominus dicit: *Ego sum veritas et vita*. 515
 Non dixit: *Ego sum consuetudo*, sed *veritas*. Et certe, ut beati
 Cipriani sententia utamur, quelibet consuetudo, quantumvis
 F 7v vetusta, quantumvis vulgata, veritati | omnino est
 postponenda, et usus, qui veritati est contrarius, est
 abolendus.“ Dicit Augustinus: „Qui contempta veritate 520
 presumit consuetudinem sequi, aut circa fratres invidus est et
 malignus, quibus veritas revelatur, aut circa Deum ingratus
 est, inspiracione cuius ecclesia eius instruitur. Itaque veritate
 B 144v manifestata cedat consuetudo veritati. Quia et | Petrus, qui
 circumcidebat, cessit Paulo veritatem predicanti. Igitur cum 525
 Cristus veritas sit, magis veritatem quam consuetudinem
 sequi debemus, quia consuetudinem ratio et veritas semper

508/509 Decretis – Glosa] *cf.* D. 1 c. 5, FRIEDBERG I, 2; *cf.* D. 1 c. 5, glossa ad c. ‘Consuetudo’ (col. 3-4); *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 230) || 514/520 Si – abolendus] D. 8 c. 5, FRIEDBERG I, 14 || 515 Ego – vita] Ioh. 14, 6 || 520/528 Qui – excludit] D. 8 c. 6, FRIEDBERG I, 14-15; *cf.* AUG., *Bapt.* 3, 8-12 (p. 203-204)

508 4a – patet] patet hec conclusio L; in²] *om.* CJ || 509 in textu] *om.* M; et] *om.* W; in²] *om.* CJ || 510 ecclesie] *om.* G; nec] non L || 511 habendam] habenda GUVDMCJBLFKWO || 514 XVIII] *om.* CJW, *in marg.* EF; opponas] oppones V, opponis L, apponas M || 515 quod] quid B; veritas] via veritas CJLW || 516 Non] Et non O sed] et G || 517 quantumvis] quantum L || 518 quantumvis] et quantumvis O; quantumvis vulgata] *om.* CJ; veritati] veritati contraria M; est] *om.* V || 520 Dicit] Item UVDMCJBLEFKWO || 521 aut] *om.* V || 521/522 invidus – malignus] malignus est et invidus L || 522 revelatur] relevatur M || 523 ecclesia – instruitur] eius instruitur ecclesia E; Itaque] utique L || 525 circumcidebat] circum(cidebat) B || 526 sit] *om.* F || 527 debemus] debeamus M

excludit.“ „Plane quis dubitet veritati manifestate
 consuetudinem cedere? Nemo consuetudinem | rationi et K 212ra
 530 veritati preponat.“ Hec VIII distincione, *Qui contempta, Si
 consuetudinem, Veritate.*

Et quia communionem | sub utraque | specie, ut per se E 43v
 dicunt doctores supra | in prima conclusione, instituit et G 171ra
 ministravit Christus, qui est Veritas, qua ratione | audent | hic O 85r
 535 in 4ta conclusione dimissa illa | veritate allegare contrariam U 76v
 consuetudinem? Cum tamen huiusmodi secundum C 168r
 sententiam Augustini supra sit invidus et malignus? In hoc D 181v
 enim ostendunt se esse doctores consuetudinum et non W 251v
 veritatis, que est Christus. Ideo quilibet veritatem diligens
 540 dimissis huiusmodi doctoribus, eciam si esset legio doctorum,
 huiusmodi Veritatem, Christum Iesum, magnum illum
 prophetam et Dei Patris Filium carissimum secundum
 preceptum eius | audiat, non solum in ista veritate M 63v
 545 infallibili, a qua consuetudinarii semper fideles sub specie
 consuetudinis retrahere nituntur. O quam venenosa res est
 huiusmodi novissimis temporibus, ut magis infra patebit!
 Pretendunt deinceps huiusmodi, ut dicunt consuetudinem ab
 ecclesia introductam.

550 Unde dicit Archidiaconus, secundum quod allegat eum
 Iohannes Andre, De electione, *Fundamenta*, Libro VI, in

528/530 Plane – preponat] D. 8 c. 4, FRIEDBERG I, 14; *cf.* AUG.,
Bapt. 3, 9, 11 (p. 203-204) || 550 Archidiaconus] *cf.* GUID., *Ros.* De
 consecr. D. 1 c. 8

528 quis] *om.* E; dubitet] dubitat B; veritati manifestate] manifestati
 veritati D || 529 rationi et] et rationem CJ || 529/530 rationi –
 veritati] veritati et rationi B || 530 Hec] *om.* K || 532 Et] *om.* D
 communionem] comunicacionem UVDMCJBLKWO ||
 534 audent] audeat O || 535 illa] *om.* L || 537 supra] ut supra K ||
 538 ostendunt se] se ostendunt B || 541 Iesum] Christum L, *om.* CJ
 || 543 audiat] audiant M, audiunt K || 544 et] *om.* D; omni] *om.* E
 || 546 retrahere] subtrahere L; res est] est res DM ||
 547 novissimis] *om.* L

575	Sinagoga idem est, quod congregacio. Congregantur autem eciam pecora. Congregatur ergo in illa grex irracionabilium. Hec ibi.	G 171va O 86r
580	Unde pro ista materia secundum Glosam canonis <i>Ecclesia</i> , De penitencia, distincione I, est notandum: „Nam sunt quidam in ecclesia nomine et re, ut boni catholici.“ Ut XXIII, questione I, per Ieronimum, <i>Omnibus</i> : „Omnibus consideratis puto me non temere dicere alios ita esse in domo Dei, ut ipsi sint eciam eadem domus Dei, que dicitur edificari supra petram, que unica columba appellatur, que pulchra sponsa sine macula et ruga et ortus conclusus et fons signatus, puteus aque vive et paradus cum fructu pomorum, que domus eciam claves accepit ac potestatem solvendi. Hanc domum si quis corrigentem corripientemque contempserit, sit tibi, inquit, tamquam ethnicus et publicanus.“ Item Ambrosius De penitencia, distincione I, <i>Ecclesia</i> : „Ecclesia Cristi est non habens maculam neque rugam aut aliquid huiusmodi. Qui ergo peccator est, aliqua sorde maculatus est, de ecclesia Cristi non potest appellari nec Cristo subiectus dici. Possibile autem est, ut quomodo	W 252r U 77r D 182r E 44r C 168v K 212va B 145v F 8v

574/576 Sinagoga – irracionabilium] *cf.* GUID., *Ros.* De consecr. D. 1 c. 8; *cf.* IOH. ANDR., *Novella ad 1.6.17* in VI° (f. 30v^b); *verbatim apud* NICOL. DRESD., *Replica* (f. 29r) || **578/579** Nam – catholici] De poen. D. 1 c. 70, glossa ad ‘De ecclesia’ (col. 1701) || **580/589** Omnibus² – publicanus] C. 24 q. 1 c. 20, FRIEDBERG I, 973 = AUG., *Bapt.* 7, 99 (p. 370) || **590/597** Ecclesia² – Cristi] De poen. D. 1 c. 70, FRIEDBERG I, 1179

574 idem est] est idem **E**; est] *om.* **F**; autem] enim **M**, *om.* **D** || **575** ergo] autem **K**; ergo – illa] in illa ergo **V** || **576** irracionabilium] irracionabilior **W**; Hec ibi] *om.* **CJ** || **577** ista] illa **M**; canonis] capitulo **C**, capituli **F** || **578** I] *om.* **W** || **579** in] *om.* **K** || **580** XXIII] XXVII **O**; Omnibus¹] *om.* **GO** || **581** non temere] temere non **L**; alios] alios scilicet bonos **LW**, alios *in marg.* scilicet bonos **UMF**, alios *suprascriptum* scilicet bonos **O**, alios scilicet bonos ergo **K**; ita] *om.* **L** || **582** sint] sunt **G**, sicut **V**; sint eciam] eciam sint **L** || **583** appellatur] vocatur **F** || **585** puteus] et puteus **D** || **586** pomorum] pomorum fructibus **J**; ac] et **D**, ad **K** || **588** inquit] *om.* **E** || **590** Ecclesia¹] *om.* **L**; est non] non est **G** || **591** aliqua] in aliqua **D** || **592** Cristi] *om.* **V** || **593** autem est] est autem **L**

- ecclesia, que prius rugam habuit et maculam et immundiciam
 et postea restitua est, ita et peccator currat ad medicum, quia 595
 G 171vb non habent opus sani medico, sed male habentes, | ut curet
 O 86v vulnera ipsius, et | fiat de ecclesia, que est corpus Cristi.“ |
 J 246vb Item Lira Mathei sedecimo super isto: *Et porte inferi* etc. dicit:
 M 64r | „Ex quo patet, quod ecclesia Cristi non consistit in
 hominibus racione potestatis vel dignitatis ecclesiastice vel 600
 secularis, quia multi principes et summi pontifices et alii
 inferiores inventi sunt apostatasse a fide. Propter quod
 ecclesia consistit in illis personis, in quibus est noticia et vera
 confessio fidei et veritatis.“
- L 246vb Item Gwillhelmus de Monte Lauduno in Sacramentali | suo 605
 dicit: „Notandum esse cum Cristus dixit: *Rogavi pro te, Petre*,
 quod per Petrum intelligebatur tota universalis ecclesia, que
 deficere non potest, cuius fundamentum est Cristus,
 columpne apostoli, lapides Cristi fideles per cementum roris
 K 212vb divine graciae Cristo capiti velud Cristi | corpus proprium 610
 virtute articularum fidei coniuncti; qui omnes ordinant unam
 ecclesiam rugam vel maculam non habentem, cuius Deus est
 Pater, Cristus heres et unicus Filius, Spiritus sanctus nutrix
 V 52r lactando sua gracia.“ Cum ergo queritur, | „an oratio facta

598 Et - inferi] Matth. 16, 18 || 599/604 Ex - veritatis] NICOL. LIR., *Postil. ad Matth.* 16, 18 ad ‘non preualebunt adversus eam’ (col. 280) || 606/614 Notandum - gracia] GUILL. MONT., *Sacr.* (f. 230^{vab}) || 606/622 Notandum - omnibus] *cf.* NICOL. DRESD., *Puncta* (p. 149) || 606 Rogavi - Petre] Luc. 22, 32.34 || 614/622 an - omnibus] GUILL. MONT., *Sacr.* (f. 231^v.232ra)

595 et¹] ut **D** || 597 ipsius] ipsorum **CJ**; fiat] *om.* **B**; corpus] *om.* **O** || 598 Lira] Lira ait **D**; sedecimo] **VI W**; dicit] *om.* **K** || 600/604 vel¹ - veritatis] etc ut patet ibidem **E** || 601 pontifices] sacerdotes **M** || 601/602 et² - inferiores] *om.* **CJ** || 607 quod] quia **W**; tota] *om.* **DJ** que] *om.* **U**, eciam que **W** || 607/622 que - omnibus] etc ut patet in punctis de ecclesia **E** || 608 fundamentum est] est fundamentum **O**; fundamentum - Cristus] Cristus est fundamentum **B** || 609 columpne] columpna **W**; per - roris] cementum ros **M** || 611 virtute] virtutum **CJ**; qui] que **U****V****D****M****C****J****B****L****F****K****W****O**; omnes] omnia **M**; ordinant] ordinet **B** || 612 cuius] cuius ecclesie **L** || 612/613 est Pater] Pater est **W** || 613 Filius] *om.* **G** || 614 an] *bis* **V** facta] perfecta **B**

- 615 pro fide Petri extendatur ad fidem successorum suorum, ut
 numquam | possit deficere, et sic numquam dampnari, dic: | W 252v
 Aut loqueris de successoribus officii et meriti, | quod sic; si B 146r
 de successoribus officii tantum, non extenditur, sed papa G 172ra
 peccato|re obmisso extenditur oracio ad alios fideles ecclesie, U 77v
- 620 qui proprie dicuntur successores, et in ipsis oracio exauditur,
 ut ibi. Et sic notatur in Glosa super illo verbo Luce XXII:
 Rogavi pro te, ymmo pro omnibus.“
- „Quidam nec nomine nec re sunt in ecclesia, ut precisi, de
 quibus XXIII, questione III, *Si quis a catholico*. | Alii nomine D 182v
 tantum“, de quibus De consecracione, distincione 4^a, *Est* | F 9r
 625 *unitas*, dicitur: „Mali enim homines sunt in ecclesia sicut mali
 humores in corpore.“ Et XXIII, questione III, *Quantus*,
 dicitur: Mali sunt sicut zizania, boni triticum. „Sic large
 sumitur eciam ecclesia, ut granum et paleam complectatur, ut
 630 XXXII, questione III, *Recurrat*. Aliud enim est esse quasi de
 ecclesia, aliud esse in ecclesia“, de quo in Glosa dicti canonis
Ecclesia, De penitencia, distincione I. Isti ergo mali humores
 et zizanie nituntur triticum suffocare. | C 169r

623/625 Quidam – tantum] De poen. D. 1 c. 70, glossa ad ‘De ecclesia’ (col. 1701) || **624** XXIII – catholico] *cf.* C. 23 q. 4 c. 7, FRIEDBERG I, 900-901 || **626/627** Mali – corpore] De consecr. D. 4 c. 49, FRIEDBERG I, 1381 || **628** Mali – triticum] *cf.* C. 23 q. 4 c. 14, FRIEDBERG I, 903 = AUG., *Bapt.* 4, 18 (p. 243) || **628/631** Sic – ecclesia²] De poen. D. 1 c. 70, glossa ad ‘De ecclesia’ (col. 1701) || **630** XXXII – Recurrat] *cf.* C. 32 q. 4 c. 2, FRIEDBERG I, 1126-1127

615 fide Petri] Petri fide **L**; Petri] *om.* **V**; suorum] *om.* **O**; ut] ac **K** ||
617 loqueris] loquaris **GDM**; si] si autem **L** || **618** extenditur] extendatur **CJ**; papa] de papa **O** || **619** extenditur] extendatur **B** fideles] *hic desinit* **O** || **621** illo verbo] verbo illo **J**, illa verba **W** ||
623 Quidam] Qui **W** || **624** XXIII] XXIII **E** || **624/625** Si – 4a] *om.* **G** || **624** catholico] catholica **L** || **625** tantum] *om.* **D**; de quibus] *om.* **L** || **626** homines] omnes **W** || **627** Quantus] Quartus **V** || **627/628** Quantus dicitur] dicitur *Quantus* **W** || **628** dicitur] ubi dicitur **L**; triticum] sicut triticum **B**; Sic] Et sic **UVDMCJBLEFKW** || **629** eciam] *om.* **UVDMCJBLEFKW**; ut¹] et **W**; complectatur] complectetur **L** || **630** III] III **L** || **631** aliud] aliud est **L**; esse – ecclesia²] in ecclesia esse **D**; canonis] capituli **UCJF** || **632** humores] homines **M**

J 247ra	Sicut ergo ecclesia rationabilium non introducit nec approbat nisi consuetudines rationabiles, que sunt „in hiis rebus, in quibus divina scriptura nil certi statuit“, ut	635
K 213ra	Augustinus XI distincione, <i>In hiis</i> , ut eciam dicit capitulum <i>Consuetudo</i> , distincione prima per doctores pro ipsis allegatum (dicit enim sic: „Consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum	640
G 172rb	deficit lex“), et quia, sicut notum est, lex non solum puri hominis, ymmo et Filii Dei hic non defficit, quare ergo audent dicere huic legi consuetudinem contrariam tenere et locum habere, cum capitulum <i>Consuetudo</i> per ipsos allegatum nichil facit ad probacionem eorum, ut patuit? Sic sicut	645
L 247ra	sinagoga est et irrationabilium, sic introducit et probat facta irrationabilia et consuetudines irrationabiles et corruptelas, que sunt contra ius naturale et Scripturam canonicam. Et sumitur ius naturale pro iure divino, quod continetur in lege et ewangelio, et Scriptura canonica	650
E 44v B 146v	vocatur Novum et Vetus Testamentum, ut patet IX distincione per totum et ibi in summa concordat Extra, De accusatoribus, <i>Qualiter et quando</i> II in principio. „Et ideo nulla consuetudo valet contra ius naturale, eciam si omnes homines de mundo facerent, cuius ignorancia neminem	655
M 64v		

635/636 in – statuit] D. 11 c. 7, FRIEDBERG I, 25 = AUG., *Epist.* 36, 2 (p. 130) || **639/641** Consuetudo – lex¹] D. 1 c. 5, FRIEDBERG I, 2; *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 230) || **649/652** Et – distincione] *cf.* D. 9, FRIEDBERG I, 16-18 || **652/653** Extra – II] *cf.* X 5.1.24, FRIEDBERG II, 745-747 || **653/658** Et – ignorabitur] X 1.4.11, glossa ad ‘Naturali iuri’ (col. 95)

634 ecclesia] ecclesia est **UUDMCJBLEKW** || **636** nil] nichil **J** || **637** XI] X **CJ**; In hiis] *om.* **G** || **638** ipsis] ipso **U** || **639** enim] autem **W**; autem] *om.* **ML** || **640** quoddam] *om.* **GD** || **641** sicut] ut **L** || **642** Filii] filii **B**; ergo] autem **D** || **644** habere] tenere **E** || **645** Sic] *om.* **W**, Si **B** || **646** et²] *bis* **L**; probat] approbat **UUDMCJBLEFKW** || **648** et] et contra **L** || **649** iure divino] lege divina **D** || **650** ewangelio] in ewangelio **JB**; canonica] *om.* **L** || **651** Novum – Vetus] Vetus et Novum **L**; IX] X **CJ** || **652** ibi] est **G** De] *om.* **W** || **653** accusatoribus] acusacionibus **B**; et] eciam **M** || **654/655** omnes homines] homines omnes **D**

- excusat. Et ibi nichil interest in vicio decipere vel decipi,“ de
 quo dicitur: *Domini sunt manda|ta*, ut omnis, „*qui ignorat,* W 253r
ignorabitur.“ De hac materia patet Extra, De consuetudine,
 660 venenosa, quod sicut synagoga nomine ecclesie se nominat,
 sic et suas | corruptelas | consuetudines vocat, et per hec F 9v
 incauti decipiuntur. *Attendite | ergo a falsis prophetis* et U 78r
 pseudocristis, qui *confitentur se nosse Deum, factis autem negant,*
cum | sint abhominati et ad omne opus bonum reprobi, ad Tytum G 172va
 665 primo. K 213rb
- Capitur eciam ecclesia a modernis in alia significacione,
 secundum quod potest colligi ex dictis magistri Stanislai | et V 52v
 Stephani Paletzh in tractatibus eorum de ecclesia sic: Ecclesie
 670 Romane caput est papa et summus pater in terris, ymmo cor,
 fons et alveus continens plenitudinem | potestatis universas D 183r
 Cristi oves informandi, illuminandi, dirigendi, certificandi;
 collegium vero cardinalium corpus misticum, manifesti et veri
 successores principis apostolorum Petri et collegii aliorum
 apostolorum in officio ecclesiastico cognoscendi, | diffiniendi J 247rb
 675 in universa materia catholica et ecclesiastica. Et illud corpus
 cardinalium est ex triplicibus partibus: una veluti suprema,
 que est corpus cardinalium; 2^a media, que est cetus
 presbiterorum cardinalium; 3^a infima, que est dyaconorum
 cardinalium. Hii cum papa sunt ecclesia sancta, que non

657/658 Domini – ignorabitur] I Cor. 14, 37-38 || 659/661 Hec –
 vocat] *vide supra p. 147* || 662 Attendite – prophetis] Matth. 7, 15
 || 663/664 confitentur – reprobi] Tit. 1, 16 || 668/681 Ecclesie –
 suspecta] *cf. STANISL., Rom. eccl. (p. 318 et passim); cf. STEPH., Eccl.*
(p. 217-223*)*

656 interest] est CJ;in] *om. V* || 657 ut] et VEW || 660 sicut] sic B
 || 661 hec] hoc L || 662 decipiuntur] decipiuntur etc E ||
 663 pseudocristis] a pseudocristis D || 664 sint] sicut V; et] *om. G*
 ad Tytum] Titi D, Titum VEB, ad Thimotheum J, ait G ||
 669 caput est] est caput L || 669/670 ymmo – fons] *om. M* ||
 670 plenitudinem] *om. V*; potestatis] potestatem W || 671 Cristi
 oves] oves Cristi L || 673 principis] *om. D* || 675 illud] istud J ||
 676 ex] *om. CJ* || 677 est¹] *om. D* || 678/679 que – sancta] *om. G*
 || 678 est] *om. D*; dyaconorum] cetus diaconorum V || 679 sunt]
om. M

B 147r	debet esse alicui in precepto vel in institucione aliqua	680
G 172vb	suspecta et sic de aliis, ut ibi. Et in ista acceptione, ut communiter accipiunt moderni ecclesiam, cum locuntur de ecclesia Romana, similiter et doctores sic videntur accipere, cum in conclusionibus eorum dicunt consuetudinem ecclesie servandam et contra observaciones ipsius et statuta non esse	685
C 169v K 213va E 45r L 247rb	Et de consuetudinibus illius ecclesie pulchre dicitur in Speculo aureo, quod alias intyulatur Petrus Paulus, in hiis verbis inter cetera „planctum pro affectu et dolorem. Heu corde anxius, qua voce intonare ipse debeam? Quis scribendi stilus quisve modus eloquencie explicare sufficiat, in cor hominis non ascendit, tantam pestem mortificantem animas in populo cristiano gravissime sevientem? En scismata, en hereses et errores ubilibet infiniti! Vere durissima plaga Domini descendit in Ysrael, quam in se	690
F 10r W 253v	experitur hiis temporibus nostra etas. Sed heu, vile aurum intantum cathenavit modo mentem Moysi, quod nedum placare non curat indignantis animum, sed mala malis accumulans machinatur cottidie ad deteriora provocare. Mira super omnem modum res agitur, ut inde exemplar omnis	695
U 78v	mali progreditur, unde sanctitatis processerat omnis norma	700

689/704 planctum – divina] *Spec. aur.* (p. 73-74)

680 in²] *om.* **VB** || 681 acceptione] acceptacione **J** ||
682 accipiunt] *om.* **J**; moderni] *om.* **V** || 683 sic videntur] videntur
sic **B** || 684 conclusionibus eorum] eorum conclusionibus **B** ||
685 servandam] esse servandam **E**; et²] *om.* **D**; esse] est **V** ||
686 aliquid] *om.* **L**; adtemptandum] acceptandum **V** ||
687 consuetudinibus] consuetudine **L**; ecclesie] *om.* **D** ||
687/688 dicitur – aureo] in Speculo aureo dicitur **L** || 688 Paulus]
et Paulus **B** || 690 corde] in corde **G**; intonare ipse] ipse intonare
DE; debeam] debeat **MB** || 693 En] Heu **B** || 694 scismata] scisma
D; en] heu **B**; hereses] heresis **F**; et errores] *om.* **F**; errores] horrores
W; ubilibet] ubique **W**; Vere] Vero **L** || 695 quam] *om.* **V** ||
696/710 hiis – clamat] et ut alibi **V** || 697 modo] *om.* **K**; quod] que
L; nedum] nedum *suprascriptum* id est non tantum **K** || 699 ad] et
B; provocare] devocare **K**, vocari **W** || 700 super] supra **JL**; omnem]
om. **J**; ut] et **B**; inde] idem **B** || 701 mali] *om.* **M**

et unde tota Cristi ecclesia Deo edificante constructa sumpsit
 exor|dium, inde patitur iam ruinam, illic iugum suave G 173ra
 Domini abicitur, frangitur lex divina.“ Et sequitur: „Sicque
 705 fere tota Romana curia a planta pedis usque ad verticem
 capitis patenter erroribus excecata ipso suorum errorum
 veneno inebriavit fere singulas mundi partes, | ac si B 147v
 inmensam creatoris | omnipotenciam ipsa ad suum libitum M 65r
 posset limitare. Omnes quidem de hoc murmurant, nullus
 710 clamat.“
 Et sequitur: „Heu quociens tot et tantos errores conspicio
 in ecclesia cristiana,“ „quos fere totus | mundus | nedum scit, K 213vb
 sed ruinam maximam et corrupcionem ex hoc patitur et est D 183v J
 passus et scandalizatus per ea, que fiunt in Romana curia 247va
 715 continue. Te namque certifico, si eciam per inspiracionem
 Dei notoriam esset de aliquo facta electio, et persona
 quantumlibet utilis et docta atque sancta, nisi dederit
 pecuniam vel de solvendo prius pacaverit, quasi supervacuo
 pro sua confirmacione aut alias pro quocunque beneficio
 720 ecclesiastico laborabit. Nonne totum hoc sua venalitate
 Romana curia propagavit, cum sic exorbitanter promoventur
 episcopi inutiles, ydiote, scandalosi, ambiciosi, avari | aliisque G 173rb
 beneficiis ecclesiasticis tam curatis quam non curatis sine
 diferencia discrecionis et indifferenter preficiuntur lenones,

704/710 Sicque – clamat] *ibid.* (p. 74) || 711/712 Heu – cristiana]
Spec. aur. c. 5 (p. 94) || 712/747 quos – acquiratur] *ibid.* (p. 93-94)

702 Cristi ecclesia] ecclesia Cristi **BL**; Deo edificante] edificante Deo
L || 703 iam ruinam] ruinam iam **E**; illic] illuc **M** || 703/704 suave
 Domini] Domini suave **M** || 706 excecata] exortata **D**; ipso] ipsa **L**
 suorum] suo **J** || 707 fere] vere **E** || 708 ipsa] papa **CJ**, *om.* **M** ||
 709 posset] potuisset **M**; murmurant] murmurarent **G** ||
 711 errores] horrores **W** || 712 cristiana] Cristi **L**; quos] quos
 errores **K**; totus – nedum] nedum totus mundus **L**; nedum] nedum
suprascriptum id est non tantum **K** || 713 ruinam maximam]
 maximam ruinam **E**; ex hoc] *om.* **L** || 715 per] *om.* **G** ||
 718 pacaverit] pacaverit *in marg.* id est fecerit pactum **M**, pacaverit
suprascriptum id est pactum faceret **K**, pactaverit **VCJE** ||
 720/747 Nonne – acquiratur] etc ut sexterno alio patet **V** ||
 721 cum sic] *om.* **CJ**; exorbitanter] exorbitanter id est excessive **F** ||
 722 avari] amari **M**

	coci, stabularii equorum et pueri? Tot ibi fiunt pacciones, tot	725
F 10v	verecundia tractatores seu mediatores symonie, quasi	
	forum constituentes publicum: iam pro signatura pape super	
	tali beneficio vel gracia debes dare tantum, iam pro	
	dispensacione super talibus incompatibilibus tantum, pro tali	730
W 254r	indulto tantum, pro absolucione a tali excommunicacione	
	vel irregularitate tantum, pro talibus indulgenciis tantum et	
B 148r	sic de aliis. Publice pacciscuntur et forizant et ille plus	
L 247va	diligitur, qui astuciori sollici tudine et maiori astucia plures	
U 79r	simplices decipit et plures denarios scit venari. Tot et tante	735
	fiunt eciam exorbitantes graciae, sed revera multo verius	
K 214ra	dicerentur mercancie. Nunc fiunt et appellantur ‘de die	
E 45v	obitus’, nunc ‘dies obitus cum declaracione’, nunc	
C 170r	‘perpetuum silencium’, nunc cum clausula ‘anteferri’, nunc	
	‘de proprio motu pape’, nunc cum clausula ‘ceterum’, que	740
	tollit ius quesitum, nunc fiunt anticipaciones datarum, nunc	
G 173va	date cardinalium conceduntur, iam revocantur, iam	
	mutantur, iam ad certum tempus durature limitantur, iam	
	renovantur, iam prelati de una ecclesia ad aliam	
	transferuntur, iam beneficiis suis propter pecuniam	745
	spoliantur. In omnibus hiis tota devocio consistit, ut denarius	
	acquiratur.“	

725 ibi fiunt] fiunt ibi **G** || 726 interveniunt] ibi veniunt **L**
soluciones] salutationes **M**; et] et sine **M** || 729/730 iam - tantum]
om. **G** || 730 talibus] om. **U** || 731/732 pro - tantum¹] om. **J** ||
731/732 absolucione - talibus] om. **D** || 732 tantum¹] tantum, iam
pro dispensacione super talibus inconpatibilibus tantum **G** ||
734 qui] om. **K**; astucia] sollicitudine **L** || 735 simplices] symoniacos
B || 736 fiunt eciam] eciam fiunt **LW**; exorbitantes] exorbitaciones
GM || 737 fiunt] dicuntur **J** || 738 cum] om. **L** || 739 nunc cum]
sive **G**; cum] om. **U**; anteferri] anteferri *suprascriptum* id est ante
infernum **K** || 741 fiunt] om. **G** || 742/743 iam mutantur] om. **CJ**
|| 744 renovantur] revocantur **E**; ad aliam] om. **M** || 745 suis] om. **B**
pecuniam] pecuniam suam **DMCJBFEKW** || 746 omnibus hiis]
hiis omnibus **E** || 747 acquiratur] acquiritur **E**

750	Et sequitur: „Quisnam tam simplex esse poterit, qui non intelligat hoc ex avaricie radice procedere? Quis tam iustus, qui in bonum tam exorbitancia facta interpretari valeat? Quis tam sanctus, ut non expavescat vel non scandalizetur? Ymmo toti clero ambicionis datur materia, via gravibus et plurimis litibus aperitur. Et non dubium, quin homicidia ex hoc eciam sequuntur. Ymmo certum est, nam vix contingit vacare	J 247vb
755	beneficium ecclesiasticum, ubi duo, tres, 4 ^{or} , V vel sex impetrantes ad acceptandum non currant et sepius ipsi vel amici eorum hac occasione se armis invadunt bellicis et mutuo se occidunt. Currunt quandoque ribaldi ad curiam sicut ad forum publicum et ubi duo vel tres conveniunt pro	V 53r D 184r M 65v
760	prima vel secunda salutacione, sciscitantur, quantum iam valet data pape, quantum cardinalium, quantum proprius motus pape, quantum tales indulgencie, quantum tales absoluciones etc. Quomodo ergo errores esse non debeant, ubi Cristus, vera lux, non illuminat, sed cecitas avaricie corda venalitate obfuscat? Plane non regitur sic ecclesia, sed destruitur, ut ait beatus Bernhardus scribens super Cantica, sermone LXXVIII: Non est hoc custodire, sed perdere, non est denfendere, sed exponere, non est instituere, sed prostituere, non est pascere gregem Dominicum, sed mac tare et devorare dicente Domino: ‘Qui devorant plebem	B 148v F 11r K 214rb G 173vb
765	destruitur, ut ait beatus Bernhardus scribens super Cantica, sermone LXXVIII: Non est hoc custodire, sed perdere, non est denfendere, sed exponere, non est instituere, sed prostituere, non est pascere gregem Dominicum, sed mac tare et devorare dicente Domino: ‘Qui devorant plebem	W 254v
770	destruitur, ut ait beatus Bernhardus scribens super Cantica, sermone LXXVIII: Non est hoc custodire, sed perdere, non est denfendere, sed exponere, non est instituere, sed prostituere, non est pascere gregem Dominicum, sed mac tare et devorare dicente Domino: ‘Qui devorant plebem	U 79v

748/772 Quisnam – promoti] *ibid.* (p. 94-95)

748 tam simplex] simplex tam **M**, simplex **G**; esse poterit] poterit esse **CJE** || 749 intelligat] intelligit **G**; hoc] *om.* **G** || 751 non²] *om.* **W** || 752 ambicionis] *om.* **J**; plurimis] *om.* **D** || 753 eciam] *om.* **L** || 754 sequuntur] consecuntur **UMCJEFK** || 755 beneficium ecclesiasticum] eclesiasticum beneficcium **B**; vel] *om.* **L** || 756 acceptandum] attemptandum **E**; currant] concurrant **J** || 757 eorum] *om.* **V**; se] *om.* **G**, sic **B**; se armis] armis se **J**; armis] *om.* **K** invadunt] invadent **V**, vadunt **K** || 758 quandoque] quique **UVDMBLEFKW**; ribaldi] ribalduli **UVDMCJBFEKW** || 758/765 ad – obfuscat] etc **V** || 760 sciscitantur] *em. sec. Speculum aureum*, se suscipiunt *codd.*; quantum] quanta **L** || 761 valet] valet videlicet **D**; quantum¹] *om.* **W** || 763 etc] *om.* **EK**; ergo] *om.* **M** || 765 Plane] Et sequitur: Plane **V** || 766 ait] dicit **E**; scribens] *om.* **CJ** scribens – Cantica] super Cantica scribens **L** || 767 est hoc] hoc est **D**; hoc] *om.* **E**

meam sicut escam panis'. Nec rectores, sed destructores dici debeant tam promoventes, quam promoti.“

- „Et si bene adverto, non solum promotis hiis temporibus in Romana curia, sed quasi totius mundi clero videntur hec convenire,“ quod non | intrant per hostium, id est per Cristum („hoc est dicere, quod Cristus debet esse causa collacionis in conferente et eciam recepcionis in suscipiente“), *sed ascendit aliunde sicut fur et latro*, id est „propter aliam causam quam propter Cristum principaliter, ut puta propter pecunias, propter consagwineitatem, obsequium, preces carnales, favorem patrie vel ligwe, timorem humanum | aut adulacionis, mendacii, lenocinii vel cuiuscunque peccati causa“, et non propter Cristum, per quem *si quis introierit, salvabitur*, ergo a contrario, si quis per ipsum non introierit, condempnabitur. „Nec multitudo | errancium aut error multitudinis hanc poterit veritatem aliquatenus inmutare, sed pocius | sequendus est Cristus, | qui est vera via, veritas et vita, quam tumultus errancium quantumcunque peritorum, quia non minus ardebunt, qui cum multis ardebunt, II, questione I, *Multi*.“ Hec ex Speculo aureo de ecclesiasticis tytulis collecta sunt. |
- Patet ergo ex dictis et ex experigencia, que est optima rerum magistra, | quomodo dicta ecclesia in consuetudinibus suis et factis fideli populo cristiano est valde scandalosa, nec

773/775 Et – convenire] *Spec. aur.* c. 6 (p. 97) || **775** non – hostium] *cf.* Ioh. 10, 1 || **776/777** hoc – suscipiente] *Spec. aur.* c. 7 (p. 99) || **778** sed – latro] Ioh. 10, 1 || **778/783** propter – causa] *Spec. aur.* c. 7 (p. 100) || **783/784** si – salvabitur] Ioh. 10, 9 || **785/790** Nec – Multi] *Spec. aur.* c. 6 (p. 98) || **789/790** non – Multi] *cf.* C. 2 q. 1 c. 18, FRIEDBERG I, 447

771 panis] meam **K** || **772** debeant] debent **L** || **774** clero] *om.* **V** || **775** intrant] intrat **MLKW**; id – per²] scilicet **L** || **776** causa] *om.* **D** || **778** fur] *om.* **W** || **781** carnales] cardinales **V** || **783** et] *om.* **E** || **784** ergo] *om.* **V** || **786** aliquatenus] aliquatenus *suprascriptum* aliquid **F** || **787** vera] *om.* **CJ** || **788** quam] *om.* **D** || **790** Multi] *om.* **L**; Hec] *om.* **U**; ex] *om.* **K** || **791** sunt] sunt et sic est finis? **F** || **792** et] *om.* **M**; ex²] *om.* **VDMCJBLEW** || **793** dicta] ista **W** || **794** et – nec] *om.* **G**; fideli] *om.* **L**

795	aliquis sane mentis diceret fidelem Cristi amatorem et sue legis ministrum sequi debere huiusmodi consuetudines sive facta. Querit ergo Bartholomeus Brixiensis XXIII, questione I, super canone <i>A recta</i> : „De qua ecclesia intelligas, quod dicitur, quod non possit errare, si de ipso papa, qui ecclesia	D 184v
800	dicitur, certum est, quod papa errare potest? Responsio: Ipsa congregacio fidelium hic dicitur ecclesia et talis ecclesia non potest non esse, nam ipse Dominus orat pro ecclesia et voluntate labiorum suorum non fraudabitur“. Hec ibi. Sic capiendo Romanam ecclesiam est ipsi non inmerito	G 174rb
805	obe diendum, ut dicitur XXI distincione, <i>Quamvis</i> in fine: „Est ergo prima Apostoli Petri sedes Romana ecclesia, non habens maculam neque rugam nec aliquid huiusmodi“, super quo dicit Glosa: „Argumentum, quod ubicunque sunt boni, ibi est Romana ecclesia.“ Sicut ergo idem Dominus Iesus	W 255r U 80r
810	Cristus voluntate labiorum suorum non fraudabitur, sed exauditus est a Deo Patre pro reverencia sua, preces offerens supplicationesque cum cla more et lacrimis, ut Hebreorum V, ob reverenciam mandati Patris sui, Dei omnipotentis, quo	M 66r K 214vb V 53v

798/803 De – fraudabitur] C. 24 q. 1 c. 9, glossa ad ‘Novitatibus’ (col. 1387) || **806/807** Est – huiusmodi] D. 21 c. 3, FRIEDBERG I, 70 || **808/809** Argumentum – ecclesia] D. 21 c. 3, glossa ad ‘Nec aliquid’ (col. 95) || **811/812** exauditus – lacrimis] *cf.* Hebr. 5, 7

795 aliquis] quis **G** || **796** sive] sicut **M** || **797** Querit] queritur **M** ergo] *om.* **W** || **798** super] supra **W**; canone] capitulo **U**; *A recta*] Archidiaconum **J**; ecclesia] *om.* **G**; quod] *om.* **W** || **798/799** quod dicitur] *om.* **L** || **800** Responsio] *in marg.* **M**, *om.* **CJ** || **801** hic] *om.* **L**; dicitur ecclesia] ecclesia dicitur **L** || **802** non esse] errare **L**, esse *suprascriptum* errare **W**; orat] oravit **E** || **803** voluntate] pro voluntate **L**; labiorum suorum] suorum labiorum **L** || **804** Romanam] *om.* **L** || **805** ut] quod **W** || **806** Petri sedes] sedes Petri **W**; sedes] fides **GCJ** || **807** neque] et **K**; nec] neque **GD** || **808** Glosa] Glosa ordinaria **CJ**; Argumentum] *om.* **CJ** || **809** ecclesia] *om.* **CJ**; Sicut] sic **U**; idem] *om.* **CJ** || **810** sed] scilicet **G** || **811** exauditus] auditus **K**; a – Patre] *om.* **L**; preces] sed preces **L** offerens] referens **B** || **812** supplicationesque] salutacionesque **B** et] *bis* **V**; ut] *om.* **CJL**; Hebreorum] ad Hebreos **ULFKW**

	dixit: <i>Ipsum audite</i> , ut supra, et sui ipsius, quo dicit: <i>Penitemini et credite ewangelio; nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis</i> etc., de quo eciam supra, diximus eum exaudiendum et secundum quod ipse instituit et practicavit et ecclesia primitiva post eum, ut concedunt doctores, et bene incepimus sub utraque specie in nomine ipsius cuilibet pie desideranti porrigere sacramentum non pro nostro libito, ut pretendunt doctores, sed secundum primitivam institutionem Filii Dei longa et matura super hoc prehabita deliberacione cum magistris et aliis legem Cristi diligentibus. Res enim defacili revertitur ad naturam suam et ad eum statum, a quo incepit, ut ff. De pactis, <i>Si unus</i> . Vertendum est enim aliquo ad eum usum, ad quem fuit institutum, ut XLV distincione, <i>Licet</i> . Sed an conpositores presencium conclusionum pro libito suo sub specie pietatis, scilicet consuetudinis sive obediencie, et infictis verbis, quantum in eis est, nituntur ewangelium Cristi pervertere et inmutare, iudicet ille, qui nichil ignorat, et quilibet fidelis sane mentis existens, quasi vellent Dei omnipotenciam ac Cristi veritatem ad libitum	815
B 149v		
L 248ra		820
G 174va		
F 12r		825
J 248rb		830
E 46v		

814 Ipsum audite] Matth. 17, 5; Luc. 9, 35 || **814/815** Penitemini – ewangelio] Marc. 1, 15 || **815/816** nisi – biberitis] Ioh. 6, 54 || **823/825** Res – incepit] *cf.* Dig. 2, 14, 27, Mommsen – Krueger I (p. 59-60); *cf.* *etiam* 1.6.18. in VI°, glossa ad ‘Quanquam’ (col. 136); *cf.* BARTOL., *Dig.*, ad ‘Pactus ne peteret’ (f. 86r^b) || **826/827** XLV – Licet] *cf.* D. 45 c. 6, FRIEDBERG I, 162; *cf.* *etiam* D. 45 c. 4, FRIEDBERG I, 161

814 ut] et **L**; dicit] dixit **V** || **815/816** Filii – biberitis] *om.* **L** || **815/816** et biberitis] *om.* **UVDMCJKW** || **815/816** et² – etc] *om.* **BF** || **816** etc] eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis etc **E**;de] et **W**;eciam] *om.* **K**;diximus] duximus **UVDLEFKW**;eum] ipsum **CJ** || **817** exaudiendum] audiendum **B**;instituit] statuit **VM**;practicavit] predicavit **B** || **818** concedunt] concedant **V** || **819** in – ipsius] *om.* **G** || **820** sacramentum] *om.* **D**;libito] pro libito **L** || **822** Filii] fidei **D** || **824** defacili] defacile **L**;revertitur] *om.* **L**;eum] *om.* **L** || **825** ff] di. ff. **K**;pactis] factis **L** || **829** et] *om.* **W**;est] *om.* **D** || **830** iudicet] iudicat **GUVMCBLEFKW** || **831** et] sed **B**

- ipsorum limitare, de quibus sufficienter superius patuit ex Speculo, scilicet sub utraque specie communicare.
- 835 Sequitur quinta conclusio.
- | Decimus nonus. Quinta conclusio. Dicere, quod hanc consuetudinem aut legem observare sit sacrilegium aut illicitum, censi debet erroneum. K 215ra
- 840 Quinta conclusio patet ex predictis. Nam hoc, quod licitum est et laudabile et pro lege habendum, dicere sacrilegium est certissime erroneum, cum „error sit falsi | pro vero approbacio“, secundum Augustinum super Psalmo XXX. | Correlarie sequitur, quod multum temerarie et presumptuose W 255v
D 185r
- 845 fecerunt, qui contra universalem | ritum ecclesie, quem tot et tanti | doctores laudant et approbant et nullus famosus doctor reprobatur, presumpserunt populum sub utraque specie communicare et, quod sic | communicandus sit populus, dogmatisare et sic non facientes calumpniari. Et satis B 150r
G 174vb
- 850 mirandum est, quod in regno et in civitate, ubi est tam solempnis universitas et clerus egregius, | ista tollerantur. U 80v
- 20us. Ymmo secundum dictum Augustini supra („Qui contempta veritate presumit consuetudinem sequi, invidus est et malignus.“) | et maxime illicitum et erroneum est K 215rb

837/851 Quinta – tollerantur] *cfr.* HARDT (col. 588-590); MANSI (col. 157-159) || **842/843** error – approbacio] AUG., *Acad.* 1, 4, 11 (p. 10) || **853/855** Qui – malignus] D. 8 c. 6, FRIEDBERG I, 14-15 = AUG., *Bapt.* 3, 8 (p. 203); *vide supra p. 145-146*

833 ipsorum] eorum L; ex] in E || **834** scilicet – communicare] etc D, aureo etc W, *om.* UVMCJBLEFK || **836** Sequitur] *om.* VD Sequitur – conclusio] Quinta conclusio doctorum *in marg.* E, Quinta conclusio *in marg.* W, *om.* UMCJBLFK || **837** Decimus nonus] *in marg.* GE, *om.* W; Quinta conclusio] *om.* V || **838** aut¹] ac L; sit sacrilegium] sacrilegium sit E || **840** Quinta conclusio] Conclusio illa L; predictis] dictis J; quod] *om.* L || **843** secundum] super B; Augustinum] sanctum Augustinum E; super] supra E, *om.* G || **844** sequitur] *om.* V || **849** calumpniari] calumpniare L || **850** est¹] *om.* L; et] *om.* G; tam] tanta J || **851** ista] isti D, ita G || **853** 20us] *in marg.* GEF, Vicesimo W; dictum] dicta ML

- credere quemcunque vel quoscunque, quot vel quanti sunt, posse aliquid condere, laudare sive approbare adversus veritatem. Unde dicit Urbanus papa XXV, questione I: „Sunt quidam dicentes Romano pontifici semper licuisse novas condere leges.“ Et sequitur: „Sciendum vero summo opere est, quia inde novas leges potest condere, ubi ewangeliste nequaquam aliquid dixerunt. Ubi vero aperte Dominus vel eius apostoli et eos sequentes sancti patres sentencialiter aliquid | diffinierunt, ibi non novam legem Romanus pontifex | dare, sed potius quod predicatum | est, usque ad animam et sagwinem confirmare debet. Si enim quod docuerunt apostoli et prophete destruere, | quod absit, niteretur, non sententiam dare, sed magis errare convinceretur.“ Item Marcellus papa ibi in canone *Omne*: „Nequaquam quidem, quod contra ewangelicam vel propheticam vel apostolicam doctrinam constitutionemve eorum sive sanctorum patrum actum fuerit, stabit.“ Item Symachus | papa, X distincione: „Non licet imperatori vel cuiquam pietatem custodienti aliquid contra divina mandata presumere nec quidquam, quod ewangelicis, propheticis aut apostolicis regulis obviet, agere.“
- Item Augustinus IX distincione: „Quis nesciat sanctam scripturam | canonicam tam Veteris quam Novi Testamenti certis suis terminis contineri, eam posterioribus omnium

858/860 Sunt – leges] C. 25 q. 1 c. 6, FRIEDBERG I, 1008 || **860/869** Sciendum – convinceretur] *ibid.* || **870/872** Nequaquam – stabit] C. 25 q. 1 c. 8, FRIEDBERG I, 1009 || **873/876** Non – agere] D. 10 c. 2, FRIEDBERG I, 19-20 || **877/882** Quis – esse] D. 9 c. 8, FRIEDBERG I, 17-18 = AUG., *Bapt.* 2, 4 (p. 178)

856 quemcunque] quemquam **C** || **857** posse – condere] aliquid condere posse **CJ**; sive] vel **L** || **858** XXV] V **G** || **859/860** novas condere] condere novas **CJ** || **861** novas – potest] potest novas leges **J** || **862** vel] et **D** || **864** ibi] ubi **U** || **866** debet] *om.* **L** || **868** non] quod **L** || **869** canone] capitulo **J** || **870** quidem] quidem stabit **L** || **871** propheticam – apostolicam] apostolicam vel propheticam **L**; vel apostolicam] *om.* **B** || **872** stabit] *om.* **L**; Item] *om.* **D** || **876** obviet] obviam **DCJ** || **877** IX] X **CJ**; IX distincione] *om.* **W** || **877/878** Quis – canonicam] *bis, in secundo* constitutam *substitutum pro* canonicam **F**

- 880 episcoporum | literis ita preponi, ut de illa | omnino W 256r
 dubitari et disceptari non possit, utrum verum vel rectum sit, K 215va
 | quidquid in ea scriptum constiterit esse?“ Et sequitur in B 150v
 canone sequenti, *Ego*: „Ego solis eis scriptorum, qui iam
 canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque
 885 referre, ut nullum eorum scribendo errasse audeam credere,
 aut si aliquid in eis invenero, quod videatur contrarium
 veritati, nichil aliud quam mendosum | esse codicem vel non D 185v
 esse assecutum interpretem, quod dictum est, vel minime
 intellex]isse non ambigam. Alios autem ita lego, ut G 175rb
 890 quantalibet sanctitate, quantalibet doctrina polleant, non ideo
 verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia michi per alios
 auctores vel canonicas scripturas vel probabiles rationes,
 quod a vero non abhorreant, | persuadere potuerunt.“ Et U 81r
 sumitur hic canonica scriptura, ut supra. Et idem VIII
 895 distincione dicit: „Neque quorumlibet | disputaciones,
 quamvis catholicorum et laudatorum hominum, velut
 scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat
 salva honorificencia, que illis debetur hominibus, aliquid in
 eorum scriptis inprobare atque respuere, | si forte F 13r
 900 invenerimus, quod aliter senserint, quam veritas habeat,
 divino adiutorio vel ab aliis intellecta vel a nobis. Talis ego
 sum in scriptis aliorum, quales volo esse intellectores

883/893 Ego² – potuerunt] D. 9 c. 5, FRIEDBERG I, 17; *cf.* AUG.,
Epist. 82, 3 (p. 98-99) || **895/903** Neque – meorum] *recte* D. 9 c. 10,
 FRIEDBERG I, 18

882 in ea] *om.* L; scriptum] *om.* D; esse] *om.* G || **883** canone]
 capitulo LK; Ego¹] *om.* CJ; qui] quia M || **885** referre] inferre G,
 deferre *suprascriptum* referre V || **886** invenero] inveniatur L ||
888 interpretem] et interpretem W || **889** ambigam] ambigam id
 est dubitem F, ambigem id est dubitem W || **890** ideo] idem F ||
891 putem] putent BL; quia¹] *om.* G; ipsi ita] ita ipsi M ||
892 scripturas] *om.* UVDMCJBLEFKW; rationes] *om.* M ||
893 quod] ut D, *om.* U; abhorreant] aberrant J || **894** hic –
 scriptura] scriptura hic canonica E || **895** distincione] questione B
 dicit] *om.* F || **896** hominum] *om.* LF || **897** canonicas] catholicas
 L

- K 215vb meorum.“ „Noli meis literis quasi canonicis | inservire.“
 „Negare non possum nec debeo, sicut in ipsis maioribus, ita
 multa esse in tam multis opusculis nostris, que possunt iusto 905
 iudicio et nulla temeritate culpari.“ „In eo quippe numero
 sumus, ut non dedignemur eciam nobis dictum ab Apostolo
 G 175va recipere: *Et si quid aliter sapitis, hoc quoque Deus | vobis
 revelavit.*“ Hec Augustinus VIII et IX distincione per totum.
 L 248va Unde | ipse multa postea retractavit, ut XII, questione I, 910
 J 248vb *Certe*, et XXIII, questione VI, | *Vides*. Et | sic patet, quod est
 B 151r valde illicitum et erroneum contra veritatem quidquit
 presumere, eciam quocunq; pretextu.
 „Omne enim, quod irreprehensibile est, catholica defendit
 ecclesia“, ut XXV, questione I, *Omne*, et „id noverimus 915
 sequendum, quod nec preceptis ewangelicis contrarium est,
 nec | decretis | sanctorum inveniatur adversum“, ut XIII
 W 256v distincione, *Sicut*. Non est ritus ecclesie Cristi et catholice, ut
 V 54v pretendunt consuetudinarii | doctores, dimissa Cristi veritate
 M 67r et apostolorum aliquam consuetudinem contrariam 920
 approbare, cum sciant scriptum, XXV, questione II, *Amputato*,
 quod „ea, que sunt ab apostolis eorumque successoribus

903 Noli – inservire] D. 9 c. 3, FRIEDBERG I, 17 = AUG., *Trin.* 3, proem., 2 (p. 128) || **904/906** Negare – culpari] D. 9 c. 4, FRIEDBERG I, 17 || **906/909** In – revelavit] D. 9 c. 9, FRIEDBERG I, 18 || **908/909** Et – revelavit] Phil. 3, 15 || **910/911** XII – *Certe*] *cf.* C. 12 q. 1 c. 18, FRIEDBERG I, 683 || **911** XXIII – *Vides*] *cf.* C. 23 q. 6 c. 3, FRIEDBERG I, 948-949 || **914/915** *Omne* – ecclesia] C. 25 q. 1 c. 8, FRIEDBERG I, 1009 || **915/917** id – adversum] *recte* D. 14 c. 2, FRIEDBERG I, 33 || **922/924** ea – turbentur] C. 25 q. 2 c. 11, FRIEDBERG I, 1014-1015

903 Noli] Nolo **W**; meis] nimis **B**; inservire] inservire id est insistere **W** || **904** possum] possem **B**; ita] ita *suprascriptum* id est eciam **W** || **905** in tam] ita in **E** || **907** non] *om.* **J**; eciam nobis] nobis eciam **L** || **908** quid] quidque **L**; quoque] quod **G**; Deus vobis] vobis Deus **B** vobis] *om.* **L** || **909** revelavit] revelabit **MB** || **910** ipse multa] multa ipse **L**; multa postea] postea multa **MJ**; postea] post **U**; ut] et **B**; XII] XIII **G** || **911** et] *om.* **CJ** || **912** quidquit] quidquam **UMCJBLEFKW**, quicquam **VD** || **915** ut] et **B**; id] idem **D** || **916** contrarium] contra ritum **M** || **917** XIII] XXX **K**, III **L** || **920** aliquam] *om.* **J** || **921** sciant] sciat **GUVCJBLEFKW**

- instituta, nulla desidia negligantur, nulla dissensione
 violentur, nulla concertacione turbentur“. | Utinam doctores
 925 ad istas scripturas attenderent et forsitan constitutionem
 Cristi et in primitiva ecclesia tentam non inpuerent et non
 tantum de nomine doctoratus confiderent et de eorum
 multitudine, quod sunt tot et tanti, ut dicunt, qui laudant et
 approbant. | E 47v
 G 175vb
- 930 Ideo dicitur in Glosa dicti canonis *Ego*, IX | distincione:
 „Argumentum, quod non est magis credendum honora|bili
 persone quam alii, quia veritas a quocunq; prolata semper
 preferenda est, | ut II, questione VII, *Queritur*,“ | ubi dicitur:
 „Non equamus Filium Patri in honore, sed preponamus Filium
 935 Patri in veritate, et sic tribuimus honorem debitum, ut non
 perdat equitas meritum.“ „Nec sanctitas persone prodest, ut
 cicius credatur“, ut supra in canone *Ego* et canone *Neque* et L
 distincione, *Si quis prepostera*, ubi dicit Ciprianus: „Mandant
 martires aliqua fieri, sed si scripta non sunt in lege Domini,
 940 que mandant, ante est, ut sciamus illos de Deo impetrasse,
 que postulant, tunc facere que mandant. Neque enim statim
 videri potest de divina potestate | concessum, quod fuerat
 humana pollicitacione promissum.“ Non ergo sequitur:
 Doctores laudant et approbant, ergo fidelis cristianus
 945 approbare debet, nisi in quantum Dominus approbat in lege
 sua.
- B 151v

931/933 Argumentum – Queritur] D. 9 c. 5, glossa ad ‘Quantalibet’
 (col. 27) || **934/936** Non – meritum] C. 2 q. 7 c. 36, FRIEDBERG I,
 494 || **936/937** Nec – credatur] D. 9 c. 5, glossa ad ‘Quantalibet’
 (col. 27) || **938/943** Mandant – promissum] D. 50 c. 27,
 FRIEDBERG I, 188 = CYPR., *Laps.* 18 (p. 231)

924 concertacione] concertacione *suprascriptum* litigio **K**; turbentur]
 turbantur **B** || **926** Cristi] *om.* **V**; et¹] *om.* **W** || **927** nomine]
 numero **M** || **928** laudant] dicunt **B** || **930** canonis] capituli **F**; Ego]
om. **G**; IX] X **CJ** || **931** honora – bili] honorabiliori **D** || **934** Non]
om. **G**; preponamus] preponimus **JL** || **937** Neque] Nequit **UB**,
 Inquit **M**, Eque **F**; et²] *om.* **LK** || **938** prepostera] postea **W** ||
939 Domini] *om.* **U** || **940** illos] *om.* **M** || **941** postulant]
 postulabant **W**; enim] enim quod **M** || **943** pollicitacione] polucione
B

C 172r	Unde dicit Augustinus: „Sedendo chatredram Moy si legem Dei docent, ergo Deus per illos docet. Illi vero, si sua velint docere, nolite audire, nolite facere; certe tales sua	
J 249ra	querunt, non Iesu Cristi.“ Quia, secundum Dyonisium:	950
G 176ra	„Qui ex propriis loquitur, mendax invenitur,“ et secundum Crisostomum: Omnis doctor servus est legis et si de suo sensu aliquid velit addere vel subtrahere secundum proprium	
W 257r	intellectum, dicitur falsus testis, et Proverbiorum XXX dicitur: <i>Omnis sermo Dei ignitus clipeus est omnibus sperantibus</i>	955
K 216rb	<i>in se, ne addas quitquam verbis illius et arguaris inveniarisque mendax.</i> Ideo dicitur Deuteronomii IIII et XXVII: <i>Non addetis ad verbum,</i> <i>quod loquor vobis, neque auferatis ex eo. Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis huius nec opere eos perficiat.</i>	
L 248vb	Concordat pulchre Apokalipsi ultimo. „Sancti enim doctores habent scienciam a Scriptura, quia humiliter se subiciunt Scripture, sensum suum illi coaptantes. Sed heretici doctores habent scienciam in manu sua, quia quasi doctores illam suo sensu coaptant.“ Hec Glosa Apokalipsis VI. Et optime concordat Augustinus in Enchiridion, de quo supra in 3 ^a	960
F 14r	conclusionem. „Et in hanc insipientiam cadunt, qui, cum ad cognoscendum veritatem inpediuntur aliquo obscuro, non ad	965
U 82r		

947/950 Sedendo – Cristi] AUG., *In evang. Ioh.* 46, 6 (p. 401) ||
951 Qui – invenitur] *recte* SIM. CAS., *Gest. Dom.* 1. 9, c. 25 (vol. 4, p. 392) || **952/954** Omnis – testis] *cf.* PS. CHRYSOST., *In Matth.* 20 (col. 747) || **955/957** Omnis – mendax] Prou. 30, 5-6 ||
957/958 Non – eo] Deut. 4, 2 || **958/959** Maledictus – perficiat] Deut. 27, 26 || **960** Apokalipsi ultimo] *cf.* Apoc. 22, 18-19 ||
960/964 Sancti – coaptant] ALBERT. M., *In Apoc.* visio 2, c. 6 (p. 56a); *cf.* NICOL. DRESD., *Tabule* (p. 47) || **965** Augustinus – Enchiridion] *cf.* AUG., *Enchir.* 80 (p. 93-94); *vide supra p. 137* ||
966/971 Et – fuerunt] C. 24 q. 3 c. 30, FRIEDBERG I, 998

947 Unde] Ut **E** || **948** legem – docent] docent legem Dei **L**; docet] *om.* **F** || **949** velint] volunt **D** || **950** Cristi] *om.* **W** || **954** et] *om.* **L** || **955** Dei] *om.* **G**; ignitus clipeus] clipeus ignitus **CJ** || **957** IIII] XIII **G**; IIII et] *om.* **L**; XXVII] XXIII **M** || **957/958** addetis – auferatis] ratis? **G** || **958** quod] quid **B**; auferatis] auferetis **MB** || **959** nec opere] vel **M**; perficiat] perficiet **CJ** || **961** a Scriptura] *om.* **G** || **963** quia] *om.* **G** || **964** sensu] sensui **J**; Glosa] *om.* **D** || **965** de quo] *om.* **CJ** || **966** conclusionem] *bis* **F**

	propheticas voces, non ad apostolicas literas, nec ad ewangelicas auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt, et ideo	
970	magistri erroris exi stunt, quia veritatis discipuli non fuerunt.“ „Isti vertuntur in laqueum tortuosum, in omnibus locis ponentes scandalum. Et inmutant mendacio veritatem, cum aliud predicant, quam ab apostolis acceperunt.“ Hec XXIII, questione III per totum et ibi per Ieronimum. Et de	G 176rb E 48r M 67v V 55r
975	ista materia alibi est plus dictum.	B 152r
	Insuper dico cum doctoribus, quod sicut dicunt in regno et civitate, ubi sic communicatur populus, est valde solempnis universitas, supposita cuius, ut communiter et fere omnia volunt regi, dirigi et instrui secundum legem Dei, quam	D 186v
980	eciam summa diligencia venerantur, student et memorialiter tenent, ut precepit Dominus in Deuteronomio; verumtamen est, communiter non „incedunt ornati, variati et togati, ut per illa dignitas appareret“, de quibus dicit Iohannes Andre, De excessibus prelatorum, <i>Ut apostolice,</i>	K 216va
985	Libro VI, nec magnificent fimbrias suas sicut isti, de quibus Mathei XXIII dicit Salvator: <i>Dilatant enim filacteria sua et magnificent fimbrias. Amant primos recubitos in cenis et primas cathedras in synagogis et salutaciones in foro et vocari ab hominibus rabi</i> etc. Videant, quos tangit, qui ita excessive	J 249rb
990	dilatant fimbrias et cucullas suas, ut equus sive mulus, cui	W 257v G 176va

971/973 Isti – acceperunt] C. 24 q. 3 c. 33, FRIEDBERG I, 999 ||
974/975 Et – dictum] *cf.* NICOL. DRESD., *Tabule* (p. 47-48) ||
981 Deuteronomio] *cf.* Deut. 5, 32-33 *et passim* ||
982/983 incedunt – appareret] *recte De Privilegiis*, 5.7.6. in VI°, glossa ad ‘dignitatum’ (col. 676) || **986/989** Dilatant – rabi] Matth. 23, 5-7

972 inmutant] inmutent **L** || **974** Et] *om.* **M** || **975** alibi] aliubi **K**
alibi est] tamen? **G**; est plus] plus est **V** || **976** Insuper] In quo **D**
dico] dicto **G**, *om.* **B** || **977** civitate] in civitate **J** || **978** universitas]
universalitas **C**, *in marg. add.* Praga **E**; fere] *om.* **D** || **979** dirigi] et
dirigi **L** || **980** memorialiter] memoriam **G** || **981** precepit]
precipit **V**; in] *om.* **G** || **982** est] et **E** || **984** Andre] Andre
distincione II **E** || **986** XXIII] XXVI **K** || **987** recubitos] accubitus
UVDJBK, accubitos **MCLEFW** || **988** in²] *om.* **J** ||
988/989 vocari – hominibus] ab hominibus vocari **L** || **989** etc] *om.*
MEW; qui] quia **G** || **990** suas] *om.* **B**

	insedent, vix incedere potest; taceo de servis sustentantibus.	
	Sed de universitate, ubi supra, ut communiter in abiectis ambulat, scientes, quia Iohannes Baptista ex eo erat ydoneus testis Cristi, quia austerum habitum habuit, ut dicit Lyra Mathei III. Ideo dicitur Apokalipsis XI: <i>Et dabo</i>	995
F 14v		
C 172v	<i>duobus testibus meis, amicti saccis et prophetabunt.</i> Huiusmodi erant isti doctores, quibus non erat dignus mundus, de quibus Hebreorum XI, <i>circumierunt in melotis, in pellibus caprinis</i> etc. Eciam communiter non sunt incrassati, inpigwati, dilatati, qui recalcitrant derelinquentes Deum factorem suum et recedentes a Deo salutari suo, ut Deuteronomii XXXIII, scientes, quod secundum beatum Ieronimum, XXXV distincione, <i>Ecclesie: „confusio et ignominia est Iesum crucifixum, pauperem et esurientem farsitis sive farsis predicare corporibus et ieiuniorum doctrinam rubentes </i>	1000
L 249ra		
U 82v		
K 216vb		
B 152v	<i>buccas tumenciaque ora proferre. Si in apostolorum loco sumus, non solum sermonem eorum imitemur, sed conversacionem et abstinenciam“.</i> Hec ille. Nec sunt de istis, de quibus dicitur Ezechielis XXXVIII: <i>Et cadent sepes,</i> dicit Lyra, „id est multi de religiosis et doctoribus“ tempore Anticristi, qui propter pugillum panis et pingwia beneficia quasi <i>canes muti non valent latrare,</i> de quibus dicit Ysaias	1005
E 48v		
G 176vb		1010

993/994 Iohannes – habuit] *cf.* NICOL. LIR., *Postil. ad Matth.* 3, 4 ad ‘Ipse autem Iohannes’ (col. 71) || **995/996** Et – prophetabunt] Apoc. 11, 3 || **997** quibus¹ – mundus] Hebr. 11, 38 || **998** circumierunt – caprinis] Hebr. 11, 37 || **999/1001** incrassati – suo] *cf.* Deut. 32, 15 || **1003/1008** confusio – abstinenciam] D. 35 c. 4, FRIEDBERG I, 131-132 || **1009** Et – sepes] Ez. 38, 20 || **1010** id – doctoribus] NICOL. LIR., *Postil. ad Ez.* 38, 20 ad ‘Et cadent’ (col. 1364) || **1012** canes – latrare] Is. 56, 10

991 insedent] insident **CJL**; potest] possit **L** || **992** Sed] *om.* **G** universitate] universalitate **CJ** || **995** dicit Lyra] Lyra dicit **CJ**; XI] X^o **CJ** || **996** amicti] amictis **CJ**; Huiusmodi] Eiusmodi **V**, *om.* **J** || **997** quibus²] hiis **W** || **998** Hebreorum] ad Hebreos **UMLFKW**; in²] et in **E** || **999** etc] *om.* **V** || **1000** derelinquentes] *om.* **L** || **1001** ut] ut patet **L**, *om.* **E**; XXXIII] XXXVI **K**, III° **W** || **1003** Iesum] Iesum Cristum **L**, Iesum et **M** || **1004** pauperem] *om.* **V**; et] *om.* **K** || **1006** ora] *om.* **D** || **1007** sed] sed et **L**, secundum **E** || **1012** valent] valentes **B**; dicit] *om.* **L**

- propheta. Sed de universitate illa solempni multi iam *vicerunt*
propter sagwinem agni et propter verbum testimonii sui et non
 1015 *dilixerunt animas suas usque ad mortem*, ut Apokalipsis XII.
 „Scire autem debetis et pro certo credere ac tenere,“
 secundum Ciprianum, | „pressure diem super caput esse
 cepisse et occasum seculi atque Anticristi tempora
 appropinquasse, ut parati omnes ad prelium stemus nec
 1020 quidquam | nisi gloriam vite eterne et coronam |
 confessionis Dominice cogitemus, nec putemus talia esse, que
 veniunt, qualia fuerunt illa, que transierunt. Gravior nunc et
 ferocior pugna inminet, ad quam fide incorrupta et virtute
 robusta parare se debeant | milites Cristi, considerantes
 1025 idcirco se cottidie calicem sagwinis Cristi bibere, ut | possint
 et ipsi propter Cristum sagwinem fundere.“ Concordat etiam
 supra | in conclusione 3^a. Ideo non est mirandum, quare
 clerus Cristi egregius sic communicat fideles, | ut scilicet
 1030 procedentes, secundum Albertum supra, et ut gigantes
 exultando viam presentis miserie ad currendum, ad bravium
 eterne glorie apprehendendum etc.

1013/1015 vicerunt – mortem] Apoc. 12, 11 || **1016/1026** Scire – fundere] CYPR., *Epist.* 58, 1 (p. 320); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 43r) || **1027** supra – 3a] *vide supra p. 140-141* || **1028/1030** ut – Albertum] *cf.* ALBERT. M., *Sacr. d.* 3, tr. 2, c. 2 (p. 289^{ab}); *vide supra p. 141* || **1030/1031** ut – currendum] *cf.* Ps. 18, 6

1013 universitate] universalitate C; illa] *om.* W || **1014** et²] *om.* G || **1016** ac] hanc F || **1018** Anticristi] Cristi D || **1019** nec] ut W || **1020** vite eterne] eterne vite M; coronam] eterna D || **1021** Dominice] *om.* U || **1022** veniunt] veniant M; fuerunt] *om.* L || **1023** ferocior] forcior GJ || **1024** debeant] debent M || **1025** idcirco] *om.* L; possint] possent V || **1026** sagwinem] sanguinem Cristi J || **1029** pugnam] purpuram G || **1030** et] *om.* D || **1031** exultando] exultantes M; ad²] et W; bravium] brachium B || **1032** etc] *om.* UVDMCJBLFKW

Sexta conclusio.

- B 153r 21us. Sexta conclusio. Pertinaciter asserentes oppositum 1035
premissorum censendi sunt heretici et tamquam | tales
arcendi et puniendi.
- L 249rb Sexta conclusio patet per hoc, quod ille, qui pertinaciter se
opponit contra generalem, laudabilem, expedientem et per
doctores nullo contradicente approbatum ritum 1040
ministracionem sacramenti concernentem, merito debet
haberi pro suspecto de heresi et tamquam novarum
opinionum contra laudabiles mores ecclesie inventor | vel
sectator et tamquam talis arcendus et puniendus. Et prelati
super istis dissimulantes sunt multum redarguendi. 1045
- U 83r 22us. O mirum dictum doctorum et gran|dis permutacio
ecclesie eorum quantum ad ecclesiam primitivam! Cum id,
scilicet communicare sub utraque specie, quod in conclusione
prima dicunt Cristi institu|cionem et ministracionem et in 3^a 1050
G 177rb C 173r conclusione dicunt in ecclesia primitiva | a fidelibus sic
receptum, in presenti conclusione per indirectum sub specie
consuetudinis sive ritus eorum ecclesie videntur hereticare et
tenentes illud dicunt novarum opinionum inventores | vel
E 49r K 217rb sectatores, sic quod tenere volentes in hoc ritum | et 1055

1035/1045 Sexta – redarguendi] *cfr.* HARDT (col. 588, 590); MANSI (col.157-159)

1034 Sexta conclusio] *in marg.* EFW, *om.* UMCJBLK || **1035** 21us] *in marg.* GEF, Vicesimoprimum **W**; Sexta conclusio] *om.* **V**; conclusio] tabula **CJ** || **1036** censendi – heretici] sunt heretici censendi **L** || **1037** puniendi] conburendi *in marg corr. in* puniendi **F** || **1038** Sexta – patet] patet conclusio **L** || **1039** expedientem] et expedientem **VM**; et] *om.* **L** || **1040** nullo] nullomodo **M** || **1043** opinionum] opposicionum **B**; vel] et **L** || **1047** 22us] *in marg.* GF, XXII Responsio *in marg.* **E**, Sequitur XXII^{us}. Vicesimus secundus **K**, Vicesimo secundo **W** || **1048** ecclesiam primitivam] primitivam ecclesiam **E**; id] illud **V**, idem **M** || **1050** et²] *om.* **W** || **1051** dicunt] dicunt quod **D** || **1053** eorum ecclesie] ecclesie eorum **J**; hereticare] heretici **D** || **1054** opinionum] opposicionum **B**; vel] *om.* **K** || **1055** tenere volentes] tenentes **J**; et] *om.* **VB**

- consuetudinem ecclesie primitive fundatam supra firmam
 petram, scilicet Cristum Iesum, dimissa consuetudine | J 249vb F
 temporibus novissimis super arenam edificata, utputa super 15v
 multitudine, quia tot doctores approbant, ut dicunt, et tanti,
 1060 et quia periculum et sic de aliis, de quibus supra, hereticant
 et non potius econverso, cum secundum Augustinum supra:
 „invidus est et malignus, qui dimissa veritate presumit
 consuetudinem sequi“. | Et non possunt de iure dicere D 187v
 consuetudinem tenere „in hiis rebus, in quibus divina
 1065 Scriptura aliquid certi statuit“, ut eciam | dictum est supra
 per Augustinum et alios. W 258v
- O bone Iesu, tamen tu invenisti et instituisti, ut per se
 fatentur, et tu, sancte Paule, Vas electionis, a Domino | dicis B 153v
 te sic accepisse, sicut omnibus Corintheis tradidisti et dicis ad
 1070 Gallatas 1: *Notum [vobis facio, fratres, ewangelium, quod*
ewangelizatum est a me, quia non est secundum hominem. Neque
enim ego ab homine accepi illud neque didici, sed per revelacionem
Iesu Cristi; quomodo ergo dicunt huiusmodi veritatem novam
 sectam?
- 1075 O sancte Paule, dic eis de illa secta, Actuum XXIII:
Confiteor hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt heresim, sic

1062/1063 invidus – sequi] D. 8 c. 6, FRIEDBERG I, 14-15 = AUG.,
Bapt. 3, 8 (p. 203); *vide supra p. 145-146, 160* || **1064/1065** in¹ –
 statuit] D. 11 c. 7, FRIEDBERG I, 25 = AUG., *Epist.* 36, 2 (p. 130); *vide*
supra p. 142-143, 151 || **1068** sancte – electionis] *cf.* Act. 9, 15 ||
1069 te – tradidisti] *cf.* I Cor. 11, 23 || **1070/1073** Notum – Cristi]
 Gal. 1, 11-12 || **1076/1078** Confiteor – Deum] Act. 24, 14-15

1056 ecclesie primitive] primitive ecclesie **E** || **1057** Cristum Iesum]
 Iesum Cristum **FK** || **1058** super¹] supra **D**; edificata] edificatam **BE**
 || **1059** quia] ut quia **U**; tot] tanti **V**; et] tot et **B** || **1060** et¹] *om.* **F** ||
1061 cum] *om.* **W**; supra] *om.* **B** || **1062** est] *om.* **BW** ||
1063 consuetudinem sequi] sequi consuetudinem **B** ||
1063/1064 Et – tenere] *om.* **B** || **1064** tenere] teneri **W**, *om.* **V** ||
1065 aliquid] nichil **W**; eciam] *om.* **M**; dictum – supra] supra dictum
 est **J** || **1066** et alios] *om.* **D** || **1067** tamen] cum **L**; tu] *om.* **F** ||
1069 sicut] sic **E** || **1069/1070** ad Gallatas] Galatarum **VDCBE** ||
1070 vobis] *bis* **G**; facio] *om.* **B**; facio fratres] fratres facio **J** ||
1072 enim ego] ego enim **F**; accepi] recepi **B**; illud] *om.* **L** ||
1075 XXIII] XIII° **J** || **1076** tibi] ibi **V**; quod secundum] quia **L**

M 68v	<i>deservio Patri, Deo meo, credens, que in Lege et Prophetis scripta sunt, spem habens in Deum.</i> Hec verba Pauli ibi, ubi etiam vocant sectam Nazarenorum et Actuum ultimo dixerunt ad	
K 217va	Paulum: <i>Nam de secta hac notum est nobis, quia ubique ei contradicitur</i> etc. Ecce ab inicio Cristi secta est persecuta et hereticata, ideo dictum est supra, quomodo <i>positus est in signum, cui contradicetur.</i> Et hic est agnus, <i>qui occisus est ab origine mundi,</i> ut dicit Iohannes in Apokalipsi, quia secundum Ciprianum, epistola XXVIII, „in Abel occisus, in	1080
V 56r	Ysaac ymmolatus, in Yoseph venundatus, in Ysaya sectus, in homine crucifixus est“. Et idem epistola XXVI adversus Iudeos dicit: Ysrael populus consuevit persequi Cristum non tantum in carne corporaliter apparentem, sed et cum a prophetis annuntiaretur, longe ante eis per spiritum loquentem. Universos etenim vates persecuti sunt, ex quibus quosdam lapidibus insectando, alios indigne excruciendo peremerunt, non tam ipsos, quam in ipsis Dominum Cristum. Hec est namque huius rei probacio, quod scilicet simulatores perfidos et mendaces prophetas et	1085
U 83v		
F 16r		
L 249va		
G 177vb		
J 250ra		
		1090
		1095

1078/1079 ubi – Nazarenorum] *cf.* Act. 24, 5 || **1080/1081** Nam – contradicitur] Act. 28, 22 || **1082/1083** positus – contradicetur] Luc. 2, 34; *vide supra p. 121* || **1083/1084** qui – mundi] Apoc. 13, 8 || **1085/1087** in¹ – est] Ps. CYPR., *Laud. mart.* 29 (p. 50); *cf.* CYPR., *Patient.* 10 (p. 123-124) || **1088/1115** Ysrael – fecerunt] *cf.* Ps. CYPR., *Adv. Iud.* 2-3 (p. 135-136)

1077 Prophetis] in Prophetis **K** || **1078** ibi] *om.* **G**; etiam] ecclesiam **K** || **1079** et] *om.* **B** || **1080/1081** ei contradicitur] contradicitur ei **K** || **1081** etc] *om.* **EFK** || **1082** hereticata] heretica **J** || **1082/1083** supra – Et] *om.* **G** || **1082** quomodo] in quo **B**; est²] *om.* **K** || **1085** occisus] occisus est **MBW** || **1086** Ysaya] Ysa **G**, Ysaac **W**; sectus] tectus **B** || **1087** homine] homine, id est in humanitate **D**; idem] ibidem **D**; epistola] in epistola **M**; XXVI] XXVII **D** || **1088** dicit] sic dicit **K** || **1089** et] etiam **J** || **1090** per] *om.* **B** spiritum] spiritum sanctum **CJ** || **1091** etenim] enim **K** || **1092** alios] aliquos **G** || **1093** peremerunt] peremerant **L**; tam] tamen **B** || **1094** Dominum] Deum **M**; Cristum] Iesum Cristum **L** || **1096** veros] veraces **CJ**

- Cristum annuncciabat, | Dathan vero diligebant, quoniam B 154r
 Cristo contradicebat, Aaron | repudiabant in sacerdotio, E 49v
 1100 quoniam Cristi similitudinem preferebat, Abiron
 constituebant, quoniam Cristo invidebat, David | odio W 259r
 habebant, quoniam Cristum canebat, Saul extollebant,
 quoniam | Cristo non obediebat, Acham servabant Cristum C 173v
 re|ticientem, Yosue contradicebant Cristi precepta servantem, K 217vb
 1105 Ieremiam lapidabant Cristum vaticinantem, Ananie
 obediebant | Cristo adversanti, Ysayam secabant Cristum D 188r
 vociferantem, Manassen magnificabant Cristum
 persequentem, Iohannem decollabant Cristum
 demonstrantem, Herodi credebant Cristum trucidantem,
 1110 Zachariam lapidabant Cristum diligentem, Iudam amabant
 Cristum illis tradentem. Videtis ergo, quomodo Cristum
 diligentes odiunt | et quomodo Cristum odientes semper G 178ra
 diligunt. Non enim tantummodo testes Domini
 inpugnaverunt, sed perfidi coloni ipsi Domino Patri in Filio
 1115 contumeliam fecerunt. Hec et multa alia per eundem, ubi
 supra.

Posito ergo pro possibili, ut veniat Christus cum sua ecclesia
 primitiva in medium concilii Constanciensis cum vita sua
 apostolica et praxi ewangelica et dicat ibi turbis, sicut in
 1120 Capharnaum docens dixit: *Nisi manducaveritis carnem Filii
 hominis et biberitis eius sagwinem* etc., et volens ibi praticare

1120/1121 Nisi – sagwinem] Ioh. 6, 54

1098 Dathan] Sathan **W**; diligebant] dilexerunt **D** ||
 1102 extollebant] servabant **B** || 1103 Cristum] Cristum, id est
 silencium **M**, *om.* **G** || 1104 re – ticientem] reticentem *in marg.* id est
 retro iacentem **B**, reticentem *suprascriptum* id est tacentem **K**,
 reticentem id est tacentem **W** || 1105 vaticinantem] faticinantem **G**
 || 1105/1107 Ananie – vociferantem] *om.* **G** || 1106 secabant]
 seccabant **CJ**, sectabant **E** || 1108 decollabant] decollantem **B** ||
 1109 demonstrantem] premonstrantem **V** || 1111 illis] *om.* **L** ||
 1114 ipsi] ipso **F** || 1117 ut] quod **VL** || 1117/1118 sua – primitiva]
 primitiva sua ecclesia **L** || 1118 concilii Constanciensis] conscilium
 Constanciensem **K**, concilium Constanciensem **W**; sua] *om.* **V** ||
 1119 praxi] praxi sua **L**; ibi] illis **D** || 1121 et¹ – sagwinem] *om.* **F**; etc]
om. **E**

- sacramentum sicut instituit, putasne habebit audienciam et locum rebus stantibus ut nunc? Grave esset. Ymmo videtur, quod non | abirent retro sicut isti in Capharnaum scandalizati abi|erunt, sed secundum condempnacionem 1125 eorum hereticarent et condempnarent, dicentes non esse eorum consuetudinem. Bene ergo cecinit vir secundum cor Dei, Psalmo XC^o: *Quoniam tu es, Domine, spes mea, altissimum |*
- U 84r
F 16v
- B 154v
K 218ra
M 69r
G 178rb
- posuisti refugium tuum. Non | accedat ad te | malum et flagellum | non aporpinquabit thabernaculo tuo. Bene ergo prophetavit de vobis ypochritis Isaias, sicut scriptum est: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. In vanum autem me colunt, docentes doctrinas et precepta hominum, relinquentes autem mandatum Dei, tenentes tradicionem hominum, ut Marci VII. |*
- J 250rb
- Ad idem Crisostomus super Matheum De imperfecto, XX 1135 capitulo sic inquit: „Quando vides scripturas prophetarum et ewan|gelii et apostolorum traditas esse in manus falsorum | sacerdotum et scribarum, non intelligis, quia verbum veritatis traditum est principibus iniquis et scribis? Et sicut tunc sacerdotes condempnaverunt Cristum morte vel propter 1140 vanam gloriam vel propter avariciam | cogitantes, quoniam si tenerint Cristum, ipsi sacerdotes esse non possunt secundum legem nec illa solemnia lucra percipere, ita nunc
- W 259v
L 249vb
- E 50r

1124/1125 abirent - erunt] *cfr.* Ioh. 6, 60-67 ||
1128/1130 Quoniam - tuo] Ps. 90, 9-10 || **1130/1134** Bene - hominum] Marc. 7, 6-8 || **1136/1171** Quando - veritatem] Ps. CHRYSOST., *In Matth.* 35 (col. 824)

1122 habebit] habebat **W** || **1125** sed secundum] secundum quod **W** || **1127** Bene] Unde **B** || **1128** XCo] X^o **C**; mea] *om.* **E** || **1129/1130** Non - tuo] etc **L** || **1129** accedat] accedet **B**; et flagellum] *om.* **W** || **1130** thabernaculo tuo] tabernaculum tuum **K** tuo] suo **B**; Bene ergo] unde bene **W** || **1131** Populus hic] hic populus **D** || **1132** est - me¹] *om.* **GDCEKW** || **1133** precepta hominum] hominum precepta **E** || **1134** mandatum] mandata **J** || **1135** Ad] Et ad **J**; De] De opere **W** || **1136** Quando] quoniam **M** || **1137** ewan - gelii] ewangelium **J**; apostolorum] prophetarum **L** || **1138/1171** non - Crisostomus] etc ut alibi patet **V** || **1139** est] *om.* **C** || **1140** Cristum] *om.* **K**; propter] *om.* **U** || **1141** quoniam] quando **B** || **1142** possunt] possint **F** || **1143** nec] *om.* **U**

- impium sacerdotes et scribe veritatis verbum dignum iudicant
 1145 interire cogitantes, quia si verbum veritatis | tenuerint, ipsi D 188v
 salutaria lucra percipere non possunt. Tradunt autem | G 178va
 verbum veritatis perversis expositionibus ad illudendum et
 crucifigendum. Deludunt enim verbum veritatis, quando
 1150 simulant se sequi Christum et disputare de eo sine timore Dei,
 non proposito inveniende veritatis, sed studio subvertendi. K 218rb
 Hoc autem modo | deludunt, non colunt verbum veritatis.
 Crucifigunt autem ipsum et interficiunt, quando falsa
 professione mendacii verbum veritatis suffocant et in se
 occidunt. Et sicut tunc sacerdotes illi nullam culpam
 1155 ydoneam inveniendes in Christo falsam accusationem
 detulerunt adversus eum, sic modo nullam rationem | C 174r
 habentes dicere contra verbum veritatis falsa | interpretantur B 155r
 | de illo et falsa proferunt testimonia adversus verbum F 17r
 veritatis. Sicut tunc falsos | testes subornaverunt contra U 84v
 1160 Christum et sicut tunc sacerdotes quidem et scribe
 cognoscentes eum, quia vere Christus est, quasi hominem
 maleficum gentibus illum tradiderunt, gentes autem non
 cognoscentes eum Christum esse deluserunt et crucifixerunt
 quasi hominem maleficum, sic et modo sacerdotes et scribe | G 178vb
 1165 hereticorum cognoscentes, quia verbum veritatis est,
 secundum scripturas, quas legunt, tradunt id populis,
 gentibus ad illudendum et crucifigendum. Populi autem per
 ignoranciam verbum veritatis deludunt et crucifigunt quasi
 mendacium. Sed ignorancia eorum non excusat eos sicut nec
 1170 illos, quoniam si vellent cum iudicio querere, invenire
 poterant veritatem.“ Hec Crisostomus.

Videant, quos illa scriptura tangit, qui verbum veritatis de
 communione sub utraque specie fatentur Christi institutionem

1144 et] *om.* **B**; iudicant] *om.* **L** || 1147 ad] et **B** || 1148 quando]
 quoniam **CJ** || 1151 modo] *om.* **G** || 1158 proferunt] protulerunt
E || 1159 subornaverunt] subordinaverunt **MJ** || 1160 quidem]
 quidam **CJ**, *om.* **L** || 1161 cognoscentes] cognoscentes quidem **L** ||
1161/1163 quia - eum] *om.* **D** || 1162 illum] *om.* **M** ||
1163 deluserunt] enim deluserunt **L**; crucifixerunt] fixe crucifixerunt
M || 1165 est] *om.* **B** || 1166 id] hiis **L**, illud **B** || 1169 eorum] *om.*
F || 1170 quoniam] qui **W** || 1173 sub] de **K**

- J 250va W et in primitiva ecclesia | tentam, tandem illudunt
260r preponentes ei consuetudinem eorum, alii periculum, alii 1175
multitudinem non tenencium, tandem assumentes falsos
V 56v K testes, scilicet quomodo | eandem veritatem practicantes.
218va Dicunt eciam post cenam debere ministrari sacramentum,
quod utique constat falsum, cum nullus constat repertus esse
L 250ra huiusmodi, | qui sic dogmatizasset sive practicasset post 1180
cenam necessitate exclusa, quam per se excipiunt dicti
condempnatores.
- M 69v Procedentes tandem | ad dicta sive scripta illorum testium
G 179ra ad hereticacionem et condempnacionem et tradunt demum |
gentibus ad crucifigendum, hereticandum et puniendum, 1185
non advertentes, quod dicitur XXIII, questione III, *Non in
perpetuum*, in Gloza, quod „iudices non erunt precipites ad
B 155v excommunicandum. Concordat Extra, | De appellacionibus,
Reprehensibilis“ et De sententia excommunicacionis, *Alma
mater*, Libro VI. „Iniquitas enim omnia precipitat, virtus
autem lenta est et omnium percunctatrix, ut De penitencia,
1190 distincione III, *Inter hec*.“
- D 189r Tradunt demum curie seculari dantes brachiumulare |
F 17v ad invocandum illud contra omnes practicantes | huiusmodi
E 50v Cristi institucionem et | ecclesie primitive ritum, prout 1195
patebit infra in condempnacione eorum.

O Domine Deus, *respice in testamentum tuum, quia obscurati
sunt, qui repleti sunt terre domibus iniquitatum*, de quo in

1187/1192 iudices – hec] C. 24 q. 3 c. 5, glossa ad ‘et dum
praecipites’ (col. 1419) || **1189/1190** De – VI] *cf.* 5.11.24 in VI°,
FRIEDBERG II, 1106-1107 || **1197/1198** respice – iniquitatum] Ps.
73, 20

1174 et] *om.* **CJW**; tandem] *om.* **V** || **1178** post – debere] debere
post cenam **B** || **1179** constat² – esse] repertus esse constat **L**
repertus esse] esse repertus **E**; esse] *om.* **F** || **1180** sive] et **E** ||
1181 per] pro **B** || **1182** condempnatores] contemptores **E** ||
1183 scripta] scriptura **D** || **1185** hereticandum] *om.* **CJ** ||
1187 erunt] essent **L** || **1189** Reprehensibilis] Irreprehensibilis **CJ**
sententia] *om.* **F** || **1194** illud] illum **LF**; omnes] homines **F** ||
1195 ritum] institucionem **K**; prout] ut **E** || **1196** infra] in figura **B**
|| **1198/1199** de – Psalmo] *om.* **E**

<p>1200</p>	<p>Psalmo. O Iesu Criste, qui es institutor huius veritatis, nonne quantum in eis est, te faciunt hereziarcham? Et nichilominus dant contra te et tuam sanctam ecclesiam primitivam, si hodie teneret ritum ipsius secundum tuam institutionem, brachiumulare. Et adhuc volunt esse inmunes ab homicidio et benefici vocari!</p>	<p>U 85r G 179rb K 218vb</p>
<p>1205</p>	<p>Verum sicut tempore Cristi Annas et Cayphas et ceteri pharisei et sacerdotes fuerunt innocentes in mortem Cristi et ita sancti, quod non introierunt in pretorium sive in domum gentilis, scilicet Pilati, ne contaminarentur, ut manducarent Pascha, ut Iohannis XVIII. Iustum tamen et innocentem</p>	
<p>1210</p>	<p>petebant crucifigi et Barrabam dimitti, latronem insignem. Ipse enim Salvator primo in domo sacerdotum Anne, scilicet et Caiphe, subsannatus, blasphematus verbis et factis et prius ab eis extra sinagogam factus, Iohannis IX, quasi degradatus traditus est curie seculari, scilicet Pilati,</p>	<p>W 260v C 174v J 250vb</p>
<p>1215</p>	<p>dicentibus ipsis: <i>Nobis non licet interficere quemquam</i>. Sic et nunc ex omni parte blasphematus ab huiusmodi: primo enim infamant, deinde citant, excommunicant et tandem breviter rapiunt et degradant et maledicendo in corpore et in anima, quantum in eis est, tradunt curie seculari. Et sicut</p>	<p>B 156r</p>
<p>1220</p>	<p>tunc dixerunt Iudeorum sacerdotes: <i>Si dimittis hunc, non es amicus cesaris</i>, sic dicunt nunc: Domine potestas, iste est de</p>	<p>G 179va</p>

1205/1209 Verum - Pascha] *cf.* Ioh. 18, 13-28 ||
1209/1210 Iustum - insignem] *cf.* Ioh. 18, 40 || **1213** extra -
 factus] *cf.* Ioh. 9, 22 || **1215** Nobis - quemquam] Ioh. 18, 31 ||
1220/1221 Si - cesaris] Ioh. 19, 12

1199 Iesu] *om.* **J**;Criste] *om.* **W** || **1200** nonne] *om.* **E**;est] *om.* **DE** ||
1201 et] *om.* **BF**;tuam sanctam] sanctam tuam **E** || **1202** ipsius] *om.*
L || **1203** volunt esse] esse volunt **D** || **1204** ab] de **D**; vocari]
 vocari id est benefactores **W** || **1205** et²] *om.* **E** || **1206** et¹] *om.*
EW;mortem] morte **MBLW** || **1207** in²] *om.* **W** || **1208** ut] quod
K || **1209** ut] et **D** || **1212** scilicet] *om.* **K**; et¹] *om.* **MW**
 blasphematus] et blasphematus **B** || **1213** Iohannis IX] IX Iohannis
D; IX] X^o **CJ** || **1214** Pilati] *om.* **L** || **1215** ipsis] illis **E** ||
1217 deinde] demum **E**; citant] fatant **K**; excommunicant] et
 excommunicant **VD** || **1218** et¹] *om.* **D**; in²] *om.* **MJK** || **1219** est]
om. **J**;curie] cure **M** || **1221** dicunt] *om.* **E**;nunc] *om.* **L**;iste] ista **BW**
 est] *om.* **W**

- F 18r foro vestro | et ecclesia non habet ultra, quid faciat. Ideo per
 L 250rb seculari conprimendus est potestatem, ut patet in processu
 1225 decretalium et constitutionum papalium, de quibus longum
 esset ponere, lacius tamen infra patebit, cum videbimus | de
 processu ipsorum.
- K 219ra O quam periculose et ypochritice se huiusmodi decipiunt
 et hominem tradunt, ut dicit Augustinus | De penitentia,
 1230 distincione prima: „Periculose se decipiunt, qui existimant
 eos tantum homicidas esse, qui manibus hominem occidunt,
 et non potius eos, per quorum consilium et fraudem et
 V 57r exhortacionem | homines extinguntur. Nam Iudei
 Dominum nequaquam propriis manibus interfecerunt, sicut
 scriptum est: *Nobis non licet interficere quemquam*. Sed tamen
 illis Domini mors imputatur, quia ipsi cum ligua 1235
 interfecerunt dicentes: *Crucifige | eum*.“ Et sequitur: „Qui
 D 189v ergo hominem tradidit, ille interfecit eum Domino dicente: |
 M 70r *Maius peccatum habet, qui tradidit me tibi*. Unde Psalmus: *Filii*
 U 85v *hominum, | dentes eorum arma et sagitta et ligua eorum gladius*
 G 179vb *acutus*. Subiciant ergo se penitencie, | quorum | consilio 1240
 E 51r sagwis funditur, si veniam promereri voluerint.“ Hec
 Augustinus, ubi supra.

1229/1236 Periculose – eum] De poen. D. 1 c. 23, FRIEDBERG I, 1163 || **1234** Nobis – quemquam] Ioh. 18, 31 || **1236** Crucifige eum] Ioh. 19, 6 || **1236/1241** Qui – voluerint] De poen. D. 1 c. 23, FRIEDBERG I, 1163 || **1238** Maius – tibi] Ioh. 19, 11 || **1238/1240** Filii – acutus] Ps. 56, 5

1222 faciat] faciet **E** || **1225** patebit] *om.* **D** || **1226** processu] processibus **D** || **1228** Augustinus] beatus Augustinus **M** || **1229** prima] *om.* **L**; se] *om.* **W** || **1230** eos] *om.* **J** || **1230/1231** tantum – eos] *bis* **D** || **1230** hominem] homines **V** || **1231** et³] *om.* **M** || **1233** Dominum nequaquam] nequaquam Dominum **J**; nequaquam – manibus] propriis manibus nequaquam **B**; interfecerunt] occiderunt **J** || **1235** illis – mors] Domini mors illis **J**; Domini] deinde **B**; Domini mors] mors Domini **D**; ipsi] *om.* **D** || **1236** Crucifige] Crucifige, crucifige **DL** || **1237** interfecit] interfecit **D** || **1238** tradidit me] me tradidit **VL**; Psalmus] Psalmista **UDMLFK**, Psalmo **V** || **1239** eorum¹] *om.* **L** || **1240** ergo se] se ergo **D** || **1241** promereri] mereri **L**

- Huiusmodi traditiones Dominus presciens ait Mathei X:
Cavete ergo ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis et in
 1245 *sinagogis suis flagellabunt vos et ad | reges et presides ducemini* B 156v
propter me; et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum
 etc. Deberent enim potius letari de | desiderio populi ad W 261r
 sacramenta percipienda et ewangelica veritate tenenda, quam
 contra tales conciliare et ad oppositum quasi in mortem
 1250 ducere, similes illis, de quibus | dicit Ambrosius De J 251ra
 penitencia, distincione I^a, *Quantuslibet*, sic: „In tanta enim
 Domini gracia tantoque divini muneris miraculo cum
 oportet universos letari, | conmovebantur impii et adversus K 219rb
 Cristum concilium congregabant, | Lazarum quoque F 18v
 1255 interficere volebant. Nonne merito eorum successores vos
 fore cognoscitis, quorum duricie heredes estis? Nam et vos
 indignamini et contra ecclesiam congregatis concilium, quia
 videtis mortuos in ecclesia reviviscere et peccatorum
 indulgencia resuscitari mortuos. Itaque | quantum in vobis G 180ra
 1260 est, per invidiam vultis iterum interficere resuscitados. Sed
 Iesus non revocat beneficia, ymmo cumulos libertatis
 amplificat, reviviscit sollicite suscitatus et celebrata
 resurrectionis gracia letus ad cenam venit.“ Hec Ambrosius.
 O *Rex regum, Dominus dominancium! Angustie sunt michi*
 1265 *undique*, Pater eterne. Si enim Filium tuum karissimum

1244/1246 Cavete – me] Matth. 10, 17-18 || **1246** et – meum]
 Matth. 10, 22 || **1251/1263** In – venit] De poen. D. 1 c. 53,
 FRIEDBERG I, 1172 = AMBR., *Paenit.* 2, 7, 59-60 (p. 170-172) ||
1264 Rex – dominancium] I Tim. 6, 15; Apoc. 19, 16 ||
1264/1265 Angustie – undique] Dan. 13, 22

1244 enim] *om.* **B**; in²] *om.* **J** || **1245** suis] *om.* **J**; presides] ad presides
M || **1246** omnibus hominibus] hominibus omnibus **D**; hominibus]
om. **V**; nomen meum] me **G** || **1247** etc] *om.* **LEK** ||
1248 percipienda] suscipienda percipiendaque **M** || **1250** dicit] *om.*
LW || **1251** sic] *om.* **E** || **1252** Domini] Dei **W**; tantoque] tanto **F** ||
1255 vos] quos **V** || **1256** fore] esse **L**; heredes] et heredes **B**, similes
G || **1258** mortuos – ecclesia] in ecclesia mortuos **D** ||
1259 indulgencia] indulgenciam **F** || **1261** non] *om.* **G** ||
1263 gracia] gloria **V** || **1264** Dominus] et Dominus **L**; michi] *om.*
UVDMCJBLEFKW

C 175r	secundum tuum preceptum audiero et, ut idem ipse Filius tuus carissimus iussit, ewangelio credidero suo et more primitive ecclesie vixero, excommunicabor, hereticabor,	
L 250va	condempnabor, cremabor vel alias trucidabor ab ista ecclesia derivativa, que non sapit naturam sive modum vivendi primitive. Si autem ewangelio non obediero, mors michi eterna et flamme perpetue dabuntur <i>in revelacione Domini nostri, Iesu Cristi de celo cum angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam hiis, qui non noverunt Deum et qui non obedierunt ewangelio Domini nostri, Iesu Cristi, qui penas in interitu eternas dabunt a facie Domini, ut 2^a Thessalonicensium primo.</i>	1270
B 157r		
D 190r		1275
G 180rb	Quid eligam iam? Sed scio, <i>si hominibus placerem adhuc, Cristi servus non essem, Galatarum 1°. Melius ergo est incidere in manus hominum, quam peccare in conspectu Dei, Danielis XIII. Multe enim misericordie eius sunt, 2ⁱ Regum ultimo. Nonne tempore Anthiochi, qui preferebat figuram Anticristi, dum libros legis Dei conbusserunt igni scindentes illos et apud quemcumque inveniebantur libri testamenti Domini et quicumque observabant legem Domini, secundum edictum regis trucidabant</i>	1280
U 86r		
K 219va		1280
F 19r		
V 57v W		
261v		1285

1272/1276 in – Domini] II Thess. 1, 7-9 || **1278/1279** si – essem] Gal. 1, 10 || **1279/1280** Melius – Dei] Dan. 13, 23 || **1281** Multe – sunt] II Reg. 24, 14 || **1283/1286** libros – eum] I Mach. 1, 59-60

1266 secundum] *om. D*; tuum preceptum] preceptum tuum **V**; idem ipse] ipse idem **U****V****D****M****C****J****B****L****E****F****K****W** || **1267** tuus] *om. M* || **1268** primitive ecclesie] ecclesie sue **B** || **1268/1269** hereticabor condempnabor] condempnabor hereticabor **D** || **1269** trucidabor] cruciabor **B** || **1271** vivendi] *om. L* || **1272** dabuntur] dominabuntur **D** || **1274** non] *om. W* || **1274/1275** et – non] nec **L** || **1275** obedierunt] obediunt **DM** || **1276** Domini] *om. L*; ut] et **VB**; 2a] prima **L**; Thessalonicensium] ad Thessalonicenses **J** || **1278** iam] iam nescio **M**; si] quia si **L**; adhuc] *om. L* || **1279** Cristi servus] servus Cristi **U****V****D****M****C****J****E****F****K****W**, servus Iesu Cristi adhuc **L** Galatarum] ad Galatas **U****M****L****F****K**; ergo est] est ergo **M** || **1280** XIII] III° **C** || **1281** enim] *om. F*; misericordie eius] eius misericordie **J**; 2i] I **CJ** || **1282** preferebat] ferebat **D**; dum] cum **D** || **1283** legis Dei] Dei legis **G****D****B**; Dei] *om. V*; et] *om. W* || **1284/1285** et – Domini] *om. CJ* || **1285** edictum] dictum **W**

- eum? Surrexit | Mathathias et dixit: | Ve michi, utquid natus sum
videre contricionem populi mei. | Que erat libera, facta est ancilla.
Quid ergo nobis adhuc vivere? Et scidit vestimenta sua et
operuerunt se ciliciis planxeruntque valde. Et dixit magna voce:*
1290 *Etsi omnes gentes regi obediunt, non est nobis utile relinquere legem
et iusticias Dei. Non audiemus verba regis nec sacrificabimus
transgredientes legis nostre mandata, ut eamus altera via, ut primi
Machabeorum primo et II capitulis. Et sequitur ibidem: Vos
ergo filii con|fortamini et viriliter agite in lege, quia – cum feceritis,*
1295 *que vobis precepta sunt a Domino Deo vestro – in ipsa gloriosi
eritis. Sic legitur de Eleazaro, 2ⁱ Machabeorum VI, et de
septem fratribus cum matre, ibi VII. Ymmo omnes, qui
placuerunt Deo, per multas tribulaciones transierunt fideles; et nos
ergo non ulciscamur nos pro hiis, que patimur, sed reputantes*
1300 *peccatis nostris hec ipsa minora | supplicia esse, | ut Iudith VIII.
Nolite ergo timere eos, qui occidunt corpus. Capillus capitis vestri
non peribit sine patre vestro, sed in paciencia vestra possidebitis
animas vestras.*
1305 **XXIII^{us}**. Ad rationes, in quibus se fundare conantur
predicti presumtores, facile est respondere. Unde
principaliter allegant pro se illud Iohannis VI: *Nisi*

1286/1292 Surrexit – via] I Mach. 2, 1.7.11.13-14.19.21-22 ||
1293/1294 Vos – quia] I Mach. 2, 64 || **1294/1295** cum – sunt]
Luc. 17, 10 || **1295/1296** in – eritis] I Mach. 2, 64 || **1296** 2i –
VI] *cf.* II Mach. 6, 18 *seqq.* || **1297** ibi VII] *cf.* II Mach. 7, 1 *seqq.* ||
1297/1298 omnes – fideles] Iudith 8, 23 || **1298/1300** et – esse]
Iudith 8, 26-27 || **1301** Nolite – corpus] Matth. 10, 28 ||
1301/1302 Capillus – peribit] Luc. 21, 18 || **1302/1303** in –
vestras] Luc. 21, 19 || **1305/1323** Ad – eis] *cf.* HARDT (col. 589);
MANSI (col. 159) || **1307/1309** Nisi – vobis] Ioh. 6, 54

1286 eum] tunc **J** || **1287** est] autem **E** || **1288** nobis adhuc] adhuc
nobis **DCJ** || **1292** ut¹] et **D** || **1293** et – capitulis] capitulo et II **L**
II capitulis] capitulo II° **B**; ibidem] idem **V** || **1294** ergo] autem **L** ||
1295 a] et **D** || **1296** Sic] sicut **D**; 2i] Prima secundi **M**; VI] VII **W** ||
1297 ibi] *om.* **V** || **1299** non] *om.* **W** || **1302** vestra] *om.* **J** ||
1303 vestras] vestras etc **DB** || **1305** XXIII^{us}] *om.* **M**, in marg. **EF**,
Vicesimo tercio **W**; fundare conantur] conantur fundare **L**; conantur]
ponantur **U**, *om.* **M** || **1307** illud Iohannis] Cristi **V**

- manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sagwinem, non habebitis vitam in vobis, ad quam respondet sanctus Thomas in Gloza super eodem verbo dicens, quod qui soli corpori communicat, non tamen facit propter hoc contra sententiam Domini. | Reddit rationem dicens, quod qui communicat corpori, communicat sagwini, cum sub utraque specie | totus | Cristus contineatur. Rychardus de Media | Villa dicit, „quod illa auctoritas intelligitur de manducacione | et potacione spirituali“. Et hoc eciam habetur ex dic|tis Augustini. Et quod oporteat dictam auctoritatem exponere de manducacione et po|tacione spirituali, swadetur ex eo, quod „nisi“ dicit necessitatem, eucaristia autem licet sit necessaria voto, non tamen ponitur sacramentum necessitatis. 1310*
- D 190v
- F 19v
- G 180vb
- L 250vb
- C 175v
- W 262r
- U 86v
- 1315
- 1320
- Sed manducacio et potacio spiritualis est simpliciter stante lege de necessitate salutis, quam illi faciunt, qui manent in Cristo et Cristus in eis.
- J 251va
- XXIII^{us}. Allegant primo pro se | doctores sanctum Thomam. Manifeste patet parte III, questione LXXIII, *De eucaristia*, quod ipse loquitur in casu, cum nocumentum timeatur, scilicet cum communicandus esset infirmus, | cui 1325
- K 220ra

1310/1314 quod – contineatur] *cf.* THOM. AQ., *Super Ioh.* lectura 6, lectio 7, 2 (p. 183); *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 244) || **1315/1316** quod – spirituali] RICHARD. MED., *Sent.* d. 11, a. 4, q. 6 (f. 146^b) || **1317** Augustini] *cf.* AUG., *In evang. Ioh.* 26, 17-19 (p. 268-269); *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 240-241) || **1322/1323** qui – eis] *cf.* AUG., *In evang. Ioh.* 26, 18 (p. 269); *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 241)

1308/1309 eius – vobis] etc **L** || **1309** non – vobis] etc **B** || **1312** quod qui] quidquid **M** || **1313** sagwini] et sagwini **F** || **1314** totus Cristus] Cristus totus **J** || **1315** dicit] *om.* **E**; illa] *om.* **K** intelligitur] intelligatur **D** || **1316** potacione] bibicione **L** || **1318** po – tacione] bibicione **J** || **1319** nisi] *om.* **D**; sit] *om.* **G** || **1321** simpliciter] semper **D** || **1323** eis] eis etc **D** || **1325** XXIII^{us}] Vicesimus tercius **DM**, *in marg.* **E**, *om.* **F**, Sequitur alter. Vicesimus quartus **K**, Vicesimo quarto **W**; primo] *om.* **B**; primo – se] pro se primo **L**; pro] *om.* **V**; doctores] doctores primo **B**, doctorem **J** || **1326** parte III] tercia parte **D**; LXXIII] LXXVI **B**, LXIII **W**

- vinum noceret. Dicit tamen, „quod vinum in modica
 1330 quantitate sumptum non potest egrotanti multum nocere“. Sic videmus, quod cum timeatur de vomitu infirmi, quod nec
 sub specie panis de facili sibi | porrigitur corpus Cristi, sed E 52r
 inducitur, ut fidem habeat et votum sive desiderium
 sacramentum percipiendi. Et idem, questione LXXX, *De usu*
 1335 *huius sacramenti*, articulo | XII dicit, „quod in quibusdam G 181ra
 ecclesiis | observatur, ut populo sagwis sumendus non
 V 58r
 detur“. Ecce non dicit ipse esse generalem | ritum, quod non
 B 158r
 detur populo, sed | quarundam ecclesiarum, nec ipse M 71r
 improbat, condempnat seu hereticat practicam istam
 1340 ewangelicam. Sicut de quo Deus doleat, cuius est veritas hec
 et praxis, doctores facere videntur quasi volentes ad libitum
 ipsorum limitare, cum tamen dicat Apostolus, I Tymotei VI:
Si quis aliter docet et non acquiescit sermonibus Domini nostri Iesu
 1345 *Cristi et ei, que secundum pyetatem est, doctrine, superbus est*
 (scilicet talis doctor) *nichil sciens*. Unde dicit I^a Corinthiorum
 III: *Dei enim sumus adiutores et alibi non ad destructionem, sed*
edificacionem, de quibus magis infra patebit circa finem. Ideo

1329/1330 quod – nocere] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 74, a. 1 (p. 439^a); cfr. HUS, *Sang. Christ.* (f. 42v) || **1335/1337** quod – detur] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80, a. 12 (p. 503^b) || **1343/1345** Si – sciens] I Tim. 6, 3-4 || **1346** Dei – adiutores] I Cor. 3, 9 || **1346/1347** non – edificacionem] II Cor. 13, 10

1331 vomitu] vomito C || **1332** de – sibi] sibi de facile L || **1335** huius] om. D; XII] II° CJ || **1336** sumendus] om. G || **1337** non dicit] dicit quod L; non¹ – ipse] ipse non dicit DB || **1339** improbat condempnat] condempnat, reprobatur V; seu] sive V || **1341** et] om. J; volentes] vellentes GUDCJBLEFW, nolentes V, vellent K; ad libitum] om. V || **1342** Tymotei] ad Thimotheum J
 Tymotei VI] *signo carente in marg. super. add.*: Prima Tymotei 6°:
 Devitans prophanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis
 sciencie, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt M ||
1344 que] quia F || **1345** scilicet] sed L; dicit] dicit Apostolus E
 Corinthiorum] ad Corinthios UMJFK || **1346** III] VI W; ad] om. CJ
 || **1347** edificacionem] ad edificacionem DLK; magis infra] infra
 magis B; circa] et circa K

- F 20r dicit | Colossensium II: *Videte, ne quis vos decipiat per phylosophiam et inanem fallaciam secundum tradicionem hominum.* Illis enim imprecatur eternum ve, Ecclesiastici XLI, ubi 1350
 dicitur: *Ve vobis, viri impii, qui dereliquistis legem Domini altissimi, et si nati fueritis, in malediccione nascemini, et si mortui fueritis, in malediccione | erit pars vestra. Durum est enim contra*
 G 181rb *sti|mulum recalitrare. Et qui ceciderit super lapidem istum,* 1355
 K 220rb *confringetur; super quem vero ceciderit, conteret eum,* ut Mathei
 D 191r XXI. Unde dixit discipulis suis, Mathei X: | *Si quis non*
 W 262v *receperit vos | neque audierit sermones vestros, amen dico vobis: |*
 J 251vb *tollerabilius erit terre Sodomorum et Gomorreorum etc. Quid ergo*
 U 87r illis, qui istis novissimis temporibus | periculosissimis non
 L 251ra solum | non recipiunt verbis et factis sermones apostolorum 1360
 et ritum ipsorum, sed et blasphemant, hereticant et
 condempnant? Durissima sequetur eis pena. Potentes enim
 potenter tormenta sustinebunt, ut dicit Sapiens.
 De alio dicitur, quod non solum Richardus, ymmo nullus
 sane mentis ignorat, quod dicta auctoritas intelligitur 1365

1348/1349 Videte – hominum] Col. 2, 8 || **1351/1353** Ve – vestra] Eccli. 41, 11-12 || **1353/1354** Durum – recalitrare] Act. 26, 14 || **1354/1355** Et – eum] Matth. 21, 44 || **1356/1357** Si – vestros] Matth. 10, 14 || **1357/1358** amen – Gomorreorum] Matth. 10, 15 || **1362/1363** Durissima – sustinebunt] *cfr.* Sap. 6, 6-7

1348 Colossensium] ad Colossenses **UMK**; Videte] *ad verbum* Videte *in marg. sin. add.*: Sicut ergo accepistis Iesum Christum Dominum nostrum, in ipso ambulate radicati et superedificati in Cristo et confirmati in fide eius sicut et didicistis habundantes in illo in graciaram accione. Videte etc **M**; decipiat] decipiat *suprascriptum* seducat **M** || **1349** hominum] *ad verbum* hominum *in marg. dex. add.* secundum elementa huius mundi, *suprascriptum* et non secundum Christum **M** || **1350** imprecatur] interpretatur **DM** || **1351** viri] *om.* **K** || **1351/1352** Domini altissimi] altissimi Domini **L** || **1354** recalitrare] calcitrare **J**; Et] *om.* **B**; istum] *om.* **V** || **1355** vero] *om.* **BK** || **1356** XXI] XX° **CJ**; dixit discipulis] discipulis dixit **M** || **1357** receperit] recepit **V**; amen] amen, amen **D** || **1358** et] *om.* **L** || **1359** istis novissimis] novissimis istis **L** || **1360** et] sed **B** || **1361** et¹ – ipsorum] *om.* **L** || **1362** sequetur] sequatur **CJ**; eis] eos **VDJE** || **1364** dicitur] *om.* **L** || **1365** intelligitur] intelligatur **UVDMCJBLEFKW**

- spiritualiter, quia „caro non prodest quidquam“, „id est
 carnalis intellectus. Carnalem intellectum vocat eorum
 intelligenciam, qui credunt corpus Cristi per partes | dividi.“ B 158v
 „De hoc enim Cristus reprehendit Iudeos, qui tale suum
 1370 corpus intelligere volebant, | quod caro sua esset dentibus G 181va
 laceranda“, ex quo „fuerunt | scandalizati credentes, quod C 176r
 vellet dare carnem suam propriam sicut venditor in | E 52v
 maccello, et ipsi ex hoc recesserunt ab eo“. Sic glozant
 Albertus, Gwilhelmus. Et est Gloza De consecracione,
 1375 distincione II, *Prima*: Sed „spiritus, id est spiritualis
 intellectus,“ est, qui iustificat, quasi diceret: „Non in eadem
 specie vel grossicie et representatione, | qua me videtis et F 20v
 qua me pati videbitis, nam manducabitis carnem meam | et K 220va
 sagwinem meum bibetis, sed in sacramento,“ ut in Gloza dicti
 1380 canoni *Prima*. Et ita intelligit Augustinus, quem allegant
 doctores, ut manifeste patet in dicto canone *Prima*, ubi sic
 dicit inter cetera: „Spiritualiter intelligite, que locutus sum.
 Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis et | bibituri M 71v
 illum sagwinem, quem effusuri sunt, qui me crucifigent.
 1385 Vobis sacramentum aliquod conmendavi.“ Ymmo secundum

1366 caro – quidquam] De consecr. D. 2 c. 44, FRIEDBERG I, 1330 ||
1366/1368 id – dividi] De consecr. D. 2 c. 44, glossa ad ‘caro autem’
 (col. 1934) || **1369/1371** De – laceranda] ALBERT. M., *Sacr.* d. 6, tr.
 2, c. 2 (p. 390^b) || **1371/1373** fuerunt – eo] GUILL. MONT., *Sacr.* (f.
 256^v^b) || **1375/1376** spiritus – intellectus] De consecr. D. 2 c. 44,
 glossa ad ‘Spiritus’ (col. 1934) || **1376/1379** Non – sacramento] De
 consecr. D. 2 c. 44, glossa ad ‘hoc corpus’ (col. 1934) ||
1382/1385 Spiritualiter – conmendavi] D. 2 c. 44, FRIEDBERG I, 1330

1366 est] *om.* **K** || **1368** intelligenciam] *om.* **L** || **1369** qui] quod **L**
 tale] taliter **B** || **1370** corpus] *om.* **L**; quod] quia **M**; esset] est **E** ||
1372 dare] *om.* **CJ**; propriam] propriam dare **CJ** || **1373** ipsi] ibi **U**
 glozant] glosat **CJ** || **1374** Gloza] *om.* **E** || **1375** Prima] canone
 Prima **M**; Sed] Si **D** || **1376** iustificat] iustificat *suprascriptum* vivificat
 prodest ad salutem **M**, vivificat **J**; in] *om.* **M** || **1377** qua] quasi **B**; et²
 in **CJ** || **1378** nam] *om.* **L** || **1379** sed] *om.* **V** || **1380/1381** Et –
 Prima] *om.* **JL** || **1380** intelligit] intellexit **V**; Augustinus] Augustinus
 distincione II **M** || **1381** canone] capitulo **M** || **1383** bibituri]
 bibituri estis **E**

- V 58v
G 181vb
J 252ra
W 263r
- Glozam ordinariam Mathei XVII super isto *Et transfiguratus est* etc.: „Illud corpus, | quod habuit per naturam, dedit discipulis suis in cena, non mortale, | non corruptibile“. Ex quo patet, quod non intelligit Augustinus necessitate exclusa, sic spiritualiter tantum, scilicet excluso sacramento. Ymmo secundum Gwillhelmum „aliqui heretici ex hiis verbis: *Spiritus et vita sunt* volebant probare, quod erat tantum caro spiritualiter | intellecta. Sed male, quia per illud verbum spiritus et vita non negatur, quin realiter sit ibi vera caro, | non ut cibus corporis et ventris, sed ut cibus anime et mentis.“ Hec ille. 1390
- D 191v
U 87v
B 159r
K 220vb
- Unde Mathei XV dixit Petrus: *Edissere nobis parabolam istam*, volens secundum Glozam interliniare „quasi mistica esset intelligencia“. Ideo dixit Salvator: *Adhuc et vos sine intellectu estis?* „Id est putatis | misticum, quod est proprie | dictum.“ 1400
- Unde dicitur in Gloza | extraordinaria ibidem: In hoc nos percutimur, qui plana Cristi verba multipliciter exponimus pro moribus nostris, ut illud de non possidendo argento et non habendis | duabus tunicis et ceteris moralibus. Concordat supra Augustinus in Encheridion et dicit Ieronimus ibidem ordinarie, „quod aperte dictum est, putant 1405

1386/1387 Et – est] Matth. 17, 2 || **1387/1388** Illud – corruptibile] *Gloss. ord.* Matth. 17, 2 ad ‘transfiguratus’ (col. 288) || **1391/1396** aliqui – mentis] GUILL. MONT., *Sacr.* (f. 256v^b) || **1391/1392** Spiritus – sunt] Ioh. 6, 64 || **1397** Edissere – istam] Matth. 15, 15 || **1398/1399** quasi – intelligencia] *Gloss. int.* Matth. 15, 15 (col. 265-266) || **1399/1400** Adhuc – estis] Matth. 15, 16 || **1400** Id – dictum] *Gloss. int.* Matth. 15, 16 (col. 265-266) || **1401/1404** In – moralibus] *non inveni* || **1403/1404** de – tunicis] *cfr.* Matth. 10, 9-10 || **1405** Augustinus – Encheridion] *cfr.* AUG., *Enchir.* 80 (p. 93-94); *vide supra p. 137, 165* || **1406/1409** quod – intelligi] *Gloss. ord.* Matth. 15, 15 ad ‘Edissere’ (col. 265)

1386 ordinariam] *om.* **W**; isto] istud **J**; Et] *om.* **MW** || **1391** verbis] *om.* **K** || **1392/1394** volebant – vita] *om.* **D** || **1392** tantum] tantummodo **B** || **1393** illud] hoc **L** || **1394** realiter – vera] sit ibi realiter **L** || **1396** Hec ille] *om.* **L** || **1401** extraordinaria] ordinaria **L** || **1402** percutimur] *om.* **B**; verba] *om.* **K**; multipliciter] *om.* **M** || **1403** pro – nostris] *om.* **L**; ut] unde **B**

- apostoli per parabolam dictum. | Viciosus est | auditor, qui L 251rb
 vel obscura manifeste vel manifeste dicta obscure vult G 182ra
 intelligi.“ Unde exponens ibidem Salvator dixit: *Non*
 1410 *intelligitis, quia omne, quod in os intrat, | in ventrem vadit et in* F 21r
secessum emittitur? Ecce non exposuit verba sua parabolice sive
 mystice, sicut discipuli intellexerunt, sed ad literam.
- Sic suomodo simpliciter et plane dixit: *Nisi manducaveritis*
carnem Filii hominis et biberitis eius sagwinem etc., quod postea
 1415 exponens dixit: *Spiritus et vita sunt.* Et ad quem sensum
 intellexit, hoc aperuit, cum in cena discipulis suum corpus
 seorsum et sagwinem seorsum ministravit. Non enim tunc
 dixit: | Credite tantum et manducastis, sed: *Accipite et dividite* E 53r
inter vos, hoc est corpus meum; similiter et calicem. Sic et sanctus
 1420 Paulus et primitiva ecclesia intellexerunt. Et quis audet nunc
 aliter exponere et pervertere ewangelium Cristi, nisi esset
 Anticristus et anathema, Galatarum I^o?
- „Si autem articulus necessitatis et non contemptus religionis
 sacramentum | excluderet, dicimus cum Augustino: Ut quid
 1425 paras dentem et ventrem? Crede et | manducasti. Sicut et ille,
 in quo baptizmus non ex contemptu religionis, sed per
 articulum necessitatis excluditur, non ammittit fructum
 baptizmi, sed baptizatus baptizmo flamminis in Spiritu sancto
 reputatur.“ Hec per Albertum. Sic patet intellectus | K 221ra

1409/1411 Non – emittitur] Matth. 15, 17 || **1413/1414** Nisi –
 sagwinem] Ioh. 6, 54 || **1415** Spiritus – sunt] Ioh. 6, 64 ||
1418/1419 Accipite – calicem] Luc. 22, 17.19.20 || **1420/1422** Et –
 anathema] *cf.* Gal. 1, 7-9 || **1423/1429** Si – reputatur] ALBERT. M.,
Sacr. d. 6, tr. 2, c. 1 (p. 367^{ab}); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 42v)

1407 per] *om.* **MJL**; dictum] dictam **VW** || **1408** manifeste²] manifesta **E**; vult] *om.* **B** || **1410** quia] *om.* **J** || **1411** exposuit] exponit **B** || **1413** simpliciter – plane] plane et simpliciter **L**; et] *om.* **M** || **1414** Filii – sagwinem] *om.* **B**; hominis – sagwinem] *om.* **F**; et – sagwinem] *om.* **W**; eius sagwinem] *om.* **VJE** || **1415** Et] *om.* **M** || **1416** intellexit] dixit **J**; hoc aperuit] aperuit hoc **L**; discipulis] suis discipulis **B**, discipulis suis **L** || **1417** sagwinem] sanguinem suum **L** || **1418** tantum] *om.* **J** || **1419** est] est enim **DCL**, enim est **J** || **1420** primitiva] in primitiva **CJ** || **1422** Galatarum] ad Gallatas **UMFK** || **1428** baptizmo] baptizmate **L** || **1429** Sic] Sicut **B**

- J 252rb predictorum verborum et si quis velit aliter intelligere | et 1430
 sine necessitate sacramentum excludere, non debet audiri,
 „tamquam ex propriis loquens,“ secundum Dyonisium supra,
 M 72r et | per doctores predicta verba exponentes, de quibus eiam
 supra.
- W 263v Et quod | dicunt, | quod eucaristia licet sit necessaria voto 1435
 B 159v etc., dicit Thomas, ubi supra, questione LXXIX, quod
 „spiritualis manducatio includit votum sive desiderium
 percipiendi hoc sacramentum. Et ideo sine voto percipiendi
 hoc sacramentum non potest haberi salus. Frustra autem
 V 59r esset votum, nisi impleretur, quando opportunitas ad|esset. | 1440
 D 192r Et ideo manifestum est, quod homo tenetur hoc
 sacramentum sumere non solum ex statuto ecclesie, sed
 eiam ex mandato Domini dicentis: *Hoc facite in meam
 commemoracionem*, | et: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis
 | et biberitis eius sagwinem* etc.“ Et sequitur per eundem: „Et 1445
 F 21v ideo non potest esse laudabilis humilitas, sed contra |
 U 88r preceptum Cristi et ecclesie, si quis a comunione abstineat.
 G 182va Non enim preceptum fuit centurioni, ut Cristum in sua domo
 reciperet.“ Et sequitur per eundem: Quantum ad adultos,
 utrumque, scilicet baptizmus et hoc sacramentum, est 1450
 necessitatis. Et dicit, „quod peccatores magnum detrimentum
 paciuntur ex hoc, quod repelluntur a percepcione huius
 sacramenti; unde per hoc non sunt melioris condicionis. Et

1432 tamquam – loquens] *recte* SIM. CAS., *Gest. Dom.* l. 9, c. 25 (vol. 4, p. 392); *vide supra p. 165* || **1437/1445** spiritualis – etc] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80, a. 11 (p. 502^{ab}) || **1445/1449** Et² – reciperet] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80, a. 11 (p. 502^b) || **1449/1451** Quantum – necessitatis] *cf. ibid.* || **1451/1455** quod – precepti] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80, a. 11 (p. 502^b)

1435 quod¹] *om.* **D** || **1436** ubi] *om.* **E**; LXXIX] LIX **W** || **1438** Et ideo] *om.* **CJ** || **1438/1439** Et – sacramentum] *om.* **DM** || **1438** voto] desiderio **L**; percipiendi²] percipiendo **CJ** || **1439** hoc sacramentum] *om.* **V**; potest haberi] est **L**; salus] sanus **M** || **1444** et] ed ideo non **M** || **1444/1445** hominis – sagwinem] *om.* **BF** || **1445** et – sagwinem] *om.* **L**; biberitis eius] *om.* **D**; eius sagwinem] *om.* **VJ** || **1447** Cristi] *om.* **V**; quis] *om.* **D** || **1449** ad] *om.* **E** || **1452** ex hoc] *om.* **B**; repelluntur] depelluntur **W**

- 1455 licet in peccatis permanentes non excusentur propter hoc a
transgressione precepti.“ | Hec Thomas. L 251va
K 221rb
- Et dicit Albertus: „Nec ista sunt ege|na elementa, de
quibus Paulus Galatarum IIII, sed pocius sunt elementa, in
quorum effectu Deus constituit salutem nostram, quia
quavis talibus corporalibus elementis salutem non
1460 alligaverit, tamen in illis elementis salus invenitur et perditur
vita, quando non requiruntur, nisi articulus necessitatis et
non contemptus religionis elementum sacramentale
excludat“.
- Et si eucaristia non ponitur | sacramentum necessitatis, ut
1465 dicunt doctores, quare Innocencius Tercius, Extra, De
penitenciis et remissionibus, omnibus precipit „ad minus in
Pascha suscipi eucaristie sacramentum? Alioquin et vivens ab
ingressu ecclesie arceatur | et moriens cristiana sepultura
careat.“ Quare videtur, | quod eucaristia cadit sub precepto,
1470 cuius oppositum pretendunt doctores. Et quia secundum
Augustinum supra, Dominus cum dixit: *Nisi manducaveritis*
etc., nobis sacramentum commendavit, et secundum doctores
ly „nisi“ dicit necessitatem, et sic cadit sub necessitate et
precepto, eciam sicut baptismus secundum Thomam supra
1475 et maxime quoad adultos, | sicut | ergo de baptizmo dicitur:
J 252va
W 264r

1456/1463 Nec – excludat] ALBERT. M., *Sacr. d.* 6, tr. 2, c. 1 (p. 365^b); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 42v) || **1466/1469** ad – careat] X 5.38.12, FRIEDBERG II, 887 || **1471/1472** Augustinum – etc] *cf.* De consecr. D. 2 c. 44, FRIEDBERG I, 1330; *vide supra p.* 184 || **1471** Nisi manducaveritis] Ioh. 6, 54

1456 ista] illa **M**; elementa] alimenta **W**; de] *om.* **V** || **1457** Paulus] Paulus dicit **B**; Galatarum] ad Gallatas **UMLFK**, Gallatas **V**; sunt] *om.* **L** || **1458** effectu] *om.* **M** || **1459/1460** salutem – elementis] *om.* **E** || **1460** invenitur] inveniatur **F** || **1461** requiruntur] requirantur **F** || **1465** dicunt doctores] doctores dicunt **E**; Extra] Extra, ut dicunt doctores **D** || **1466** omnibus] hominibus **K**; precipit] precepit **EF** ad] et **B**; in] ad in **E** || **1467** suscipi eucaristie] eucaristie suscipi **D** eucaristie sacramentum] sacramentum eukaristie **W** || **1468** ecclesie] eukaristie **V**, *om.* **C** || **1471** manducaveritis] manducaveritis carnem Filii **JB**, carnem **K** || **1473** sic] *om.* **W**; sub – et²] ex necessitate sub **J** || **1475** maxime] maxime enim **F**; sicut] sic **D**

- F 22r | *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei*; sic hic dicitur in materia communionis: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sagwinem* etc.
- Sic est consimilis locucio: *Nisi iusticia vestra habundaverit plus quam scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum celorum*, Mathei V, ubi inter cetera Cristi mandata minima, secundum Crisostomum, quartum, scilicet de non iurare omnino, ponitur, | cum dicit Dominus exprimens | iusticiam antiquorum: *Iterum audistis, quia dictum est antiquis – non periurabis, reddes autem iuramentum Domino*. Subiungit statim, 1480
- K 221va | *Ego autem dico vobis non iurare | omnino* etc. Quod papa Extra, De
C 177r antiquorū: *Iterum audistis, quia dictum est antiquis – non periurabis, reddes autem iuramentum Domino*. Subiungit statim, 1485
- U 88v D | in quo nostra iusticia debet superhabundare, cum dicit: | *Ego autem dico vobis non iurare | omnino* etc. Quod papa Extra, De
192v iureiurando, *Etsi Cristus*, dicit, quod „Cristus precepit |
M 72v secundum ewangelicam veritatem, quod sermo vester esse
G 183ra debeat: est, est, non, non“, et tamen nichilominus in capitulo 1490
Excommunicamus, Extra, De hereticis, et in capitulo *Etsi questiones*, Extra, De symonia, pro heresi condempnat.

1476/1477 Nisi – Dei] Ioh. 3, 5 || **1477/1478** Nisi – sagwinem] Ioh. 6, 54 || **1479/1481** Nisi – celorum] Matth. 5, 20 || **1482/1487** Crisostomum – etc] *cf.* PS. CHRYSOST., *In Matth.* 12 (col. 697) || **1484/1485** Iterum – Domino] Matth. 5, 33 || **1486/1487** Ego – omnino] Matth. 5, 34 || **1488/1490** Cristus² – non²] X 2.24.26, FRIEDBERG II, 369 || **1491** Excommunicamus – hereticis] *cf.* X 5.7.13, FRIEDBERG II, 787-789 || **1491/1492** Etsi – symonia] *cf.* X 5.3.18, FRIEDBERG II, 754-755

1476 sancto] *om.* **BL**; potest] *om.* **B** || **1477** videre] introire in **L**; hic] *om.* **U** || **1478** Filii hominis] etc **J**; hominis – sagwinem] *om.* **B**; et – sagwinem] *om.* **L**; eius sagwinem] *om.* **W**; etc] *om.* **J** || **1479** iusticia – habundaverit] habundaverit iusticia vestra **L** || **1481** Mathei V] *om.* **V**; V] VI **U**; Cristi] decem **D** || **1482** quartum scilicet] *om.* **CJ**; de] *om.* **B** || **1483** exprimens] exponens **W** || **1485** reddes] reddas **CJL** **FK** iuramentum] iuramenta **E**; Domino] tuo Domino **F**; Subiungit] subdit **V** || **1486** superhabundare] habundare **L**; cum dicit] *om.* **G** || **1487** etc] *om.* **K**; Quod] Quod quidam **F** || **1489** sermo vester] vester sermo **B** || **1490** et] *om.* **MW** || **1491** et – capitulo] *om.* **J**

- XXV^{us}. Item allegant Apostolum I Corinthiorum XI, ubi
 1495 dicit: *Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem* etc.
 Respondetur, quod licet Cristus post cenam ministravit hoc
 sacramentum sub utraque specie, non tamen precepit, quod
 post cenam vel quod sub utraque specie deinceps ab | V 59v
 omnibus sumeretur, sed hoc dispositioni apostolorum et
 1500 suorum successorum reservavit, ut potest elici ex dictis
 Augustini Ad Ianuarium (supra allegatum) | in probacione 2^e B 160v
 conclusionis. Quia eciam Apostolus tunc non poterat illis
 totum agendi ordinem insinuare, post verba predicta
 subiunxit dicens: | *Cetera cum venero, ordinabo*. Eciam dici L 251vb
 1505 potest, quod qui communicat corpori, communicat et sagwini,
 et ergo sumere sub una specie tantum non est contra
 tradicionem Apostoli. Eciam secundum Allexandrum de
 Halys Dominus insinuat modum conficiendi et sumendi, ergo
 | convenienter | dispensavit sub duabus speciebus. E 54r
 1510 K 221vb
- [XXVI^{us}. Supra in responsione 2^e conclusionis dictum est
 de similitudine illa, scilicet sicut inmutatum est post cenam
 communicare, sic et inmutari potest, scilicet communicare sub
 | utraque specie, quod valde claudicat. Ubi patet per G 183rb F
 22v
 W 264v

1494/1509 Item – speciebus] *cf.* HARDT (col. 589-590); MANSI (col. 159) || **1495** Dominus – panem] I Cor. 11, 23 || **1501** Augustini – Ianuarium] AUG., *Epist.* 54, 8 (p. 232-233) = De consecr. D. 2 c. 54, FRIEDBERG I, 1334; *vide supra p. 126*; *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 228) || **1504** Cetera – ordinabo] I Cor. 11, 34 || **1507/1508** Allexandrum – Halys] *cf.* ALEX. HAL., *Summa theol.* 4, q. 10, par. 5 (p. 352-354); *vide supra p. 130*

1494 XXVus] *in marg.* EF, Vicesimo quinto W; allegant] allegant pro se F; Corinthiorum] ad Corinthios UMJFK || **1497** quod] *om.* CJ || **1498** quod] *om.* CJK; deinceps] ut deinceps CJ || **1499** omnibus] hominibus BW; apostolorum] discipulorum L || **1500** ut] quod K || **1501** supra allegatum] *om.* E || **1502** Apostolus tunc] tunc Apostolus D; tunc] *om.* L || **1504** subiunxit] subiungit J; dicens] *om.* L; Cetera] Et cetera UCJ || **1506** et] *om.* D; tantum] *om.* J || **1506/1507** contra tradicionem] contra dicionem V || **1508** conficiendi – sumendi] sumendi et conficiendi B; ergo] et ergo V || **1511** XXVIus] *in marg.* EF, Vicesimo sexto W; est] *om.* C || **1512** est] est illud CJ || **1513** sic et] et sic D

Augustinum, quod bene verum est, quod non precepit 1515
 Dominus, quod semper post alios cibos sumeretur, sed si
 Dominus hoc monuisset, nemo inmutasset, ut ibi. Sed quod
 Dominus hoc monuisset, nemo inmutasset, ut ibi. Sed quod
 homo tenetur hoc sacramentum sumere ex mandato Domini
 dicentis: *Hoc facite in meam commemoracionem* et iterum: *Nisi*
manducaveritis etc., patet manifeste supra in responsione 1520
 J 252vb precedentis conclusionis | per sanctum Thomam et alios, ut
 ibi. Et sic dicit Lira, I Corinthiorum XI, quod Apostolus ibi
 arguit Corinthios de hoc, quod male se habebant circa
 sacramentum eucaristie quantum ad cibum, quia aliqui
 eorum pransi sumebant. Ideo dicit: Quid dicam vobis super 1525
 hoc facto? Laudo vos de hoc? Interrogative dicit et respondet:
 In hoc non laudo. Post hoc ostendit huius sacramenti
 dignitatem, institucionem et usum ecclesie circa
 sacramentum, inducens fideles ad eius | debitam
 U 89r sumpcionem, ibi: *Hoc facite, quocienscunque biberitis, in meam |* 1530
 G 183va *commemoracionem*, ita quod bene quinquies facit mencionem
 de manducacione | et bibicione calicis et de hoc non
 D 193r reprehendit eos. „Nullo enim modo, quod dominus iubet,
 servus bonus prohibet,“ ut supra.

1515/1517 quod² – inmutasset] *cf.* AUG., *Epist.* 54, 8 (p. 232-233) ||
1519 Hoc – commemoracionem] Luc. 22, 19; I Cor. 11, 24 ||
1519/1520 Nisi manducaveritis] Ioh. 6, 54 || **1525/1527** Quid –
 laudo] *cf.* NICOL. LIR., *Postil. ad I Cor.* 11, 22 ad ‘Quid dicam vobis’,
 ‘Laudo vos’, ‘In hoc non’ (col. 291) || **1527/1530** Post –
 sumpcionem] *cf.* NICOL. LIR., *Postil. ad I Cor.* 11, 23 ad ‘Ego enim’
 (col. 291) || **1530/1531** Hoc – commemoracionem] I Cor. 11, 25 ||
1533/1534 Nullo – prohibet] C. 28 q. 1 c. 9, FRIEDBERG I, 1083; *vide*
supra p. 127

1515 quod¹] *om.* **D** || **1516** Dominus] *om.* **B**; quod] quod non **L**; sed]
 et **V** || **1517** inmutasset] hoc mutasset **K** || **1519** in –
 commemoracionem] etc **DBF**, *om.* **V**; commemoracionem]
 commemoracionem etc **MJL**, etc **K** || **1520** etc] carnem Filii etc **J**,
 carnem etc **MK**, *om.* **L**; manifeste supra] etiam supra manifeste **U** ||
1522 sic] sicut **J**; Corinthiorum] ad Corinthios **UMJLFK**; XI] **X F**
 ibi²] ubi **V** || **1522/1523** ibi arguit] arguit ibi **DE** || **1524** quia]
 quod **D** || **1525** pransi] perverse **B**, *om.* **V** || **1530** sumpcionem]
 suscepcionem **V** || **1532** et²] *om.* **V** || **1533** dominus] Deus **J** ||
1534 bonus] *om.* **G**

- 1535 Et quia | secundum Thomam, supra, mandatum est Domini dicentis: *Hoc facite in meam commemoracionem* | et iterum: *Nisi manducaveritis carnem* etc. et per doctores | dicentes, quod nisi dicit necessitatem, si ergo Apostolus sic disposuit Corinthiis huiusmodi usum sacramenti et sic habuit dispositum ecclesia primitiva et ordinatum, sicut concedunt doctores tamquam manifestum in principio | tercie conclusionis et in presenti responsione dicunt, quod hoc reservavit disposicioni apostolorum, mirum ultra modum, quare doctores huiusmodi disposicionem nituntur impedire, quam apostoli in primitiva ecclesia ordinarunt, | cum a fidelibus sic sumeretur sub utraque specie, ut per se fatentur, et nichilominus condempnare sub pretexto consuetudinis | eorum, que tamen non liberabit, sed *veritas liberabit vos?*
- 1540
- 1545
- 1550 Allegant postea Allexandrum de Halis: Si velit Allexander cum doctoribus, quod conficientes sic debent sumere, alii tamen fidelibus non exclusis, | bene; si autem volunt, quod conficientes tantum, habent contra eos ecclesiam primitivam, | que omnibus fidelibus sic ministravit, | ut sepe dictum est supra. Ideo dicit Iohannis XVII: *Non pro eis rogo tantum, sed pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me.* Et | Marci XIII dicitur: *Quod autem dico vobis, omnibus dico: vigilate,* ubi dicit Lira: „Ostendens, quod non loquebatur pro discipulis
- B 161r
K 222ra
C 177v
M 73r
F 23r
L 252ra
G 183bv
E 54v
W 265r
V 60r

1535 secundum Thomam] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80, a. 11 (p. 502^{ab}); *vide supra p. 187* || **1536** Hoc – commemoracionem] Luc. 22, 19; I Cor. 11, 25 || **1537** Nisi – carnem] Ioh. 6, 54 || **1548** veritas – vos] Ioh. 8, 32 || **1549** Allexandrum – Halis] *vide supra p. 129-130* || **1554/1555** Non – me] Ioh. 17, 20 || **1556** Quod – vigilate] Marc. 13, 37 || **1557/1558** Ostendens – futuris] NICOL. LIR., *Postil. ad Marc.* 13, 37 ad ‘Quod autem vobis’ (col. 621)

1535 Et – supra] *om.* **E** || **1536** commemoracionem] commemoracionem etc **J** || **1537** carnem] carnem Filii hominis **LF**, *om.* **UDMCJEKW**; carnem etc] *om.* **VB** || **1538** dicentes] *om.* **K** || **1540** ecclesia] in ecclesia **M** || **1545** a] *om.* **J** || **1547** sub pretexto] *om.* **B** || **1550** quod] quod cum **W**; sic debent] debent sic **CJ** || **1551** bene] unde eciam **B** || **1553** fidelibus] *om.* **G** || **1554** supra] *om.* **V**; Ideo] Unde **ME**; dicit] dicitur **B** || **1556** dicitur] *om.* **M**; dico vobis] vobis dico **L**

tantum, sed pro omnibus fidelibus presentibus et futuris.“
 Ideo dicit Crisostomus, quod Cristus „docuit apostolos XII et
 sub apostolis LXXII et ceteros cristianos“. Unde post 1560
 resurrectionem suam dixit, Mathei ultimo: *Docentes eos servare,*
 K 222rb *quecumque mandavi vobis,* | „videlicet,“ secundum Liram |
 J 253ra „sacramenta a Cristo instituta et alia ad fidem catholicam
 B 161v pertinentia“. Non enim dixit, Iohannis ultimo: Petre, |
 „amas me, pasce teipsum tantum, sed: *Pasce oves meas. Pascite ergo,* 1565
qui est in vobis gregem Dei, I Petri ultimo.

XXVII^{us}. Item allegant Gelasium papam, qui dicere videtur,
 quod sumentes sub specie panis tantum iudicantur rei peccati
 sacrilegii, „quia divisio unius eiusdemque mi|sterii sine 1570
 grandi sacrilegio non potest provenire“. | Respondetur
 U 89v secundum eosdem doctores, Allexandrum de Halis et
 G 184ra sanctum Thomam et glozatores Decreti, quod canon ille
 intelligitur de conficientibus. Et secundum sanctum Thomam

1559/1560 docuit – cristianos] Ps. CHRYSOST., *In Matth.* 3 (col. 649)
 || **1561/1562** Docentes – vobis] *Matth.* 28, 20 ||
1562/1564 videlicet – pertinencia] NICOL. LIR., *Postil. ad Matth.* 28,
 20 ad ‘docentes eos servare omnia’ (col. 472) || **1565** Pasce – meas]
 Ioh. 21, 17 || **1565/1566** Pascite – Dei] I Petri. 5, 2 ||
1568/1587 Item – acquiescere] *cf.* HARDT (col. 590-592); MANSI
 (col. 159-160) || **1570/1571** quia – provenire] *De consecr. D.* 2 c.
 12, FRIEDBERG I, 1318; *cf.* IAC., *Pius Iesus* (p. 82); *cf.* HUS, *Sang.*
Christ. (f. 42v); *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 246) || **1573/1574** canon –
 conficientibus] *cf.* ANDR. BROD., *Utrum licitum* (p. 164-165); *cf.*
 PETR. PULK., *Conf.* (p. 245)

1558 tantum] *del.* L; et] aut L || **1560** apostolis] apostolos E; LXXII]
 septuaginta discipulos Ps. *Chrysost.* || **1561** eos] vos B ||
1562 videlicet] patet B || **1564** enim] autem W; dixit] Cristus B, *om.*
 L || **1565** teipsum tantum] temetipsum D, tantum teipsum B
 tantum] *om.* L || **1566** est] *om.* DJ; est – vobis] in vobis est L; I –
 ultimo] *om.* L; ultimo] ultimo etc KW || **1568** XXVIIus] *in marg.*
 EF, Vicesimo septimo W || **1570** eiusdemque] eiusque C ||
1571 provenire] pervenire M || **1572** et] *om.* L || **1573** sanctum]
 secundum DJ || **1574** sanctum] *om.* J

- 1575 „perfeccio sacramenti non est in usu fidelium, sed in consecratione materie. Et ideo nichil derogat perfectioni huius sacramenti, | si populus sumat sub specie panis, dummodo sacerdos consecrans sumat sub utraque specie.“ D 193v
- Item si forte arguitur, quod sumpcio sub utraque specie sit
- 1580 maioris meriti, ut concedat Alexander de Halis, ergo sic sumi debet, respondetur, quod licet staret | sumpcionem sub utraque specie esse maioris meriti ratione augmentationis devocionis, tamen videtur, quod sumere sub una specie tantum obediendo in hoc laudabili et approbate consuetudini ecclesie sit in laicis maioris meriti, quam exigere vel sumere sub utraque specie, quia *quasi scelus ydolatrie est nolle acquiescere.*
- | XXVIII^{us}. Gelasius papa nullam facit mencionem de
- 1590 conficientibus, sed de sumentibus, cum dicit: „Comperimus, quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri porcione.“ Et sequitur: „Aut integra sacramenta percipiant“ etc. Et quare sacerdos | in sumendo non integrum | conmitteret sacrilegium et non laicus, non videtur ratio, | cum ratione comunicacionis | non est sacerdos preferendus nec econverso, sed qui se melius per devocionem disponit. K 222va
- W 265v
L 252rb
G 184rb
M 73v

1575/1578 perfeccio – specie] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 80. a. 12 (p. 503^b); *cf.* PETR. PULK., *Conf.* (p. 246) || **1579/1580** sumpcio – Halis] *non inveni* || **1586/1587** quasi – acquiescere] I Reg. 15, 23 || **1590/1591** Comperimus – porcione] De consecr. D. 2 c. 12, FRIEDBERG I, 1318; *cf.* IAC., *Pius Iesus* (p. 82); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 42r) || **1592** Aut – percipiant] *ibid.*

1577 huius sacramenti] sacramenti huius **L** || **1580/1582** ut – meriti] *om.* **G** || **1580** concedat] concedit **DJL** || **1582** augmentationis] maioris augmentationis **K** || **1583** quod] *om.* **L**; una] *om.* **B** || **1585** exigere – sumere] sumere vel exigere **J**; vel] et **W** || **1586** est] *om.* **CJ** || **1589** XXVIII^{us}] XXXVIII *in marg.* **E**, *in marg.* **F**, Vicesimo octavo **W**; nullam] non **G** || **1590** de] *om.* **D** Comperimus] *om.* **D** || **1591** tantummodo] tantum **LW**; sacri] sacra **L** || **1595** non – sacerdos] sacerdos non est **J**; preferendus] preferendus layco **F** || **1596** se] *om.* **W**; disponit] disposuit **D**

- B 162r Sacerdos enim ratione | caracteris conficit, sed ratione
 devocionis communicat. „Sic man bonis sapiebat, prout
 E 55r vo|lebant, *deserviens uniuscuiusque voluntati, ad quod quisque
 volebat, convertebatur*“, ut Sapientie XVI et Lira Numeri XI. 1600
 Nec Gloza dicti canonis Comperimus excludit alios a
 C 178r conficientibus, cum dicit: „Nam infirmus vel | sanus in
 necessitate sine vino sumere potest.“ Et sic excipit
 „necessitatem, que legem non habet“, de quo supra. Cristus
 enim non conficientibus, ymmo, secundum Gwillhelmum, 1605
 laicis in personis laicalibus existentibus sic dedit et primitiva
 ecclesia sic tenuit. Et hoc *sufficit discipulo, ut sit sicut magister
 eius*, | Mathei X.
 J 253rb
 U 90r Et dicit Lira I Corinthiorum X, „quod eucaristie
 sacramentum est quoddam | spirituale nutrimentum, et ideo 1610
 fit sub duplici specie, scilicet potus et cibi, quia utrumque
 requiritur ad rationem nutrimenti perfecti“. Et Thomas, ubi
 supra, questione LXXIII manifeste dicit, „quod dicitur unum

1597/1598 Sacerdos – communicat] *cf.* MATTH. JAN., *Regulae* l. 3, tr. 3, c. 13 (p. 105) || **1598/1600** Sic – convertebatur] NICOL. LIR., *Postil. ad Num.* 11, 6 ad ‘nihil alius respiciunt oculi nostri nisi man’ (col. 1233); *cf.* Sap. 16, 21 || **1602/1603** Nam – potest] De consecr. D. 2 c. 12, glossa ad ‘aut integra’ (col. 1917) || **1604** necessitatem – habet] De consecr. D. 1 c. 11, FRIEDBERG I, 1297; *vide supra p. 142* || **1604/1606** Cristus – dedit] *cf.* GUILL. MONT., *Sacr.* (f. 254r^b) || **1607/1608** sufficit – eius] Matth. 10, 25 || **1609/1612** quod – perfecti] NICOL. LIR., *Postil. ad I Cor.* 10, 16 ad ‘nonne communicatio’ (col. 278) || **1613/1621** quod – potus] THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 73, a. 2 (p. 434^a); *cf.* HUS, *Sang. Christ.* (f. 44r)

1597 sed] et V; ratione²] ratione communicationis W || **1598** man] manna DM, man *in marg.* id est manna B; man bonis] bonis man id est manna J || **1600** XVI] XI° M, XIII J || **1601** canonis] capituli UW; a] om. B || **1602/1603** in – vino] sine vino in necessitate E || **1603** necessitate] necessitatibus D; sine – potest] potest sine vino sumere L || **1605** enim] autem W || **1606** laicis] discipulis M || **1606/1607** primitiva ecclesia] ecclesia primitiva L || **1607/1608** magister eius] suus magister L || **1609** Corinthiorum] ad Corinthios UMJLFK || **1611** sub] de L; potus – cibi] cibi et potus J || **1612** requiritur] reperitur M || **1613** manifeste dicit] dicit manifeste L

- | sacramentum, | quia ordinatur ad spiritualem refeccionem, V 60v
 1615 que corporali conformatur. Ad corporalem autem | K 222vb
 refeccionem duo requiruntur, | scilicet cibus, qui est F 24r
 alimentum siccum, et potus, qui est alimentum humidum; et G 184va
 ideo eciam ad integritatem huius sacramenti duo concurrunt,
 scilicet spiritualis cibus et spiritualis potus, secundum illud
 1620 Iohannis VI: *Caro mea vere est cibus et sagwis meus vere est
 potus.*“ Ideo questione LXXVI dicit, quod „hoc est conveniens
 usui huius sacramenti, ut seorsum exhibeatur fidelibus
 corpus Cristi in cibum et sagwis in potum,“ | de quo D 194r
 multociens supra eciam per Gwilhelmum. Idem dicit Iulianus
 1625 papa De consecracione, distincione II, *Cum omne:* „Illud
 vero, quod pro complemento communionis intinctam tradunt
 eucaristiam populis, nec hoc prolatum ex ewangelio
 testimonium receperunt.“ Et sequitur: „Seorsum enim panis
 et seorsum calicis commendacio memoratur.“ Sic enim Cristus
 1630 instituit et primitiva ecclesia tenuit, prout superius sepius
 patuit. | W 266r
 Quod eciam maioris | meriti dicitur esse, prout allegant B 162v
 doctores secundum Allexandrum de Halis, quamvis in isto
 dicto non est ipsis doctoribus famosus doctor, nec approbant
 1635 sive recipiunt sicut superius in tercia conclusione eum | in G 184vb
 eo, quod videbatur pro eis, tamquam famosum doctorem
 receperunt, hic autem glōzant et sub specie obediencie

1620/1621 Caro - potus] Ioh. 6, 56 || **1621/1623** hoc - potum]
 THOM. AQ., *Summa theol.* 3, q. 76, a. 2 (p. 457^a) || **1625/1628** Illud
 - receperunt] De consecr. D. 2 c. 7, FRIEDBERG I, 1316 ||
1628/1629 Seorsum - memoratur] *ibid.* || **1632/1633** Quod -
 Halis] *cf. supra p. 194* || **1635** superius - conclusione] *cf. supra p.*
129-130

1614 quia] quod **D**; spiritualem refeccionem] refeccionem spiritualem
M || **1615** corporali] corporale **D**; corporali conformatur]
 conformatur corporali **B** || **1617** est] *om.* **CJ** || **1620** Iohannis] *om.*
B; et] *om.* **E** || **1621** est] *om.* **B** || **1624** supra eciam] eciam supra **L**
 || **1626** vero] *om.* **D** || **1627** prolatum] probatum **CJ** || **1629** Sic] Si
E || **1630** primitiva] *om.* **J** || **1632** eciam] *om.* **M**; maioris] *om.* **V**
 esse] *om.* **D** || **1634** dicto] *om.* **V**; est] *om.* **M**; ipsis] cum ipsis **L** ||
1636 eo] toto **W** || **1637** hic] hinc **B**

K 223ra	evadere nituntur. Cum tamen subditi non tenentur prelati obedire, inquan tum deviant a Cristo, I Corinthiorum XI: <i>Imitatores mei estote, sicut et ego Cristi</i> . Inferiora enim	1640
L 252va	Primum autem verum exemplar imitationis est Filius Dei, Iohannis I ^o : <i>Omnia per ipsum facta sunt</i> , propter	
E 55v	quod omnium perfeccio consistit in imitatione huius exemplaris. Ideo dicitur Mathei XIII in Omelia super illo: <i>Simile est regnum celorum homini, qui seminavit bonum semen</i>	1645
M 74r	etc., quod „Cristus Petro mandat omnibusque in Petro: <i>Sequere me</i> , ac si dicat: Imitando me michi conformis	
J 253va	efficere. Insinuat hic Dominus loquens Moysi et in Moise cunctis ecclesie rectoribus: <i>Omnia</i> , inquit, facies ad exemplar,	1650
U 90v	quod tibi monstra tum est in monte. Quid est ‘ad exemplar’? Hoc est ad uniformitatem et hoc in monte, id est	
F 24v	in Cristo. Extra hunc montem precipitium est, digressio est, in digressionem distortio, in distortione dissimilitudo, in	
G 185ra	dissimilitudine deformitas, in deformitate denique monstrum invenitur, quoniam ipsa deformitas monstrum est. Ergo si extra hunc montem es, extra formam es, quoniam ipsa forma in monte, id est in Cristo, est. Omne enim	1655

1640 Imitatores – Cristi] I Cor. 11, 1 || **1640/1645** Inferiora – exemplaris] *cf.* NICOL. DRESD., *Sermo Nisi manducaveritis* (p. 184) || **1643** Omnia – sunt] Ioh. 1, 3 || **1646** Simile – semen] Matth. 13, 24 || **1647/1660** Cristus – facit] FOLC. SITT., *Hom.* (p. 325-326) || **1648** Sequere me] Act. 12, 8 || **1650/1651** Omnia – monte] *cf.* Hebr. 8, 5; *cf.* Ex. 25, 40

1638 evadere nituntur] nituntur evadere **L**; tenentur] teneantur **J** || **1639** inquan – tum] *om.* **D**; deviant] debeant **U**; Corinthiorum] ad Corinthios **UMLFK** || **1643** per – facta] facta per ipsum **D** || **1645** XIII] XIII° **V**; in] *om.* **D**; super] supra **F**; illo] isto **UVDMCJBLEFKW** || **1646** bonum semen] semen bonum **B** || **1647** Petro^{1]} in Petro **L**; in] *om.* **L** || **1648** dicat] diceret **B**, sic dicat **W**; michi] *om.* **E** || **1649** hic] hec **UVDMCJBLEFKW**; Moise] Moysi **V** || **1650** facies] facias **CB** || **1651/1652** Quid – monte] *om.* **V** || **1651** ad] aliud **M** || **1652** est^{1]} *om.* **L**; hoc in] in hoc **J**; id est] hoc **J** || **1655** denique] *om.* **L** || **1656** ipsa] ipsarum **K**; monstrum^{2]} *om.* **K** monstrum est] est monstrum **L** || **1657** Ergo] *om.* **K** || **1658** id est] et **D**; in^{2]} *om.* **B**

- membrum, quod suo capiti non congruit, a conformitate
 1660 recedit, monstrum facit.“ Hec et plura alia ibi. Ipsi namque
 prelati non habent precipere, prout et quando eis placet, cum
 non sint Domini subditorum, sed eorum ministri, ut dicit
 Lira, I Corinthiorum III, super isto: *Omnia vestra sunt*, et
 Colossensium I super | isto: | *Cuius factus sum ego minister*. K 223rb
- 1665 Relinquitur ergo, quod contra eorum inhibitionem sine B 163r
 trepidacione | fideles possunt accipere sacramentum, D 194v
 secundum quod superior, scilicet Cristus, instituit, quia „lex
 superioris per inferiorem tolli non potest,“ ut De eleccione,
Ne Romani, | in Clementinis, „cum nec habeat imperium par
 1670 in parem,“ ut Extra, De eleccione, *Innotuit*. „Unde Propheta
 ait: ‘Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea?
 Aut exaltabitur serra contra eum, qui trahit eam?’ Hiis | ita V 61r
 ex divina Scriptura conmemoratis sole clarius probavimus
 non posse quemquam, qui minoris auctoritatis est, eum, | G 185rb
 1675 qui | maioris potestatis et auctoritatis est, iudiciis suis adicere C 178v
 aut propriis diffinicionibus subiugare.“ Hec XXI distincione,
Inferior. Cum ergo Cristo data sit omnis potestas in celo et in
 terra, quis auderet eum sibi subiugare propriis suis

1661/1662 cum – ministri] *cf.* NICOL. LIR., *Postil. ad I Cor.* 3, 21 ad
 ‘omnia enim vestra sunt’ (col. 223); *cf.* NICOL. LIR., *Postil. ad Col.* 1,
 25 ad ‘factus sum ego’ (col. 616) || **1663** Omnia – sunt] I Cor. 3, 21
 || **1664** Cuius – minister] Col. 1, 25 || **1667/1668** lex – potest]
 Clem. 1.3.2, FRIEDBERG II, 1135 || **1669/1670** cum – parem] X
 1.6.20, FRIEDBERG II, 62 || **1670/1676** Unde – subiugare] D. 21 c.
 4, FRIEDBERG I, 70 || **1677/1678** Cristo – terra] *cf.* Matth. 28, 18

1662 Domini subditorum] subditorum Domini **J**; ministri] minister **B**
 || **1663** Corinthiorum] ad Corinthios **UMJLFK**; isto] illo **M**; et] *om.*
GCJB || **1664** Colossensium] ad Colossenses **UMLFK**, Galatarum
D; isto] illo **M** || **1665** inhibitionem] prohibicionem **L** ||
1666 fideles possunt] possunt fideles **UVDMCJBLEFKW** ||
1668 ut] *om.* **F** || **1669** nec] non **K**; habeat] habeant **M** || **1671** secat
 in] seccatur **D** || **1672** Hiis] *om.* **B**; ita] itaque **M** || **1673** clarius
 probavimus] probabilius clarius **B**; probavimus] probabimus
GUMLEFK, probabilius **V** || **1674** non – quemquam] quemquam
 non posse **L**; est] *om.* **L** || **1674/1675** eum – est] *om.* **B** ||
1675 potestatis – auctoritatis] auctoritatis et potestatis **D** ||
1678 quis] *om.* **J**

diffinicionibus legem suam ewangelicam ad libitum ipsius
 limitando, nisi esset *filius perdicionis, qui extollitur super omne* 1680
id, quod dicitur Deus? Ille enim putabit se posse inmutare
 tempora et leges, ut supra. „Quod enim Deus instituit, |
 F 25r nephas est crimen appellari. Cum non possint inter peccata
 deputari, que lex precipit. Quia quidquid bene gestum fuerit
 et secundum precepta legalia custoditum, non potest 1685
 facientibus deperire,“ ut XXVI distincione, *Deinde*. Pre
 omnibus ergo audiendus est Cristus, ut supra | secundum
 L 252vb Symonem de Cassia et in Concordanciis. Ymmo | non debet
 E 56r esse nobis vilioris | condicionis quam Pilatus, qui Iohannis
 K 223va XIX dicit: *Quod | scripsi, scripsi*. Sufficit ergo, quod | ita 1690
 J 253vb scriptum sit. Et patet, quod valde impertinenter ad
 U 91r scriptum sit. Et patet, quod valde impertinenter ad
 G 185va propositum allegant, quod scribitur primi | Regum XV et
 allegative LXXXI distincione, *Si qui, scilicet quod scelus*
 B 163v *ydolatrie | est, nolle acquiescere*, cum non intendit Scriptura |
 M 74v ista obediendum esse contra legem Dei et sanctorum ritum, 1695
 ut videntur pretendere, qui allegant eam ad presentem
 materiam communionis, sed secundum legem Dei non
 obedire eciam cuicumque est reprehensibile.

Et in isto sensu allegatur in dicto canone *Si qui* per
 Gregorium, scribens omnibus per regnum Ytalicum et 1700

1680/1681 filius - Deus] II Thess. 2, 3-4 || 1681/1682 Ille - leges]
cf. Dan. 7, 25; *vide supra p.* 125, 132 || 1682/1686 Quod -
 deperire] D. 26 c. 3, FRIEDBERG I, 96-97 || 1686/1687 Pre -
 Cristus] *vide supra p.* 124; *cf.* D. 8 c. 9, FRIEDBERG I, 15 ||
 1690 Quod - scripsi²] Ioh. 19, 22 || 1693/1694 scelus -
 acquiescere] I Reg. 15, 23; *cf.* D. 81 c. 15, FRIEDBERG I, 285

1679 ipsius] suum JL || 1681 id] illud F, *om.* DW; putabit] putavit
 LK; se] *om.* G || 1683 non] *om.* K; possint] possit W ||
 1684 precipit] precepit DF; bene] *om.* E || 1685 secundum] inter L
 || 1686 facientibus] patientibus K; deperire] impedire K; Deinde]
 Inde L; Pre] Pro D || 1687 ergo] igitur M || 1689 esse] *om.* W
 nobis] *om.* K; condicionis] *bis* K || 1690 XIX] XX B; Sufficit] facit
 CJ; ita] *om.* J || 1693 allegative] allegat ibi F; LXXXI] LXXX L
 scilicet] *om.* K; scelus] zelus M || 1695 ista] illa *corr. ex.* ista F, ista
suprascriptum ita W || 1696 eam ad] et B || 1698 cuicumque -
 reprehensibile] est reprehensibile cuicumque L || 1699 canone]
 capitulo MLK

- 1705 Tewtonicorum, ut sic: „Si qui presbiteri sunt, dyaconi vel subdiaconi, qui in crimine fornicacionis iaceant, interdicimus eis ex parte Dei omnipotentis et sancti Petri auctoritate ecclesie introitum, usque dum peniteant et | emendent. Si qui vero in peccato suo perseverare maluerint, nullus vestrum eorum audire presumat officium, quia benedictio eorum vertetur | in malediccionem et oracio eius in peccatum testante Domino per prophetam: ‘Maledicam,’ inquit, ‘benediccionibus vestris.’ Qui vero huic saluberrimo precepto obedire noluerint, ydolatrie peccatum incurrent Samuele teste et beato Gregorio instruente: | ‘Peccatum aureliolandi est non obedire et scelus ydolatrie est nolle acquiescere’. Peccatum ergo paganitatis incurrit quisquis, | dum cristianum se esse asserit, sedi apostolice obedire contempnit.“ Hec ibi. In illa enim sententia residet Apostolus, cum dicit: *Si quis frater nominatur fornicator aut avarus, | cum huiusmodi nec cibum sumere nec ave ei dicere nec in domum recipere, sed secundum dictum Salvatoris esse debet sicut ethnicus et publicanus, neque in sterquilinium utilis est*, Luce XIII. Sic suomodo dicitur 1, questione 7: „Pervenit ad nos fama sinistra, quod quidam episcoporum non sacerdotibus proprie dyocesis decimas atque cristianorum oblaciones conferant, sed pocius laicalibus personis, videlicet militum sive servitorum vel, quod gravius est, consagwineis.
- W 267r
D 195r
G 185vb
K 223vb
F 25v

1701/1715 Si - contempnit] D. 81 c. 15, FRIEDBERG I, 284-285 || 1716/1717 Si - sumere] I Cor. 5, 11 || 1717/1718 nec² - recipere] cfr. II Ioh. 1, 10 || 1719 sicut - publicanus] Matth. 18, 17 || 1719/1720 neque - est] Luc. 14, 35 || 1720/1727 Pervenit - habeatur] C. 16 q. 7 c. 3, FRIEDBERG I, 801 = C. 1 q. 3 c. 13, FRIEDBERG I, 417

1701 Si] *om.* W; sunt] sive E; vel] *om.* C || 1702 crimine] *corr. in* crimen F; iaceant] iaceant *suprascriptum* incidant F || 1703 Dei] *om.* M || 1705 maluerint] voluerint L; vestrum] nostrum V || 1707 in¹] *om.* B; eius] eorum L || 1708 per] *om.* K; prophetam] prophetam eius B || 1712 est¹] *om.* E; est²] *om.* VK || 1713 ergo] *om.* W quisquis] quisque MC || 1714 esse] *om.* M; obedire] *om.* U || 1715 Hec ibi] *om.* V; ibi] ille D; enim] *om.* CJ || 1716 cum] quando J || 1717 nec³] vel U || 1718 sed] et UCJW || 1719 sicut] et sicut W || 1721 nos] aures vestras E || 1724 consagwineis] saguineis M

B 164r V 61v	Unde si quis amodo episcopus inventus fuerit huius divini precepti transgressor, inter maximos hereticos et anticristos non minimus habeatur.“ Hec Gregorius VII ibi.	1725
G 186ra U 91v L 253ra J 254ra E 56v	Et quot putas huiusmodi invenirentur in concilio Constanciensi, qui tantum et tale testimonium dederunt de capite eorum, quod quondam dicebant sanctissimum, sed quale nunc ostendit condemnatio eorum et articuli contra ipsum collecti? Quid putas in membris inveniretur, cum heu, ut dicitur in Omelia, ubi supra, „nullus locus vacat a zizaniis inimici hominis? Profecto non paradisu vel ipsum empirreum, non apostolorum collegium; in empirreo peccatum superbie, in paradiso culpam inobediencie, in apostolorum collegio seminavit tradicionem Iude. Quid putas, quod nunc facit in“ Constanciensi congregacione? „An forte nescit ibi viam, aut introire non audet? Quoniam non est sanctorum locus, quem non triverit pes eius. Ubique generat, ubique seminat.“ Nonne <i>factum est, cum quadam die</i> <i>venissent filii Dei et starent coram Domino, venisset Sathan inter</i> <i>eos? Iob II. Numquid homo comparacione Dei iustificabitur, aut</i> <i>factore suo purior erit vir? Ecce, qui serviunt ei, non sunt stabiles,</i> <i>et in angelis suis reperit pravitatem. Quanto magis hii, qui</i>	1730 1735 1740
K 224ra W 267v M 75r C 179r	et in angelis suis reperit pravitatem. Quanto magis hii, qui habitantes domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, Iob III. Concordat 2 ^a Petri II. Nec adhuc secundum beatum Bernhardum (ad Eugenium papam scribens) „revelavimus	1745
G 186rb D 195v		

1733/1734 nullus – hominis] *cf.* Matth. 13, 24-30 ||
1733/1741 nullus – seminat] FOLC. SITT., *Hom.* (p. 325); *cf.* NICOL.
DRES., *Puncta* (p. 68) || **1741/1743** factum – eos] Iob 2, 1 ||
1743/1746 Numquid – fundamentum] Iob 4, 17-19 || **1747** 2a – II]
cf. II Petr. 2 *passim* || **1748/1750** revelavimus – appareat] GAUFR.
CLAR., *Coll.* c. 12 (p. 104)

1725 Unde] *om.* **J**; amodo episcopus] episcopus amodo **D**; huius]
huiusmodi **J** || **1728** invenirentur] inveniendo **U** || **1729** et] *om.* **UF**
|| **1733** ut] cum **D**; in] ut in **L**; ubi] ut **U** || **1734** ipsum] ipsius **D** ||
1738 quod] quid **UK**; facit] factum est **F**; Constanciensi
congregacione] monasterio *Folc. Sitt.* || **1740** quem] *om.* **U**, quam **K**
|| **1741** est] *om.* **W** || **1742** Dei] *om.* **G** || **1742/1743** venisset – eos]
affuit inter eos et Sathan **L** || **1743** homo] *om.* **L** ||
1745 pravitatem] firmitatem **B** || **1746** habitant] habeant **K** ||
1747 beatum] *om.* **GJ**

- occulta dedecoris, nec parietem effodimus, ut abhominatio
 1750 maior | appareat“. Nichil enim adhuc locuti sumus de symonia, prima et precipua heresi, ut I, questione ultima, *Patet*, de qua tamen vide supra in collectis ex Speculo aureo. F 26r
- Insuper timendum est de multis monstris inibi congregatis, de quibus pulchre in dicta Omelia, ubi supra, sic inquit: „O
 1755 clerice vel canonicus tu, qui plures habes ecclesias, an ignoras, quia in uno corpore plura capita vel | sub uno capite plura corpora tibi constituens monstrum te facis bicapitilis nimirum vel tricapitilis, dum tu duas vel tres | ecclesias tenes? Et sic deinceps, quo tibi plura succreverint beneficia, B 164v
 1760 plura succrescunt capita, et quo plura creverint, deformius monstrum coram Cristo et ecclesia apparebis et indeformis, quia cum Cristo conformis non es,“ „qui unus sponsus una contentus sponsa, unum caput | uno contentus corpore. Quid ergo amplius est, monstruosum est. Si quis enim vult K 224rb
 1765 pingere aut sculperre ymaginem | veri hominis et illam pingit vel sculpsit bicorporem vel tricorporem sub uno capite vel econverso, nonne potius ymago illa representabit monstrum | quam hominem? Sic et tu sacerdos, qui plures habes J 254rb
 ecclesias, plures curas. Tu prelate, qui plures tenes | L 253rb

1751 symonia – heresi] *cfr.* C. 1 q. 7 c. 27, FRIEDBERG I, 437-438 ||
1752 Speculo aureo] *vide supra p. 153-157* || **1754/1762** O – es] FOLC. SITT., *Hom.* (p. 325) || **1762/1785** qui – foro] *ibid.* (p. 327); *cfr.* NICOL. DRESD., *Puncta* (p. 68); NICOL. DRESD., *De proprio sacerdote et casibus* (f. 87r)

1749 parietem] pietatem **M**; ut] aut **L** || **1750** locuti sumus] sumus locuti **J**; de] et de **CJ** || **1751** et – heresi] heresi et precipua **L**; ut] quod **F** || **1752** *Patet*] *om.* **B**; qua] quibus **M**; tamen] *om.* **W**; tamen – supra] *om.* **E**; vide] vides **F**; in] ex **W** || **1753** est] *om.* **E** || **1754** pulchre] *om.* **L**; ubi] ut **U**; ubi supra] *om.* **K**; sic] pulchre sic **L** || **1756** quia] quod **W**, *om.* **U** || **1756/1757** vel – corpora] *om.* **J** || **1757** corpora] capita **C**; constituens] constitues **C** || **1759/1760** beneficia – creverint] *om.* **J** || **1760** succrescunt] succreverint **V** || **1761** monstrum] *om.* **L**; indeformis] inde deformis *Folc. Sitt.* || **1762** qui] quoniam **F** || **1764** est¹] *om.* **M** monstruosum] monstrum **V**; enim] *om.* **G** || **1765** veri hominis] hominis veri **L** || **1765/1766** pingit – sculpsit] sculpsit vel pingit **V** || **1766** sub] vel sub **B** || **1769** plures¹] plurimas **M**; tenes] *om.* **F**

- dignitates, magis prenotas, magis representas monstrum 1770
 quam Cristum. Ergo figura es mendax, ymago fallax. O
 Domine Iesu, qualia et quanta monstra tu vides in ecclesia!
 E 57r Quisnam locus sanctorum, qui non | habeat monstrum?
 Habet parrochia, habet canonia, habent et ipsa monasteria.
 W 268r Habet parrochia monstrum sacerdotem trium | vel duarum 1775
 V 62r ecclesiarum tamquam | sub uno capite duo vel tria corpora
 gestantem. Habet canonia monstrum canonicum duarum vel
 trium prebendarum tamquam unum corpus duarum vel
 trium facierum. Habent denique et ipsa monasteria
 monstrum suum tamquam unum bicapitem monachum 1780
 K 224va negociatorem. Olim sane dicebatur clau|strum a claudendo,
 G 186vb hodie potius dicitur a claudicando, | quoniam viri claustrales
 rebus temporalibus inhyantes quasi in utramque partem
 claudicant, dum servire Deo volunt | et mammonae, religioni
 F 26v et ambitioni, polo simul | et foro.“ Hec et multa | alia ubi 1785
 M 75v et ambitioni, polo simul | et foro.“ Hec et multa | alia ubi
 D 196r supra.
- Huiusmodi ergo monstra, hereticos et anticristos non
 minimos, de quibus supra in canone *Pervenit*, primum de
 medio eorum abicientes, demum ordine debito et sine errore
 B 165r procedere possunt | ad corrigendum excessus et 1790
 reformandos mores aliorum, quia, ut dicit Felix papa, „qui
 trabem gestat in oculo, probatur non posse educere festucam
 de oculo fratris sui“. Et est ewangelium Mathei VII et Luce

1788 supra – Pervenit] C. 16 q. 7 c. 3, FRIEDBERG I, 801 = C. 1 q. 3 c. 13, FRIEDBERG I, 417; *vide supra p. 200-201* || 1791/1793 qui – sui] C. 3 q. 7 c. 2, FRIEDBERG I, 526 || 1793 Mathei VII] *cf.* Matth. 7, 3-5 || 1793/1794 Luce VI] *cf.* Luc. 6, 41-42

1770 dignitates] prebendas seu dignitates L || 1773 sanctorum] sanctorum est M || 1774 habent] et habent M || 1780 unum] Ianum *Folc. Sitt.*; monachum] *om.* L || 1781 dicebatur – strum] dicebantur claustra L || 1782 dicitur] dicuntur L || 1783 rebus temporalibus] temporalibus rebus L || 1784 volunt – mammonae] et mammonae volunt D || 1785 polo] celo F || 1787 ergo] *om.* K hereticos] *om.* J || 1788 in] *om.* M; primum] primum sicut trabem E || 1789 debito] debitorum U || 1790 procedere] precedere CJ excessus] accessus KW; et] ad B || 1790/1791 et reformandos] et reformando U, et reformandum M, ad reformandum L || 1793 de oculo] *om.* B; de – sui] fratris sui de oculo L

- VI. Item Gregorius in Moralibus: „Qui sine peccato est
 1795 vestrum, primus in illam lapidem mittat. Ad aliena quippe
 punienda peccata ibant et sua reliquerant. Revocentur itaque
 intus ad conscienciam, ut prius propria corrigant, et tunc
 aliena reprehendant.“ Et sequitur: „Prius ipsi purgandi sunt,
 1800 per quos aliorum culpe feriuntur, ut ipsi iam mundi per
 ulcionem veniant, qui aliorum vicia corrigere festinant.“ Item
 Ambrosius super *Beati immaculati*: „Iudicet ille de | alterius E 92v
 errore, qui non habet in se ipso, quod condempnet. | Iudicet G 187ra
 ille, qui non agit eadem, que in alio putaverit punienda, ne
 cum de alio iudicat, in se ferat sentenciam. Iudicet ille, qui ad
 1805 pro|nunciandum nullo odio, nulla offensione, nulla levitate
 ducatur. Et post pauca: Bonus iudex nichil ex arbitrio suo
 facit | et domestice proprie voluntatis, sed iuxta leges et iura
 pronuncciat, et sicut se habet natura, decernit; obsequitur
 legibus, non adversatur, examinat cause merita, non | mutat. W 268v
 1810 Discite iudices, quem in | iudicando tenere debeatis
 affectum, quam societatem, quam sinceritatem. Qui iudicat, | L 253va
 non voluntati sue obtemperare debet, sed tenere, quod C 179v
 legum est. In iudicando cordi magis est custodia veritatis,
 quam obediencia voluntatis.“ Item Gregorius: „Postulatus
 1815 Deus iudicare de peatrice non statim dat iudicium, sed prius
 se inclinans deorsum digito | scribebat in terra | typice nos E 57v
 F 27r

1794/1798 Qui – reprehendant] C. 3 q. 7 c. 3, FRIEDBERG I, 526 = GREG. M., *Moral.* 14, 29, 34 (p. 718) || **1798/1800** Prius – festinant] C. 3 q. 7 c. 3, FRIEDBERG I, 527 = GREG. M., *Moral.* 14, 29, 34 (p. 719) || **1801** Beati immaculati] Ps. 118, 1 || **1801/1814** Iudicet – voluntatis] C. 3 q. 7 c. 4, FRIEDBERG I, 527 || **1814/1821** Postulatus – dirimemus] C. 3 q. 7 c. 6, FRIEDBERG I, 528

1794 VI] XI° U || **1795** primus] primo U; illam] illum E; Ad] Et B
 aliena] alia CJ; quippe] om. L || **1796** itaque] ita B || **1797** ut] om.
 B; propria] propriam F || **1799** quos] aliquos F; feriuntur] sanantur
 D, ve(riuntur) W || **1802** quod] quid F; condempnet] dampnat V,
 condempnat DM || **1803** ille] om. B; non] om. D; que] que ideo F
 putaverit] noverit L || **1804** in] de F || **1807** et¹] bis J || **1808** et]
 om. F; sicut] sic D; se habet] habet se B || **1810** quem] quomodo F ||
1810/1811 quem – quam¹] om. B || **1812** sue] om. F; obtemperare]
 hoc temperare M; obtemperare debet] debet obtemperare L ||
1813 magis est] est magis J || **1815** dat] det L, om. F

- instruens, ut cum quolibet proximorum errata conspiciamus, non hec antea reprehendendo iudicemus, quam ad conscienciam nostram humiliter reversi digito discrecionis
 G 187rb eam sollerter exculpemus, | et quid in ea creditori placeat, 1820
 quidve displiceat, examinacione dirimemus.“ Hec III, questione VII, *Qui sine, Iudicet, Postulatus* et in concordanciis ibi positis.
- B 165v Si ergo | in concilio sic procedatur excluso odio et a se
 ipso incepto, non secundum arbitrium proprie voluntatis, sed 1825
 D 196v iuxta legem, | dicimus sine errore iudicatum, scientes, quod „sicut stellas celi non extingwit nox, sic mentes fidelium
 K 225ra inherentes | firmamento sacre Scripture non obscuret mundana iniquitas,“ ut XXXVIII distincione, *Sicut*. Si autem
 M 76r | per oppositum, tunc secus est credendum, sed legi Dei 1830
 V 62v adherendum non obstantibus | quibuscunque vel quorumcunque conciliis in ipsa non fundatis, ut dicit Isydorus XI, questione ultima: „Si is, qui preest, fecerit aut cuiquam, quod a Domino prohibitum est, facere iusserit, vel quod scriptum est, preterierit, aut preterire mandaverit, 1835
 sancti Pauli apostoli sententia ingerenda est dicentis: Eciamsi nos aut angelus de celo ewangelizaverit vobis, preterquam quod vobis ewangelizavimus, anathema sit. Si quis | prohibet, quod a Domino preceptum est, vel rursus imperat fieri, quod
- U 93r

1827/1829 sicut - iniquitas] D. 38 c. 8, FRIEDBERG I, 142 ||
 1833/1844 Si - habeatur] C. 11 q. 3 c. 101, FRIEDBERG I, 671-672

1817 cum] dum VD, om. B; quolibet] om. G; proximorum errata] errata proximorum L || 1818 non] om. F || 1820 creditori] creatori J, creditori *suprascriptum* id est cre... K || 1821 quidve] quid W dirimemus] dirimemus *in marg.* id est exponemus C, dirimemus id est exponemus J, om. B || 1822 Iudicet] Iudex V; Postulatus] Postulator W; in] om. W || 1824 a] om. V || 1826 legem] leges D quod] om. F || 1827 stellas] stellam J || 1828 obscuret] obscurat BL || 1829 XXXVIII] XXVIII E, XXX F, LXXX W || 1833 preest] prodest K || 1835 est] om. L || 1836 apostoli] om. LF; est] om. VDM || 1837 aut] vel J; ewangelizaverit] aliud ewangelisaverit L preterquam] preter B || 1837/1838 preterquam quod] quam L || 1838 quod] om. FW; vobis ewangelizavimus] ewangelisavimus vobis E; ewangelizavimus] ewangelisamus V, ewangelisaverimus M || 1839 est] om. G; rursus] rursus E; fieri] om. L

- 1840 Dominus prohibet | fieri, execrabilis sit omnibus, qui diligunt Deum. Is, qui preest, si preter voluntatem Dei vel preter quod in sanctis Scripturis evidenter precipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, | tamquam falsus testis Dei aut sacrilegus | habeatur.“ Item Fabianus papa ibidem: „Qui omnipotentem Deum metuit, nec contra ewangelium nec contra apostolos nec contra prophetas vel sanctorum patrum instituta agere aliquid ullomodo consentit.“
- 1845 Concludendo ergo secundum Iohannem Crisostomum ibidem: „Nolite timere eos, qui occidunt corpus, ne forte propter timorem mortis non libere dicatis, quod audistis, nec fiducialiter non predicetis omnibus, que in aure soli | audistis. Sicut ergo ex hiis verbis ostenditur, non solum ille proditor est veritatis, | qui transgrediens veritatem pro veritate palam mendacium loquitur, sed eciam ille, qui non libere veritatem pronuncciat, quam libere pronuncciare oportet, aut non libere veritatem defendit, quam libere defendere convenit, proditor est veritatis. Nam sicut sacerdos debitor est, ut veritatem, quam audivit a Deo, libere predicet, | sic laicus debitor est, ut veritatem, quam audivit | a sacerdotibus, probatam quidem in Scripturis, defendat fiducialiter, | quod si non fecerit, prodidit veritatem. Corde enim creditur ad iusticiam, oris autem confessio fit ad
- 1850 K 225rb
- 1855 F 27v
L 253vb
- 1860 B 166r
G 187vb
E 58r

1844/1847 Qui – consentit] C. 11 q. 3 c. 95, FRIEDBERG I, 669 ||
1849/1863 Nolite – salutem] PS. CHRYSOST., *In Matth.* 25 (col. 761-762)

1840 fieri] *om.* M || 1841 Deum] eum M; si preter] *om.* F; quod] quam F || 1842 vel²] *om.* D || 1844 ibidem] *om.* F || 1846 contra] *om.* E || 1847 ullomodo] nullomodo DE || 1848 Iohannem] *om.* B || 1849 eos] *om.* J; ne] *om.* W || 1852 Sicut] Sic G; hiis] dictis V, predictis D; ille] *om.* K || 1853 proditor est] est proditor BW || 1854 loquitur] loquitur etc C || 1857 convenit] conveniet C, convenit *suprascriptum* tenetur F; est veritatis] veritatis est W; Nam] *om.* U || 1858 debitor] debitus V || 1860 quidem] quidam CBW in] *om.* J || 1861 prodidit] prodit V || 1862 oris] ore UJLFW confessio] et confessio W; confessio fit] fit confessio L

- 1885 approbata consuetudo ecclesie servavit et servat, quod huiusmodi sacramentum non debet confici post cenam, neque a fidelibus recipi nisi in casu infirmitatis aut alterius ne|cessitatis a iure et ab ecclesia concesso et admissio. Et sicut hec consuetudo ad evitandum | pericula aliqua et scandala rationabiliter introducta est, sic potuit simili vel maiori ratione introduci et rationabiliter observari, quod, licet in primitiva ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur a fidelibus sub utraque specie, tamen postea a conficientibus sub utraque specie et a laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur, cum firmissime credendum sit et nullatenus dubitandum integrum corpus Christi et sagwinem tam sub specie panis, quam sub specie | vini veraciter contineri. | Quod huiusmodi consuetudo ab ecclesia rationabiliter introducta et diutissime observata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine ecclesie auctoritate prohibito inmutare. Quapropter dicere, quod hanc consuetudinem | aut legem observare sit sacrilegium aut illicitum, censi debet erroneum; et pertinaciter asserentes | oppositum premissorum tamquam heretici sunt arcendi et graviter puniendi per dyocesanos locorum seu officiales eorum aut heretice pravitatis inquisitores in regnis seu provinciis, | in quibus contra hoc decretum forsitan fuerit attemptatum, iuxta canonicas et legitimas sanctiones in favorem catholice fidei contra hereticos | et eorum fautores salubriter adinventas.
- 1895 B 166v
L 254ra
- 1900 K 225vb
G 188rb
- 1905 E 58v
C 29v
- 1910 D 197v

1884 post cenam] *om.* **D** || 1885 recipi] recipi non ieiunis **V** || 1886 a] et a **M** || 1887 evitandum] evitanda **E**, vitanda *Conciliorum oecumenicorum decreta* (p. 419) || 1890 huiusmodi – reciperetur] reciperetur hoc sacramentum **L** || 1891/1892 tamen – specie¹] *om.* **BE** || 1892 a] *om.* **V** || 1893 sit] est **V**, *om.* **L** || 1896 Quod] *bis* **L** || 1898 non licet] licet non **D**; ecclesie auctoritate] auctoritate ecclesie **L** || 1902 tamquam] *om.* **L**; arcendi] censendi **L** || 1903 locorum] eorum **L**; seu] aut **L** || 1905 provinciis] in provinciis **D**; forsitan] forsitan **L** || 1906 attemptatum] acceptatum **D**, adtemptandum **F**; in] et **F** || 1909 diffinivit] diffinit **BE**; et] *om.* **F** declarat] declaravit **E**

primatibus, archiepiscopis, episcopis et eorum insecutoribus
 vicariis ubilibet constitutis processus esse dirigendos, in
 quibus eisdem committatur et mandetur <auctoritate> huius
 sacri concilii sub pena excommunicacionis, ut effectualiter
 puniant contra hoc decretum excedentes. Eos vero, qui
 communicando populum sub utraque specie exorbitaverint, et
 sic faciendum decreverint, si ad penitentiam redierint, ad
 gremium ecclesie suscipiant iniuncta eis pro modo culpe
 penitentia salutari. Qui vero ex illis | ad penitentiam redire
 non curaverint animo | indurato, per | censuras
 ecclesiasticas per eos ut heretici sunt coercendi, invocato
 eciam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis.

F 28v
 U 94r
 G 188va

1915
 1920

1911 episcopis] et episcopis **L**, *om.* **K** || **1912** constitutis] institutis
M || **1913** auctoritate] *suppl. sec. Conciliorum oecumenicorum decreta,*
om. codd. || **1915** puniant contra] puniantur item **D** || **1916/1917** et
 – decreverint] *om.* **B** || **1918** suscipiant] *corr. sec. Conciliorum*
oecumenicorum decreta, suscipiantur *codd.* || **1922** secularis] secularis.
in marg. infer. signo carente manuque alia add. Nota in quodam
 tractatu concilii Constanciensis, qui sic incipit: ‘Appostolica docet
 sententia de viatrice sancta et universali ecclesia’, hoc habetur
 scriptum: In exordio nascentis ecclesie dedit clerus cunctis fidelibus
 sacramentum eukaristie sub utraque specie, quos tandem solidatos
 in fide unius speciei sub sola specie panis decrevit contentari **V**

- 1925 | *Nescitis, cuius spiritus estis, Filius hominis non venit animas* K 226ra
perdere, sed salvare, Luce IX. Hanc enim legem, ut legitur in
 1930 *cronis, Machmet docuit suis, ut scilicet persequerentur et*
occiderent, non Cristus. Et hoc proprium luporum,
secundum Crisostomum super Matheum De imperfecto, ubi
inter cetera sic inquit: „Numquid lupum ovis persequitur
 1935 *aliquando? | Sed lupus ovem. Sicut enim et Chain persecutus* M 77r
est Abel, | non Abel Chain; sic Ismahel persecutus est Ysaac, B 167r
non Ysaac Ismahel; sic Esau Iacob, non Iacob Esau; Iudei
Cristum, non Cristus Iudeos; heretici cristianos, non cristiani
hereticos. Ergo ex eorum fructibus cognoscetis eos,“ scilicet
 1940 *qui dant brachium seculare ad invocandum contra*
ewangelicam veritatem practicantes. Et sequitur per eundem:
„Quem videris ergo in sagwine persecucionis gaudentem, | L 254 rb
lupus est.“ Et alibi dicit idem: „Qui vult esse cristianus verus,
non solum non periuret, sed nec iuret; non solum non
percuciat, sed nec percussus repercuciat; | non solum sincere V 63v
diligat amicos, | sed et inimicos.“ Item Ambrosius: G 188vb
Aggrediantur adversarium non fuste, non saxo, sed

1924/1925 Nescitis – salvare] Luc. 9, 55-56 || **1925/1927** Hanc –
 Cristus] *cf.* e. g. IAC. VITR., *Hist. orient.* c. 6 (p. 120-140) ||
1929/1934 Numquid – eos] Ps. CHRYSOST., *In Matth.* 19 (col. 739)
 || **1937/1938** Quem – est] *ibid.* || **1938/1941** Qui – inimicos] Ps.
 CHRYSOST., *In Matth.* 20 (col. 743) || **1942/1944** Aggrediantur –
 cristiani] *cf.* Ps. AMBR., *Serm.* 2, c. 3-4 (col. 607); *cf.* MAX. TAUR.,
Serm. 61, 3 (p. 245-246); *cf.* NICOL. DRESD., *Tabule* (p. 64)

1924 Nescitis] Alia condempnatio adverso malorum hominum.
 Nescitis **V**, Alia condempnatio. Nescitis **D**, Reprobatio eiusdem
 decreti bohemia, sed nulla est invectiva tantum ad vulgares contra
 illud taliter qualiter facta. Nescitis **C**, Responsio contra illud
 decretum *in marg.* Nescitis **F**, Sequitur iudicatio Dei, que iam non
 curatur. Nescitis **K**; animas] *om.* **L** || **1925** legem] legem doctorum
E || **1926** suis] suos **L** || **1927** Et] sed **E** || **1928** super] supra **F**
 De] De opere **U** || **1929** sic] *om.* **K**; inquit] dicit **VD**; Numquid] *om.*
K || **1930** Sed] Non, sed **L**; Sicut] sic **UVDMCBLEFK**; Chain] in
 Cayn **M** || **1936** practicantes] predicantes **D**; eundem] eum **F** ||
1940 percuciat] percuciet **GL**; nec percussus] percussus non **F** ||
1941 et] etiam **V**, *om.* **D** || **1942** non¹] ut **B**; fuste] fusto **L**

	mansuetudine et bonis operibus. Hec sunt arma fidei nostre. Precepta Cristi arma sunt cristiani.		
C 30r	Anticristus autem, secundum Thomam in Compendio,	1945	
	„compellit per minas et tormenta, quos aliter vincere non potest. Tanta vero, ut ait Dominus, tunc erit tribulacio, ut in		
K 226rb	errorem ducantur electi, si fieri potest. Et hoc innuitur in Apokalipsi, ubi dicitur: Pedes eius similes auricalco sicut in		
E 59r	camino ardenti. Per pedes ultima membra Cristi, per	1950	
F 29r	caminum vero tribulacio vehemens designatur. Exhibent		
D 198r	enim cuncta, que in martiribus precedentibus sunt impleta genera tormentorum. Et sicut dicit Haymo: Illa temptacio non per partes, sed totum mundum simul exanimabit. Solventur enim demones nec possunt nocere, quantum	1955	
	vellent. Fideles vero illo tempore non predicabunt, quia tamquam excommunicati habebuntur tunc boni. Nec vendetur eis aliquid, nec emetur ab eis quidquam, nisi habeant characterem, id est signum aliquod, eciam ad literam, ut adherentes sibi cognoscantur et alii interficiantur; aut	1960	
G 189ra	nomen bestie, id est confessionem eius, aut numerum nominis eius, id est multiplicacionem operum.“ „Et legem		
U 94v	Cristi pro posse destruet. Impedient nichilominus apostoli Anticristi, ne secundum veritatem a catholicis Scriptura exponatur doctoribus, vel a fidelibus audiatur.“ „Et sicut	1965	
B 167v	Anticristus crudelior erit omnibus persecutoribus, ita sancti		

1946/1962 compellit – operum] HUG. RIP., *Compend.* l. 7, c. 9 (p. 243^a) || **1962/1965** Et – audiatur] *ibid.* (p. 242^{ab}) || **1965/1967** Et – martiribus] *ibid.* (p. 243^a)

1943 et] sed **LF** || **1947** tunc] *om.* **MK** || **1948** electi] *om.* **C**; potest] potest et electi **C** || **1949** similes] similitudines **F** || **1951** vero] vera **M**; Exhibent] Excedent **L** || **1953** Et] *om.* **B**; dicit] *om.* **M** || **1954** totum] per totum **D**; simul exanimabit] exanimabit simul **C** || **1955** enim] esse **D**; nec possunt] ut possint **VC** || **1956** vellent] valent **B**; Fideles] Et fideles **E**; quia] sed **G** || **1957** tunc] *om.* **G** || **1959** habeant] ipsi habebant **K**; id] illud **M**; id est] in **B**; est] *om.* **K** aliquod] *om.* **M**; eciam] eis **L**, *om.* **K**; ad] et **C** || **1960** aut] et **L** || **1963** destruet] destruent **VE**; Impedient] Impediant **E** || **1966** omnibus] *om.* **L**

- tunc temporis erunt forciores omnibus retro martiribus.“ Hec Thomas, ubi supra.
- 1970 „Et in hac tribulacione,“ secundum Liram Danielis VIII, „debet auferri iuge sacrificium, id est sacramentum altaris, quod tempore Anticristi cessabit quantum ad solemnitatem, quia tunc misse non celebrabuntur publice, | sed tantum occulte propter rabiem illius persecucionis.“ Hec Lira ibi. K 226va
- 1975 Anne ad hoc intendat predicta condempnacio? *Qui habet aures audiendi, audiat, cum utique oporteat Deo plus obedire, quam hominibus.*
- 1980 „Beati ergo eritis“, inquit beatus Ciprianus epistola XIII, „cum odio vos habuerint homines et separaverint et maledixerint nomini vestro quasi nequam propter Filium hominis. Gaudete | et exultate in illa die. Gaudere nos et exultare voluit in persecucionibus Dominus, quia quando | persecuciones fiunt, tunc dantur | corone fidei, tunc probantur milites Dei, tunc martiribus patent celi. Non enim sic nomen milicie cepimus, ut pacem tantummodo cogitare ac detractare ac recusare miliciam debeamus, | quando in ipsa milicia primus ambulaverit Dominus humilitatis et tollerancie et passionis magister, ut quod fieri docuit, prior faceret, et quod pati hortatus est, prior ipse pateretur. Sit M 77v
G 189rb
L 254va
- 1985 ac detractare ac recusare miliciam debeamus, | quando in ipsa milicia primus ambulaverit Dominus humilitatis et tollerancie et passionis magister, ut quod fieri docuit, prior faceret, et quod pati hortatus est, prior ipse pateretur. Sit C 30v

1969/1973 Et – persecucionis] NICOL. LIR., *Postil. ad Dan.* 8, 27 ad ‘Et non erat qui interpretaretur’ (col. 1602) || 1974/1975 Qui – audiat] Matth. 11, 15; 13, 9; Marc. 4, 9; 4, 23; 7, 16; Luc. 8, 8 || 1975/1976 oporteat – hominibus] Act. 5, 29 || 1977/1998 Beati – coronari] CYPR., *Epist.* 58, 2-3 (p. 322-324)

1969 hac] *om.* B || 1970 auferri] *auffere* FK || 1971 tempore] *om.* B;cessabit] *om.* E || 1973 illius] *istius* L || 1974 ad] *om.* E;intendat] *intendit* E; intendat predicta] *pretendat* L || 1974/1976 Qui – hominibus] *quia* F || 1975 utique] *itaque* U;oporteat] *oportet* DE oporteat Deo] Deo *oportet* M || 1977 beatus] *om.* L; epistola] *in* epistola M || 1978 vos habuerint] *habuerint* vos D || 1980 Gaudete – die] *om.* V;illa] *ista* M;nos] *om.* L || 1980/1981 nos – exultare] *et* exultare nos F || 1981 quia] *om.* L || 1983 tunc] *et* M || 1984 cepimus] *accepimus* L, sic cepimus F; tantummodo] *tantum* B || 1985 ac²] *aut* L;in] *om.* M || 1987 quod] *quidem* M

F 29v	ante oculos, fratres dilectissimi, quod qui omne iudicium a Patre solus accepit et qui venturus est iudicaturus, iam iudicii sui et cognicionis future sententiam protulerit prenuncians et contestans confessorum se coram patre suo confitentes et negaturum negantes. Si mortem possemus evadere, merito mori timeremus. Por ro autem, cum mortalem mori necesse sit, amplectamur occasionem de divina promissione et dignacione venientem, fungamur exitu mortis cum premio immortalitatis, nec vereamur occidi, quos constet, quando occidimur, coronari.“	1990
D 198v K 226vb E 59v V 64r	Et sequitur: „Solutus namque non est, cui Christus in fuga comes est. Solutus non est, qui templum Dei servans, ubicunque fuerit, sine Deo non est. Et si fugientem in solitudine ac montibus latro oppreserit, fera invaserit, fames aut sitis aut frigus afflixerit, vel precipiti navigatione tempestas aut procella submerserit, spectat militem suum Christus ubique pugnantem et persecucionis causa pro nominis sui honore morienti premium reddit, quod daturum se in resurrectione promisit. Nec minor est martirii gloria non publice et inter multos perisse, cum pereundi causa sit propter Christum perisse. Sufficit ad testimonium martirii sui testis ille, qui probat martires et coronat.“ Imitemur Abel iustum, qui iniciavit martiria, Abraham, tres pueros, Daniel. Quid in Machabeis beatorum martirum, VII fratrum cum	1995
G 189va B 168r		2000
U 95r		2005
		2010

1999/2010 Solus – coronat] CYPR., *Epist.* 58, 4 (p. 324-325) ||
2010/2014 Imitemur – docuerunt] *cf.* CYPR., *Epist.* 58, 5-6 (p. 325-327)

1989 dilectissimi] karissimi **L**; omne] *om.* **G** || **1990** solus accepit] accepit solus **L**; est iudicaturus] *om.* **M**; iudicaturus] iudicare **L** iudicaturus iam] iam iudicaturus **E** || **1993** negantes] negantes eum **U**, se negantes **L** || **1994** timeremus] tenemus **D**; cum] *om.* **B** || **1995** mortalem] mortale **M**; sit] *om.* **K** || **1995/1996** occasionem – dignacione] *om.* **E** || **1996** fungamur] pungamur **V**, pugnamur **D**, fugamur **E** || **1998** constet] constat **ULE** || **2001** fuerit] *om.* **B** || **2005** et] et sic **D** || **2006/2007** daturum se] *om.* **G** || **2008/2009** cum – perisse] *om.* **B** || **2008** sit] fit **G** || **2011** iustum] *om.* **G**

- matre, quid prophete, quid apostoli? Nonne cum iusti
occiduntur propter iusticiam, mori nos quoque docuerunt?
2015 Et idem in epistola XXVIII inquit: „Igitur | ad exemplum K 227ra
Dominice passionis atque ad omne testimonium Cristi
animam tuam ponas, nec fundere sagwinem tuum metuas,
martirii inestimabilis est gloria, infinita mensura, | G 189vb
inmaculata victoria nobilis virtus, immensus triumphus et
2020 propria consistentis laude preferitur, velut socio Cristi cruore
decoratur.“ Hec ille.
- Qui ergo perseveraverit usque in finem, hic salvus | erit, Mathei F 30r
X, sed maledicti, qui | declinant a mandatis tuis. Et ve vobis, viri L 254vb
impii, qui dereliquistis legem Domini altissimi, ut supra. Ecce
2025 veniet Dominus in sanctis milibus suis facere iudicium contra
omnes | et redarguere omnes | impios de omnibus operibus M 78r
impietatis eorum, quibus impie egerunt, et de omnibus duris, que C 31r
locuti sunt contra eum peccatores impii. Hii sunt murmuratores
querulosi secundum desideria sua ambulantes et os illorum loquitur
2030 superbiam, ammirantes personas questus causa, ut in epistola
Iude, II capitulo.*
- Unde dicit Dominus per prophetam, Iohelis III: Ecce,
congregabuntur omnes gentes | et deducam eos in vallem B 168v
Iosaphat et disceptabo cum eis ibi super populo meo etc. Ecce, venit
2035 cum nubibus et videbit eum | omnis oculus et qui eum pupugerunt, D 199r

2015/2021 Igitur – decoratur] Ps. CYPR., *Laud. mart.* 29 (p. 51) ||
2022 Qui – erit] Matth. 10, 22 || 2023 maledicti – tuis] Ps. 118, 21
|| 2023/2024 ve – altissimi] Eccli. 41, 11; *vide supra p. 183* ||
2024/2030 Ecce – causa] Iudae 1, 14-16 || 2033/2034 omnes –
meo] Ioel 3, 2 || 2034/2035 Ecce – pupugerunt] Apoc. 1, 7

2013 prophete – apostoli] apostoli quid prophete L; Nonne] non K
|| 2014 nos quoque] quoque nos U; docuerunt] docuerint EF ||
2016 ad] *om.* K || 2017 fundere sagwinem] sagwinem fundere B ||
2020 velut] unde velud L; socio] *om.* B; cruore] cruci L ||
2021 decoratur] decoratum D || 2022 usque] *om.* E || 2025 veniet]
veniat BF || 2027 et] *om.* M || 2030 in] *om.* B || 2031 Iude] Iudith
G || 2032 Dominus] *om.* L || 2033 deducam] deducant K ||
2034 etc] *om.* LF; venit] veniet ML || 2035 oculus] populus L

- G 190ra id est crucifixerunt, | mortem procurando sicut Iudei,
 K 227rb imperando sicut Pilatus, | exequendo sicut gentiles,
 reiterando sicut iam mali, qui vident, ut magis crucientur.
 E 60r Ideo sequitur: *Tunc plangent | se super eum omnes tribus terre,* 2040
 „id est dolebunt respicientes eos, qui fundati sunt super eum,
 quia non tantum dolebunt de tormento, sicut quod
 U 95v deicientur de consorcio illius.“ | Ideo sequitur: *Et de ore eius*
gladius ex utraque parte acutus exiebat, id est framea iudiciaria
 sive potestas, quia tunc dividet malos a bonis per sententiam
 puniendo reprobos in corpore et anima. Hec Apokalipsis I^o 2045
 cum Gloza.
- Unde dicit Iohannes ibidem VI: *Vidi subtus altare animas*
interfactorum propter verbum Dei et propter testimonium, quod
habebant, et clamabant voce magna dicentes: Usquequo Domine 2050
sanctus et verus non iudicas et non vindicas sagwinem nostrum de
hiis, qui habitant in terra? Et date sunt illis stole albe et dictum est
 V 64v *illis: Tempus | adhuc modicum, donec impleatur numerus*
conservorum et fratrum eorum, qui interficiendi sunt sicut et illi.
 G 190rb *Dico vobis, quia cito faciet | vindictam illorum. Veruntamen Filius*
 F 30v *hominis veniens putas inveniet fidem in terra?, | Luce XVIII.* 2055

2036/2038 id – crucientur] *cf.* NICOL. LIR., *Postil. ad Apoc.* 1, 7 ad
 ‘Et qui eum pupugerunt’ (col. 1461); *cf.* etiam PS. HUGO S. CAR.,
Super Apoc. c. 1 (p. 475b) || **2039** Tunc – terre] *Apoc.* 1, 7 ||
2040/2042 id – illius] *Gloss. ord.* *Apoc.* 1, 7 ad ‘Plangent’ (col. 1461);
cf. etiam PS. HUGO S. CAR., *Super Apoc.* c. 1 (p. 475b) ||
2042/2043 Et – exiebat] *Apoc.* 1, 16 || **2043/2045** id – anima] *cf.*
 PS. HUGO S. CAR., *Super Apoc.* c. 1 (p. 479b), c. 14 (p. 650b) ||
2047/2053 Vidi – illi] *Apoc.* 6, 9-11 || **2054/2055** Dico – terra]
Luc. 18, 8

2037 imperando] inpetrando **L**; sicut¹] sic **E**, *om.* **L**; exequendo] in
 exequendo **L**; sicut²] *om.* **L** || **2038** vident] vident eum **E**; crucientur]
 crucifigentur **LF** || **2039** Ideo] Et ideo **L** || **2040** eos] super eos **B**,
om. **M** || **2042** deicientur] eicientur **MC**; Et] *om.* **VF** || **2044** malos
 – bonis] bonos a malis **L** || **2045** anima] in anima **V**; Io] *om.* **CF** ||
2047 Iohannes] Ieronimus **DE**; Iohannes ibidem] ibidem Iohanis **U**
VI] *om.* **E** || **2050** et¹ – iudicas] *om.* **F**; et² – vindicas] *om.* **MB** ||
2053 conservorum] servorum **V**; illi] ille **F** || **2054** faciet] faciat **B**
 illorum] *om.* **F** || **2055** veniens] *om.* **B**; inveniet] inveniat **BL**; fidem]
om. **B**

- Beati ergo, qui lavant stolas suas in sagwine agni, ut sit potestas eorum in ligno vite et per portas intrent in civitatem. Foris autem | canes et venefici et impudici et homicide | et omnis, qui amat et facit mendacium. Nec intrabit in illam aliquid coinquinatum et faciens abhominacionem et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vite et agni. Timidis autem et incredulis | et execratis et homicidis et fornicatoribus et veneficis et ydolatrix et omnibus mendacibus pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure, quod est mors 2^a. Veni Domine Iesu. Ecce venio cito et merces mea mecum est reddere unicuique secundum opera sua. Et iam venio. Hec Apokalipsis XXI et ultimo.*
- 2060
- 2065
- 2070
- 2075
- Et ibidem XX dicit Iohannes: Et vidi thronum magnum candidum et sedentem super eum, a cuius conspectu fugit terra et celum et locus non est inventus | ab eis; et vidi mortuos magnos et pusillos stantes in conspectu | throni et libri | aperti sunt et alius liber apertus est, qui est vite, et iudicati sunt mortui ex hiis, que scripta sunt in libris secundum opera ipsorum. Gloza: Libri conscienciarum tunc aperientur, in quibus legentur merita singulorum. Et alius liber, id est | prescencia Dei, que modo latet, tunc aperta erit omnibus, quia tunc omnes scient, qui sunt salvandi et qui dampnandi.*
- K 227va
L 255ra
B 169r
M 78v
C 31v
G 190va
D 199v

2056/2059 Beati – mendacium] Apoc. 22, 14-15 || **2059/2061** Nec – agni] Apoc. 21, 27 || **2061/2064** Timidis – 2a] Apoc. 21, 8 || **2064** Veni – Iesu] Apoc. 22, 20 || **2064/2065** Ecce – sua] Apoc. 22, 12 || **2065** Et – venio Apoc. 22, 20 || **2067/2072** Et² – ipsorum] Apoc. 20, 11-12 || **2072/2076** Libri – dampnandi] *cf.* *Gloss. ord. atque int.* Apoc. 20, 12 ad ‘Et libri aperti sunt’, ‘conspectu’, ‘libri’ (col. 1665-1666); *cf.* *etiam* NICOL. LIR., *Postil. ad Apoc.* 20, 12 ad ‘Et libri aperti sunt’ (col. 1665)

2057 portas] partes **E**; civitatem] [*vacat*] **C** || **2058** et¹] *om.* **C** || **2061** et³] *om.* **F**; et⁴] *om.* **VF** || **2062** et¹] *om.* **L**; et³] *om.* **L** || **2063** igne] in igne **M** || **2065** est] *om.* **D**; sua] *om.* **LF** || **2067** Et¹] *om.* **F**; ibidem] idem **D**; Et²] *om.* **K** || **2068** candidum] et candidum **L**; sedentem] agnum sedentem **M** || **2071** liber] liber qui **E**, *om.* **U** sunt mortui] *om.* **C** || **2072** ipsorum] eorum **L**; Gloza] *om.* **K** || **2075** aperta] aperta autem **F**; omnes] homines **BK**; scient] sciunt **B**, sciunt **LF**; qui] qui tunc **L** || **2076** dampnandi] sunt dampnandi **D**

- K 227vb *Cum ergo venerit Filius hominis in maiestate sua et | omnes
angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis sue et
U 96r congregabuntur ante eum omnes gentes | et separabit eos ab
invicem, sicut pastor segregat oves ab edis et statuet oves a dextris, 2080
E 60v edos autem a sinistris. Tunc | dicet rex hiis, qui a dextris eius
erunt: Venite, benedicti Patris mei, possidete regnum paratum vobis
a constitutione mundi. Esurivi enim et dedistis michi manducare,
sitivi et dedistis michi bibere etc., Mathei XXV. Tunc stabunt iusti
F 31r in magna constancia adversus eos, qui se an|gustiauerunt et qui 2085
B 169v abstulerunt labores illorum, Sapientie V, et absterget | Deus
omnem lacrimam ab oculis eorum et mors ultra non erit, neque
G 190vb luctus neque clamor neque dolor erit ultra, que prima | abierunt,
Apokalipsis XXI. Tunc dicet et hiis, qui a sinistris erunt: Discedite
a me, maledicti, in ignem eternum, qui paratus est dyabolo et 2090
angelis eius. Esurivi enim et non dedistis michi manducare, sitivi et
non dedistis michi potum, Mathei XXV.*
- Quasi diceret: Maledicti, qui eratis dispensatores
L 255rb sacramentorum meorum et animas michi dilectis|simas a me,
quantum in vobis erat, crudeliter repulistis, ite ergo cum 2095
dyabolo et angelis eius, non enim estis digni gustare cenam
K 228ra meam, a qua fideles meos | fugastis. Et sic servus nequam et

2077/2084 Cum – bibere] Matth. 25, 31-35 || **2084/2086** Tunc –
illorum] Sap. 5, 1 || **2086/2088** et – abierunt] Apoc. 21, 4 ||
2089/2092 Tunc – potum] Matth. 25, 41-42 || **2097/2099** Et –
tortoribus] *cf.* Matth. 18, 32-34

2079 congregabuntur] congregabunt **D** || **2081** edos] et edos **F**
dicet] *om.* **L** || **2083** a – manducare] *om.* **G**;enim] *om.* **D** || **2085** se]
om. **D**;an – gustiauerunt] angustiauerunt *in marg.* in parva constancia
G, angustiauerunt *suprascriptum* scilicet in parva constancia **U**,
angustiauerunt *in marg.* scilicet in parva constancia **VM**,
angustiauerunt *in marg.* et scilicet in parva constancia **D**,
angustiauerunt *suprascriptum verbo et add. in marg.* scilicet in parva
constancia **C**, angustiauerunt *in marg.* scilicet in parvo concilio **K** ||
2086 illorum] eorum **C**, *om.* **M**;et] *om.* **BE** || **2087** ultra – erit] non
erit ultra **L** || **2088** que] quia **VB** || **2089** Tunc] Et tunc **F**;erunt]
om. **L** || **2091** enim] *om.* **K** || **2091/2092** sitivi – potum] etc **VD** ||
2092 potum] potum etc. **F**, bibere **BL** || **2094** meorum] *om.* **M** ||
2094/2097 et – fugastis] etc ut alibi **VD** || **2095** erat] fuit **L** ||
2097 meos] meas **F**;et] *om.* **F** || **2097/2098** et infidelis] *om.* **VD**

- infidelis, qui noluit misereri conservi sui, ab irato Domino traditur tortoribus, „id est demonibus, qui in hoc sunt
 2100 executores divine iusticie,“ ut Mathei XVIII et Lira ibi. Ibi unicuique, qua mensura mensus est, remecietur.
- „Et per hec, que coluerunt, tormenta recipient,“ ut narratur in Horelogio sapiencie. „Raptores namque, predones et eorum complices et hii, qui pauperes et amicos Dei indebite
 2105 per exacciones afflixerunt et spoliaverunt, ad patibula quedam infernalicia supra humanam estimacionem penalia | rapti | violenter suspendentur et modo indicibili cruciabuntur. Nonnulli eciam, qui sub habitu agnino mentem leoninam occultaverunt, qui servos Dei per maledicta et
 2110 obprobria molestaverunt et iniqua persecucione leserunt, | ibidem a canibus infernalibus amarissimis morsibus corrodentur.“ | Unde dicitur Deutheronomii XXXII: *Devorabunt eos aves morsu amarissimo, dentes bestiarum inmittam in eis cum furore trahencium | super | terram atque serpencium.*
 2115 „Demonēs enim | volucres dicuntur, quia spiritualis nature seu quia per aera volitant,“ | ut dicit Rabanus Mathei XIII ordinarie.
- V 65r
G 191ra

C 32r
M 79r

D 200r
B 170r
F 31v
U 96v

2099/2100 id – iusticie] NICOL. LIR., *Postil. ad Matth.* 18, 34 ad ‘Et iratus Dominus etc.’ (col. 311) || **2101** qua – remecietur] *cf.* Matth. 7, 2 || **2102/2112** Et – corrodentur] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p. 455) || **2113/2114** Devorabunt – serpencium] Deut. 32, 24 || **2115/2116** Demones – volitant] HRAB. MAUR., *In Matth.* 4, 13 (p. 377); *Gloss. ord.* Matth. 13, 4 ad ‘secus viam’ (col. 235)

2099 id est] et **GV** || **2100** divine iusticie] iusticie divine **L**; ut] *om.* **L**; XVIII] XXIII° **M**; ibi] *om.* **BEF** || **2101** qua] *om.* **M**; est] fuerat **C**, fuerit **B**, *om.* **UVDMEFK** || **2102** hec – coluerunt] hos qui punierunt **V**, hoc qui punierunt **D**; tormenta recipient] recipient tormenta **L** || **2104** qui] *om.* **D** || **2105** exacciones] excommunicaciones **M**, acciones **L**; ad] et ad **VD** || **2106** supra] super **G** || **2107** suspendentur] suspendent **K**, *om.* **VD** || **2108/2110** mentem – obprobria] *om.* **F** || **2109/2110** maledicta – obprobria] opprobria et maledicta **L** || **2113** Devorabunt] Devoraverunt **F**; morsu amarissimo] amarissimo morsu **F** || **2114** eis] eos **C**; super] supra **F** || **2116** quia] *om.* **F**; volitant] volant **B**

- K 228rb „Ibi superbi pro gloria temporali et mentis elacione, | qua inflati ceteros preire ambiebant, tanta penarum mole ac pondere prementur, quantum aliquis premi possit, qui 2120
maximam turrim super se sustineret.“ *Quia qui se exaltat hic, ibi humiliabitur*, et econverso.
- E 61r „Bibuli vero et crapulosi, qui ventri suo servire studuerunt, incredibili fame et siti affligentur, cupientes | minimam guttam frigide aque et nemo eis dabit.“ Deuteronomii, ubi 2125
G 191rb supra: *Consumentur fame*. | *De vinea Sodomorum vinum eorum et de suburbanis Gomorre uva eorum, uva fellis et botrus amarissimus, fel draconum vinum eorum et venenum aspidum insanabile*.
- „Luxuriosi quoque et qui in deliciis carnem suam enutrierant, a serpentibus devorabuntur et a bufonibus ignitis 2130
aculeis usque ad viscera torquebuntur. Et qui hic socii sunt in culpa, tunc erunt socii in pena,“ ut *quantum se glorificaverunt in deliciis, tantum dantur eis tormenta*.
- „Supra modum autem cupidi et avari ac questuarii male torquebuntur. Nam in foveis metalleis plenis balneabuntur et 2135
exsilire cupientes absque misericordia reinpingentur.
L 255va Iudicium tunc durissimum hiis, qui male preerant, |

2118/2121 Ibi – sustineret] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p. 455) ||
2121/2122 Quia – humiliabitur] Luc. 14, 11; 18, 14 ||
2123/2125 Bibuli – dabit] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p. 455-456) ||
2126 Consumentur fame] Deut. 32, 24 || **2126/2128** De – insanabile] Deut. 32, 32-33 || **2129/2132** Luxuriosi – pena] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p. 456) || **2132/2133** quantum – tormenta] Apoc. 18, 7 || **2134/2139** Supra – patientur] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p. 456)

2118 gloria] gula **D** || **2119** ceteros] et ceteros **U**; ambiebant] audiebant **D**, ambigebant **MC**; tanta penarum] *om.* **E** || **2121** super] per **B**; qui se] *om.* **D** || **2122** ibi] *om.* **L** || **2123** vero] *om.* **VD** || **2124** affligentur] ibi cruciabuntur **L** || **2126** De] Et **B** || **2128** draconum] draconis **E**; et] est **F** || **2129** Luxuriosi] luxuriose **F**
Luxuriosi – et] luxuriosorum vero **K**; quoque] enim **F** ||
2130 enutrierant] enutrierunt **CB**, enutriaverunt **F** ||
2131 torquebuntur] stimulabuntur **K**; hic] hii **U** || **2132** erunt socii] socii erunt **L**; ut] et **EF** || **2134** modum autem] autem modum **G** autem] *om.* **F**; ac] aut **V** || **2135** et] *om.* **M** || **2136** reinpingentur] reintingentur **GVD**

	forcioribus forcior instabit cruciatio et potentes potenter tormenta patientur.“ Et <i>iudicium sine misericordia hiis, qui</i>	K 228va
2140	<i>miseriordiam non fecerunt.</i> „O quis dicere queat, quantum ibi iudices impii, rectores iniqui, clerici turpis lucri cupidi, monachi lascivi, laici violenti, mulieres procaces, ambiciose et saltatrices et diversi quique falsi cristiani penalitates habebunt?“	B 170v
2145	Ideo dicit Dominus Isaie III: „In die illa auferet Dominus ornatum calciamentorum et linulas, id est incisiones ad modum lineae factas in sotularibus, vel sunt quedam parve bulle auree dependentes circa collum; et torques, id est ornamentum in superiori parte vestimenti	G 191va F 32r
2150	factum circa collum et descen dens usque ad pectus; et monilia, id est ornamentum ad coniungendum divisionem, que erat in superiori parte in pectore; et armillas, id est ornamenta brachiorum; et mitras; et discriminalia, id est pectines; et perichillides, id est ornamenta brachiorum prope	U 97r D 200v
2155	manum; et murenulas, id est ornamenta, que fiebant in finibus vestimentorum contexta ex diversis; et olfactoria, id est vasa parva argentea vel aurea, ubi reponebantur ungenta, ut magis provocarent homines; et inaures, id est ornamenta aurium; et annulos, id est digitorum; et gemmas	M 79v K 228vb
2160	in fronte pendentes, id est scuta ex gemmis; et mutatoria; et	C 32v

2139/2140 iudicium – fecerunt] Iac. 2, 13 || **2140/2144** O – habebunt] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p. 456) || **2145/2171** In – ingerunt] NICOL. LIR., *Postil. ad Is.* 3, 18-24 ad ‘Et lunulas’, ‘Et torques’, ‘Et monilia’, ‘Et armillas’, ‘Et discriminalia’, ‘Et periscelides’, ‘Et murenulas’, ‘Et olfactoriola’, ‘Et inaures’, ‘Et anulos’, ‘Et palliola’, ‘Et linteamina’, ‘Et acus et specula’, ‘Et syndones’, ‘Et theristra’, ‘Et pro fascia’ (col. 57-58)

2139 qui] *om.* **D** || **2140** ibi] *om.* **V** || **2143** et¹] *om.* **F**; falsi cristiani] cristiani falsi **K** || **2147** ad modum] *om.* **M** || **2149/2151** in – ornamentum] *om.* **B** || **2149** superiori] superiore **F**; parte] *om.* **G** || **2150** descen – dens] dependens **M** || **2151** monilia] manica **D** ornamentum] ornamenta **E** || **2152** in pectore] pectoris **L** || **2154** pectines] pectus **D** || **2155** fiebant] figebant **L** || **2156** finibus] fimbriis **F**; ex diversis] *om.* **D** || **2157** argentea – aurea] aurea vel argentea **L**; vel – ungenta] *om.* **E** || **2158** ut] *om.* **F** || **2159** id est] *om.* **C**; digitorum] digitorum ornamenta **M**

- palliola vel pallia, id est exteriora vestimenta; et lintheamina, id est interiora iuxta carnem; et acus sunt instrumenta, cum quibus aptabant ornamenta corporibus suis, et specula; et syndones, id est subtilia velamina, | in quibus operiuntur humera; et vittas; et theristra | et est vestis linea, qua mulieres utuntur in estate et dicitur a tereo, quia teruntur, ut fiunt ruge multe | et tenues pro curiositate. Et erit pro suavi odore fetor et pro zona funiculus et pro crispanti crine calcicium et pro fascia pectorali cilicium; et est vitta tenuis et delicata, cum qua constringuntur mamille, ne ex sua grossitudine turpitudinem ingerunt.“
- G 191vb
V 65v 2165
- E 61v 2170
- B 171r Tunc potest eis obici | voce exprobracionis et impropertii: „Ubi sunt nunc hii, qui ab inicio, a diebus antiquis mundo huic servierunt toto desiderio, qui voluptuose viventes variis se desideriis subdiderunt? Eya, quid prosunt nunc omnia, que tamquam umbra velociter transierunt? | Quam brevis delectacio, tam longam restem post se trahit eterne miserie. O stulti | et recordes, ubi nunc verba illa, que cum leticia cantare et cordis tripudio dicere solebatis: Venite et fruamur bonis, que sunt, et utamur creatura tamquam in iuventute celeriter? Quid iuvant autem, quibus celeriter perfructi estis? | Siquidem a contrario vobis | nunc plangere convenit et plangendo exclamare: Ve, ve nobis, iam nunc et in perpetuum, ve, quia nati sumus, nec ultra mori | valemus.
- K 229ra 2175
- F 32v 2180
- L 255vb
G 192ra
U 97v

2173/2194 Ubi – perdicionis] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p. 457-458)

2162 interiora] exteriora **D**; et] *om.* **M** || 2164 id – subtilia] et **D** || 2165 vittas] vittas videtur sloerz alias zawoy **C**, vittas *suprascriptum* cv wipil **K** || 2166 tereo] tero **VDMEK**, terio **UCBL** || 2167 fiunt] sint **MC**; pro curiositate] *om.* **M**; suavi] suave **FK** || 2168 crispanti] crispato **B** || 2169 pro] *om.* **M**; fascia] fascigia **B**; vitta] vestis **C** || 2170 constringuntur] stringuntur **BK** || 2171 ingerunt] ingerant **VMC** || 2172 impropertii] vituperii **M** || 2175 subdiderunt] dederunt **L**; Eya] En **L**; nunc] modo **K** || 2176 velociter transierunt] transsierunt velociter **F** || 2177 trahit] trahit hic **F** || 2179 cantare] *om.* **E**; et²] *om.* **D** || 2180 creatura] *om.* **D**; in] *om.* **D** || 2181 celeriter¹] sceleriter **EK**; iuvant autem] autem iuvant **B** celeriter²] sceleriter **BEK** || 2182 Siquidem] siquid **VMF** || 2184 valemus] valeamus **E**

- 2185 Ve, quia male torquemur, nec a tormentis unquam
liberabimur. O quis est, qui ista recogitet supplicia et hec
nostra ad cor tormenta ponit? Nos insensati vitam eorum,
scilicet iustorum, estimabamus insaniam et finem illorum sine
honore. Ecce, quomodo computati sunt nunc inter filios Dei
2190 et inter electos sors illorum est. | Hos aliquando habuimus in D 201r
derisum et in similitudinem improprii. Ergo erravimus a via
veritatis et lumen iusticie non luxit nobis et sol intelligencie
non est ortus nobis. Lassati sumus in via iniquitatis et
perdicionis.“ Cur detestati sumus disciplinam et
2195 increpacionibus non acquieverint corda nostra, nec
audivimus vocem | docencium nos et magistris non K 229rb
inclinavimus aurem nostram? Pene fuimus | in omni malo. M 80r
- „Ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini
ignorabamus. Quid nobis profuit superbia, aut diviciarum
2200 iactancia contulit nobis? | Transierunt omnia tamquam G 192rb B
umbra. Transiit, quod temporale fuit; sed prohdolor nunc | 171v
mansit, quod in eternum remanebit. O in eternum numquam C 33r
finem habiturum, perpetuum mortis supplicium! O finis sine
fine, mors gravior omni morte, semper mori et tamen mori
2205 non posse! O mi pater, qui me in hunc mundum genuisti; o
mater, que me | maternis uberibus lactasti; o vos omnes F 33r

2194/2197 Cur - malo] *cf.* Prou. 5, 12-14 ||
2198/2224 Ambulavimus - solaciosus] HENR. SEUS., *Hor.* 1, 10 (p.
458-459)

2186 qui] quis **M**, *om.* **K**; recogitet] recogitat **E** || 2187 ad] et **B** ||
2189 quomodo computati] computati quomodo **E**; sunt] *om.* **D** ||
2190 Hos] quos **M** || 2191 Ergo] Et **L** || 2192 lumen] a via **D** ||
2193/2194 in - sumus] *om.* **F** || 2194 Cur] tunc **M** ||
2195 acquieverint] quieverint **U**, aquierint **D**, aquieverunt **MB**; nec]
non **F** || 2195/2197 nec - nostram] *om.* **E** || 2196 et] *om.* **K**
magistris] magistribus **C** || 2198 viam] vias **M** ||
2199 ignorabamus] ignoravimus **VL**; profuit] *om.* **V** || 2200 contulit]
profuit **C** || 2201 fuit] *om.* **C** || 2202 mansit] remansit **D**
remanebit] permanebit **B**, manebit **L**; O - eternum²] *om.* **M** ||
2204/2205 mori non] numquam mori **L** || 2205 me - mundum] in
hunc mundum me **V** || 2206 me] *om.* **D**; uberibus] visceribus **L**
omnes] *om.* **V**

eternam, ad quam nos perducatur, qui suos ministros assecurat, dicens: *Ubi ego sum, illic et minister meus erit.* Amen.

2232 Ubi – erit] Ioh. 12, 26

2231 ad – perducatur] quam nobis concedat **L** ||
2231/2232 assecurat dicens] assecurans dicit **D** || **2232** minister]
om. **K**; Amen] Amen. *rubr.* Expliciunt responsiones necnon
sanctorum auctoritates contra concilium Constanciense collecte, in
quibus respondetur doctoribus ewangelicam veritatem sub pretextu
pietatis condempnantibus **G**, Amen. *rubr.* Explicit tractatus tractans
de sanguine etc **U**, Amen Amen Amen Deo gracias **M**, Amen amen
C, AMEN et sic est finis huius opusculi, frater Paule **B**, Amen etc. **L**,
Expliciunt conclusiones de Constancia contra communionem sub
utraque specie et responsiones ad eas et condempnationem
ipsorum **E**, Amen etc. Hic habes replicationem optimam contra
Constanciensem de communionem utriusque speciei **F**, Amen et sic
finis huius. Explicit Cortina de sanguine. **K**

Indices

Index locorum Scripturae

	pagina		pagina
Exodus		6, 6-7	183
25, 40	197	16, 21	195
Deuteronomium		Ecclesiasticus	
4, 2	165	41, 11	214
5, 32-33	166	41, 11-12	183
18, 15-19	121	Isaias	
27, 26	165	56, 10	167
32, 15	167	Ezechiel	
32, 24	218/219	38, 20	167
32, 32-33	219	Daniel	
I Regum		7, 25	125, 132, 199
2, 12-17	128	13, 22	178
15, 23	194, 199	13, 23	179
II Regum		Ioel	
24, 14	179	3, 2	214
Iudith		I Machabaeorum	
8, 23	180	1, 59-60	179
8, 26-27	180	2, 1.7.11.13-14.19.21-22	180
Iob		2, 64	180
2, 1	201	II Machabaeorum	
4, 17-19	201	6, 18	180
Psalmi		7, 1	180
18, 6	168	Matthaeus	
56, 5	177	1, 20-21	121
72, 9	136	3, 12	121
73, 20	175	5, 18	120
90, 9-10	173	5, 20	189
118, 1	204	5, 33	189
118, 21	214	5, 34	189
118, 85	139	7, 2	218
118, 165	135	7, 3-5	203
Prouerbia		7, 15	152
5, 12-14	222	10, 9-10	185
9, 1-5	147	10, 14	183
30, 5-6	165	10, 15	183
Sapientia		10, 17-18	178
5, 1	217	10, 22	178, 214

	pagina		pagina
10, 25	195	17, 10	180
10, 28	180	18, 8	215
10, 40	139	18, 14	219
11, 15	212	21, 18	180
13, 9	212	21, 19	180
13, 24	197	22, 17.19.20	186
13, 24-30	201	22, 19	127, 191/192
15, 13	125	22, 19-20	119
15, 15	185	22, 32.34	149
15, 16	185	22, 71	131
15, 17	186		
16, 18	131, 149	Iohannes	
17, 2	185	1, 3	197
17, 5	159	1, 29	121
18, 17	200	1, 33-34	121
18, 32-34	217	2, 5	120
21, 44	183	3, 5	189
23, 5-7	166	3, 18	143
24, 35	120	6, 54	120, 127, 159, 172, 180, 186, 188/189, 191/192
25, 10	223		
25, 31-35	217	6, 56	196
25, 41-42	217	6, 60-67	173
25, 46	223	6, 64	185/186
26, 26-28	119	8, 26	120
26, 65	131	8, 28	120
28, 18	198	8, 32	192
28, 20	193	8, 43	120
		9, 22	176
Marcus		10, 1	157
1, 15	120, 159	10, 9	157
4, 9	212	12, 26	224
4, 23	212	12, 48-50	120
7, 6-8	173	14, 6	121, 145
7, 16	212	14, 21	120
9, 6	120	17, 20	192
13, 37	192	18, 13-28	176
14, 22-24	119	18, 31	176/177
		18, 40	176
Lucas		19, 6	177
1, 32	121	19, 11	177
2, 34	121, 171	19, 12	176
3, 17	121	19, 22	199
4, 18	120	21, 17	193
6, 41-42	203		
8, 8	212	Actus Apostolorum	
9, 35	159	3, 22-23	121
9, 55-56	210	4, 11-12	122
12, 47-48	134	5, 29	212
14, 11	219	9, 15	170
14, 35	200	10, 42-43	122

	pagina		pagina
12, 8	197	Ad Hebraeos	
24, 5	171	5, 7	158
24, 14–15	170	8, 5	197
26, 14	183	11, 37	167
28, 22	171	11, 38	167
Ad Romanos		Epistula Iacobi	
1, 29–32	223	2, 13	220
I ad Corinthios		4, 12	122
3, 9	182	I Petri	
3, 10–11	131	2, 7–8	122
3, 11	119	5, 2	193
3, 21	198	II Petri	
5, 11	200	2 passim	201
11, 1	197	II Iohannis	
11, 23	170, 190	1, 10	200
11, 23–25	119	Iudae	
11, 23 seqq.	144	1, 14–16	214
11, 24	127, 191	Apocalypsis	
11, 25	191/192	1, 7	214/215
11, 34	190	1, 16	215
14, 37–38	152	6, 9–11	215
II ad Corinthios		11, 3	167
13, 10	182	12, 11	168
Ad Galatas		13, 8	171
1, 7–9	186	18, 7	219
1, 10	179	19, 16	178
1, 11–12	170	20, 11–12	216
Ad Philippenses		21, 4	217
3, 15	163	21, 8	216
Ad Colossenses		21, 27	216
1, 25	198	22, 12	216
2, 8	183	22, 14–15	216
II ad Thessalonicenses		22, 18–19	165
1, 7–9	179	22, 20	216
2, 3–4	199		
I ad Timotheum			
2, 5–6	122		
6, 3–4	182		
6, 15	178		
Ad Titum			
1, 16	152		

Index locorum iuris canonici civilisque

	pagina		pagina
<i>Corpus iuris canonici</i>			
Decretum Magistri Gratiani:			
D. 1 c. 5	145, 151	C. 22 q. 1 c. 3	128
D. 1 c. 5 (glossa)	145	C. 23 q. 4 c. 7	150
D. 2 c. 44	184	C. 23 q. 4 c. 14	150
D. 8 c. 4	146	C. 23 q. 5 c. 8	134
D. 8 c. 5	145	C. 23 q. 6 c. 3	163
D. 8 c. 6	145, 160, 170	C. 24 q. 1 c. 9 (glossa)	158
D. 8 c. 9	199	C. 24 q. 1 c. 20	148
D. 9	151	C. 24 q. 3 c. 5 (glossa)	175
D. 9 c. 3	163	C. 24 q. 3 c. 30	165
D. 9 c. 4	163	C. 24 q. 3 c. 33	166
D. 9 c. 5	162	C. 25 q. 1 c. 6	161
D. 9 c. 5 (glossa)	164	C. 25 q. 1 c. 8	161, 163
D. 9 c. 8	161	C. 25 q. 2 c. 11	163
D. 9 c. 9	163	C. 26 q. 7 c. 12	127/128
D. 9 c. 10	162	C. 28 q. 1 c. 9	127, 191
D. 10 c. 2	161	C. 28 q. 1 c. 9 (glossa)	127
D. 11 c. 7	142, 151, 170	C. 32 q. 4 c. 2	150
D. 14 c. 2	163	De poen. D. 1 c. 23	177
D. 21 c. 3	158	De poen. D. 1 c. 53	178
D. 21 c. 3 (glossa)	158	De poen. D. 1 c. 70	148
D. 21 c. 4	198	De poen. D. 1 c. 70 (glossa)	148, 150
D. 26 c. 3	199	De consecr. D. 1 c. 11	142, 195
D. 35 c. 4	167	De consecr. D. 2 c. 7	196
D. 38 c. 8	205	De consecr. D. 2 c. 12	193/194
D. 40 c. 7	133, 144	De consecr. D. 2 c. 12 (glossa)	136, 139, 195
D. 45 c. 4	159	De consecr. D. 2 c. 44	184, 188
D. 45 c. 6	159	De consecr. D. 2 c. 44 (glossa)	184
D. 50 c. 27	164	De consecr. D. 2 c. 46 (glossa)	136
D. 81 c. 15	199, 200	De consecr. D. 2 c. 54	126/127, 132/133, 190
C. 1 q. 1 c. 21	137	De consecr. D. 2 c. 54 (glossa)	127
C. 1 q. 1 c. 26	131	De consecr. D. 4 c. 49	150
C. 1 q. 3 c. 13	200, 203	De consecr. D. 5 c. 33	141
C. 1 q. 7 c. 27	137, 202	Decretales Gregorii IX.:	
C. 2 q. 1 c. 18	157	X 1.4.5	137
C. 2 q. 7 c. 36	164	X 1.4.7	137
C. 3 q. 7 c. 2	203	X 1.4.11	137
C. 3 q. 7 c. 3	204	X 1.4.11 (glossa)	151
C. 3 q. 7 c. 4	204	X 1.6.20	198
C. 3 q. 7 c. 6	204	X 2.24.26	189
C. 11 q. 3 c. 95	206	X 5.1.24	151
C. 11 q. 3 c. 101	205	X 5.3.18	189
C. 12 q. 1 c. 18	163	X 5.7.13	189
C. 16 q. 7 c. 3	200, 203	X 5.38.12	188

pagina

Liber Sextus Decretalium:

1.6.18. in VI ^o (glossa)	159
5.7.6. in VI ^o (glossa)	166
5.11.24 in VI ^o	175

Clementis papae V. Constitutiones:

Clem. 1.3.2	198
-------------	-----

Corpus iuris civilis

Digesta:

Dig. 1, 18, 12	138
Dig. 2, 14, 27	159

Codex Iustinianus:

Cod. 2, 50, 7	127
Cod. 7, 45, 13	138

Index auctorum

	pagina		pagina
Albertus Magnus		<i>Enchiridion ad Laurentium de fide et spe et caritate</i>	
<i>Commentarii in Apocalypsim</i>		visio 2, c. 6	137, 165, 185
	165		
<i>Liber de sacramento Eucharistiae</i>		<i>Epistulae</i>	
d. 3, tr. 2, c. 2 (p. 289a)	141, 168	21, 1 (p. 48)	133, 144
d. 3, tr. 2, c. 5 (p. 298b)	140	36, 2 (p. 130)	142, 151, 170
d. 6, tr. 2, c. 1 (p. 365b, 367ab)	186, 188	47, 2 (p. 204)	128
d. 6, tr. 2, c. 2 (p. 390b)	184	47, 5 (p. 207)	134
Alexander Halensis		54, 8 (p. 232–233)	126/127, 127, 132/133, 190, 191
<i>Summa theologica</i>		82, 3 (p. 98–99)	162
1, 1, 1, tr. 4, q. 2, 2, c. 2 (p. 220b)	132	<i>In Iohannis evangelium tractatus</i>	
4, q. 10, par. 4–5 (p. 351–354)	129	26, 17–19 (p. 268–269)	181
4, q. 10, par. 5 (p. 352–354)	135, 139, 190	26, 18 (p. 269)	181
		46, 6 (p. 401)	165
Ambrosius		<i>Sermones</i>	
<i>De paenitentia</i>		129, 6 (col. 723)	132
2, 7, 59–60 (p. 170–172)	178	<i>De trinitate</i>	
Ps. Ambrosius		3, proem., 2 (p. 128)	163
<i>Sermones</i>		Bartolus a Saxo Ferrato	
2, c. 3–4 (col. 607)	210	<i>In primam ff. veteris partem</i>	
Andreas de Broda		Dig. (f. 86rb)	159
<i>Utrum licitum sit</i>		Ps. Chrysostomus	
p. 162	130	<i>Opus imperfectum in Matthaem</i>	
p. 164–165	193	3 (col. 649)	193
p. 165	123	12 (col. 697)	189
Augustinus		19 (col. 739, 742)	143, 210
<i>De adulterinis coniugiis</i>		20 (col. 743, 747)	125, 165, 210
1, 19 (p. 367)	127	25 (col. 761–762)	206
<i>De baptismo</i>		35 (col. 824)	173
2, 4 (p. 178)	161	43 (col. 878)	127
3, 8 (p. 203)	160, 170	<i>Conciliorum oecumenicorum decreta</i>	
3, 8–12 (p. 203–204)	145	p. 418–419	207
3, 9, 11 (p. 203–204)	146	Cyprianus	
4, 18 (p. 243)	150	<i>De bono patientiae</i>	
7, 99 (p. 370)	148	10 (p. 123–124)	171
<i>De civitate Dei</i>		<i>Epistulae</i>	
17, 20 (p. 588)	147	57, 2 (p. 303)	140
<i>Contra academicos</i>		58, 1 (p. 320)	168
1, 4, 11 (p. 10)	160	58, 2–3 (p. 322–324)	212

	pagina		pagina
58, 4 (p. 324–325)	213	Gregorius Magnus	
58, 5–6 (p. 325–327)	213	<i>Epistulae</i>	
63 (p. 389–417)	144	9, 136 (p. 685–686)	131
63, 1 (p. 389–390)	123, 134/135	11, 28 (p. 915)	131
63, 10 (p. 402)	123	<i>Moralia in Iob</i>	
63, 11 (p. 403, 405)	123, 140	14, 29, 34 (p. 718, 719)	204
63, 14 (p. 410–411)	123, 128	Guido de Baysio	
63, 15 (p. 412)	140	<i>Rosarium deceptorum</i>	
63, 17 (p. 413–414)	142	De consecr. D. I c. 8	146, 148
63, 18 (p. 415–416)	122	Guillelmus de Militona	
<i>De lapsis</i>		<i>Quaestiones de sacramentis</i>	
18 (p. 231)	164	tr. 4, q. 33, 9 (p. 654)	129
20 (p. 232)	128	Guillelmus de Monte Lauduno	
21 (p. 233)	141	<i>Sacramentale</i>	
Ps. Cyprianus		f. 230vab	149
<i>Adversus Iudaeos</i>		f. 231vb–232ra	149
2–3 (p. 135–136)	171	f. 254rb	195
<i>De laude martyrii</i>		f. 256vb	184/185
29 (p. 50, 51)	171, 214	f. 258va	134
Eusebius Cremonensis		Henricus Seuso	
<i>De morte S. Hieronymi</i>		<i>Horologium sapientiae</i>	
15 (p. 56)	125	1, 10 (p. 455)	218/219
Folcuinus Sittienbacensis		1, 10 (p. 455–456)	219
<i>Lectio sancti evangelii secundum Matthaeum</i>		1, 10 (p. 456)	219/220
p. 325	201/202	1, 10 (p. 457–458)	221
p. 325–326	197	1, 10 (p. 458–459)	222
p. 327	202	Hieronymus	
Gaufridus Antissiodorensis		<i>Epistulae</i>	
<i>Declamationes de colloquio Simonis cum Iesu</i>		125, 17 (p. 136)	141
c. 12 (p. 104)	201	Hrabanus Maurus	
<i>Glossa interlinearis</i>		<i>Expositio in Matthaeum</i>	
Matth. 15, 13	125	4, 13 (p. 377)	218
Matth. 15, 15	185	Hugo Ripelinus	
Matth. 15, 16	185	<i>Compendium theologiae veritatis</i>	
Apoc. 20, 12	216	l. 7, c. 9 (p. 242ab)	211
<i>Glossa ordinaria</i>		l. 7, c. 9 (p. 243a)	211
Matth. 13, 4	218	Ps. Hugo de Sancto Caro	
Matth. 15, 15	185	<i>Expositio super Apocalypsim</i>	
Matth. 16, 18	131	c. 1 (p. 475b)	215
Matth. 17, 2	185	c. 14 (p. 650b)	215
Apoc. 1, 7	215		
Apoc. 20, 12	216		

	pagina		pagina
Iacobellus de Misa			
<i>Pius Iesus</i>			
p. 82	134, 193/194		
p. 83	122/123		
p. 84	130		
p. 85–86	138		
p. 86	139, 142/143		
p. 87	134		
Iacobus de Vitriaco			
<i>Historia orientalis</i>			
c. 6 (p. 120–140)	210		
Iacobus de Voragine			
<i>Legenda aurea</i>			
46 (p. 299)	139		
111 (p. 748)	130, 134		
Iohannes Andreae			
<i>In sex Decretalium libros Novella Commentaria</i>			
X 4.17.13 (f. 59ra)	138		
1.6.17 in VI° (f. 30vb)	147, 148		
Iohannes Hus			
<i>De sanguine Christi sub specie vini a laicis sumendo</i>			
f. 42r	194		
f. 42v	143, 182, 186, 188, 193		
f. 43r	122/123, 140, 142, 168		
f. 43v	134, 140/141		
f. 44r	139, 195		
Matthias de Janov			
<i>Regulae Veteris et Novi Testamenti</i>			
l. 3, tr. 3, c. 13 (p. 105)	195		
l. 3, tr. 3, c. 25 (p. 130)	147		
Maximus Taurinensis			
<i>Sermones</i>			
61, 3 (p. 245–246)	210		
Nicolaus Dresdensis			
<i>De proprio sacerdote et casibus</i>			
f. 87r	202		
<i>Puncta</i>			
p. 68	201/202		
p. 89	138		
p. 106	138		
p. 149	149		
		<i>De quadruplici missione</i>	
		p. 108–109	137
		<i>Querite primum regnum Dei</i>	
		p. 79	124
		<i>Replika rectori scholarum in Corbach</i>	
		f. 7r	137
		f. 8v–9r	124
		f. 12v	124
		f. 22r	124
		f. 29r	147/148
		<i>Sermo ad clerum de materia sanguinis. Nisi manducaveritis</i>	
		p. 173	124
		p. 180–181	137
		p. 182	147
		p. 184	197
		<i>Tabule veteris et novi coloris</i>	
		p. 47	165
		p. 47–48	166
		p. 64	210
		Nicolaus de Lira	
		<i>Postilla</i>	
		Num. 11, 6	195
		Is. 3, 18–24	220
		Ez. 38, 20	167
		Dan. 8, 27	212
		Matth. 3, 4	167
		Matth. 15, 13	125
		Matth. 16, 18	149
		Matth. 18, 34	218
		Matth. 28, 20	193
		Marc. 13, 37	192
		I Cor. 3, 21	198
		I Cor. 10, 16	195
		I Cor. 11, 22	191
		I Cor. 11, 23	191
		Col. 1, 25	198
		Apoc. 1, 7	215
		Apoc. 20, 12	216
		Petrus de Pulka	
		<i>Confutatio Iacobi de Misa</i>	
		p. 226	126/127
		p. 228	190
		p. 230	145, 151
		p. 233	130
		p. 233–234	130

	pagina		pagina
p. 240–241	181	col. 589	180
p. 241	181	col. 589–590	190
p. 244	181	col. 590–592	193
p. 245	193		
p. 246	193/194	Thomas Aquinas	
p. 246–247	123	<i>Summa theologiae</i>	
p. 247	122/123	3, q. 73, a. 2 (p. 434a)	195
p. 249–250	142	3, q. 74, a. 1 (p. 439a)	182
p. 237	138	3, q. 76, a. 2 (p. 457a)	143, 196
		3, q. 80, a. 11 (p. 502ab)	187, 192
Petrus de Tarantasia		3, q. 80, a. 12 (p. 502b–503b)	130, 142
<i>In IV. libros Sententiarum Commentarii</i>		3, q. 80, a. 12 (p. 503b)	182, 194
l. 4, d. 11, q. 2, a. 5 (p. 127a)	130	<i>Super evangelium S. Ioannis lectura</i>	
		c. 6, 7 (p. 183)	181
Richardus de Media Villa			
<i>Super quatuor libros Sententiarum Petri</i>		Tubach	
<i>Lombardi Quaestiones subtilissimae</i>		<i>Index exemplorum</i>	
d. 11, a. 4, q. 6 (p. 146b)	130, 181	2689	130
Simon Fidati de Cassia			
<i>De gestis Domini Salvatoris</i>			
l. 9, c. 25 (vol. 4, p. 392)	165, 187		
<i>Speculum aureum de titulis beneficiorum</i>			
<i>ecclesiasticorum</i>			
p. 73–74	153		
p. 74	154		
c. 5 (p. 93–94)	154		
c. 5 (p. 94)	154		
c. 5 (p. 94–95)	156		
c. 6 (p. 97)	157		
c. 6 (p. 98)	157		
c. 7 (p. 99)	157		
c. 7 (p. 100)	157		
Stanislaus de Znoyma			
<i>Tractatus de Romana ecclesia</i>			
p. 318	152		
Stephanus de Pálecč			
<i>Tractatus de ecclesia</i>			
p. 217*–223*	152		
<i>Theologorum Constantiensis Concilii</i>			
<i>Conclusiones contra Jacobum de Misa</i>			
(Hardt, Mansi)			
col. 586–587	119, 126		
col. 587–588	129		
col. 587–589	144		
col. 588–590	160		
col. 588, 590	169		

